Χανιώτικα νέα

ΚΑΘΗΜΕΡΙΝΗ ΕΦΗΜΕΡΙΔΑ ΤΩΝ ΧΑΝΙΩΝ

ΤΕΕ ΤΕΧΝΙΚΟ ΕΠΙΜΕΛΗΤΗΡΙΟ ΕΛΛΑΔΑΣ
ΤΜΗΜΑ ΔΥΤΙΚΗΣ ΚΡΗΤΗΣ

Η πόλη
τα γεγονότα
ο Πολιτισμός
οι Μηχανικοί
τα έργα

• ΕΙΔΙΚΗ ΕΚΔΟΣΗ •
ΦΕΒΡΟΥΑΡΙΟΣ 2014

Τί ἔμεινε καί τί μποροῦμε νά διασώσουμε ἀπό τήν ἀρχιτεκτονική κληρονομιά τῶν Χανίων

ΜΙΑ ΠΡΟΤΑΣΗ ΠΟΥ ΠΡΕΠΕΙ ΝΑ ΥΛΟΠΟΙΗΘΕΙ

ΑΙΜΙΛΙΑΣ ΚΛΑΔΟΥ-ΜΠΛΕΤΣΑ *Αρχιτέκτονα-Μηχανικού*

Σέ μιά προσπάθεια νά διασώσουν μερικά ἀπό τά ἀντιπροσωπευτικά παλιά κτίρια τῶν Χανίων, τό Τεχνικό Ἐπιμελητήριο Δυτ. Κρήτης μέ ὑπόμνημά του πρός τήν Ἐφορεία Νεωτέρων Μνημείων, ζητᾶ νά κηρυχθοῦν σάν ἱστορικά διατηρητέα μνημεῖα.

Δικαιολογώντας τήν πρότασή του αὐτή τό Τεχνικό Ἐπιμελητήριο Δυτ. Κρήτης, ἀνάμεσα ἀλλων καί τά ἑξῆς:

«Στηριζόμενοι σέ ἐγκύκλιο σχετικά μέ τήν κήρυξη σάν ἱστορικῶν διατηρητέων μνημείων χαρακτηριστικῶν κτισμάτων, σᾶς στέλνομε κατάλογο καί φωτογραφίες μέ πληροφορίες ὁρισμένων κτισμάτων πού πιστεύουμε ὅτι πρέπει νά κηρυχθοῦν, σάν ἐλάχιστη ὑποχρέωση, γιά τή διασφάλιση κάποιας ἀδιατάρακτης συνέχειας, στόν πλοῦτο μιᾶς καλλιέργειας καί τήν ὑπεύθυνη ἀνάπτυξη τῆς πόλης τῶν Χανίων καί τῆς ἀρχιτεκτονικῆς της κληρονομιᾶς.

Τά κτίσματα πού προτείνονται γιά κήρυξη εἶναι κυρίως δημόσια, σέ χαρακτηριστικές θέσεις, καί ἡ κήρυξή τους ἐπιβάλλεται, ἐπειδή ἀκόμη δέν προσκρούει καί σέ ἰδιωτικά συμφέροντα. Ἀκόμη καί τά λίγα ἰδιωτικά πού προτείνονται, οἱ περισσότεροι ἀπό αὐτούς σημερινούς ἰδιοκτῆτες τους ἐπιθυμοῦν καί ἐπιδιώκουν τήν κήρυξη.

Σᾶς παρακαλοῦμε λοιπόν ξεταζοντας καί σεῖς αὐτό τοῦ προτείνουμε, νά προχωρήσετε στίς ἐνέργειες πού ἐπιβάλλονται γιά τήν κήρυξη σάν ἱστορικῶν διατηρητέων μνημείων τῶν κτισμάτων πού ἀναφέρουμε παρακάτω, ἐπειδή ἡ κάθε μέρα πού περνᾶ ὁ κίνδυνος τοῦ ὁλοκληρωτικοῦ ἀφανισμοῦ σπουδαίων καί ἱστορικῆς σημασίας κτισμάτων εἶναι πιά καί βέβαιος καί ἄμεσος...».

Τά προτεινόμενα κτίσματα, γιά νά κηρυχθοῦν ἱστορικά διατηρητέα μνημεῖα, δημοσιεύονται παρακάτω, εἶναι δέ δημόσια, δημοτικά, καί ἰδιωτικά:

Τό Δεσποτικό

Τό Παλάτι

Πλάι στό σπίτι τοῦ Βενιζέλου στή Χαλέπα, ἕνας δρόμος τό χωρίζει, κτίστηκε τό 1882 τό σπίτι τοῦ πλούσιου ἔμπορα Θ. Μητσοτάκη τοῦ στοίχισε σε 15.000 ναπολεόνια καί ὁ ἐξοπλισμός του 25.000. Οἱ ἐξωτερικές ἐπενδύσεις στήν εἴσοδο ἔγιναν ἀπό μάρμαρο Πεντέλης καί ἡ ξυλεία τοῦ σπιτιοῦ εἶναι κέδροι τοῦ Λιβάνου. Τό σπίτι χρησίμευσε τό 1898 γιά κατοικία τοῦ ποίνικηπα Γεώργιου καί γι αὐτό ἔμεινε μέχρι τίς μέρες μας γνωστό σάν παλάτι. Μετά τήν ἀναχώρηση τοῦ πρίγκηπα χρησιμοποιήθηκε γιά κατοικία τοῦ Ζαΐμη πού φύτεψε καί τά δένδρα τῆς αὐλῆς καί τοῦ ἐκάστοτε Γενικοῦ Διοικητή τοῦ Κράτους. Ἀπό τό 1937—40 χρησιμοποιήθηκε σάν στρατιωτικό νοσοκομεῖο γιά νά τό ἐπιτάξουν οἱ Γερμανοί στόν πόλεμο καί νά τό μετατρέψουν σέ στρατηγεῖο.

Μετά τόν πόλεμο καί μέχρι σήμερα χρησιμοποιεῖται γιά κατοικία τοῦ σημερινοῦ ἰδιοκτήτη καί στεγάζει καί τά γραφεῖα τῆς Ἀρχαιολογικῆς Ἑταιρίας Δυτ. Κρήτης.

Τό Ρολόϊ τοῦ Κήπου

Τό 1924 εἰς τή βορειοανατολική γωνία τοῦ Κήπου ἄρχισε νά κτίζεται τό ρολόϊ τῆς πόλης καί τελείωσε τό 1927. Τά σχέδια συνέταξε ὁ ἐμπειροτέχνης μηχανικός τοῦ Δήμου Ν. Κολλάρος καί ἡ δαπάνη του ἀνήλθε τελικά σέ 99.

Τήν κατασκευή τῆς βάσης ὑλοποίησε ὁ Κ. Γιαννακάκης καί τῆς στήλης ὁ Ἀν. Λονδέης. Γιά τό κτίσμα ὅπου χρησιμοποιήθηκαν καντουνάδες ἀπό τά λατομεῖα Λεντσαιῶν καί Χαλέπας καί ἄμμος

Ἡ Δημοτική Ἀγορά

Ἡ ἀπόφαση γιά τήν ἀνέγερση τῆς Δημοτικῆς Ἀγορᾶς ληφθηκε στήν συνεδρίαση τῆς 13-6-1908 ἐπί δημαρχίας Ἐμμ. Σειραδάκη. Τήν μελέτη ἀνέλαβε ὁ τότε πολ. μηχανικός τοῦ Δήμου Κων. Δρουδάκης καί καταρτίστηκε ἐπίτηδες γιά τήν παρακολούθηση τῆς οὐσιαζῆς τῆς ἐπί κεφαλῆς τῆς ὁποίας ἦταν ὁ Λουδοβίκος Φιγκάρι Δ)ντής Δημ. Ἔργων. Γιά τήν ἀνέγερση τῆς Ἀγορᾶς ἰσοπεδώθηκε ὁ κεντρικός προμαχώνας καί ἐπιχωματώθηκε ἡ πρό αὐτοῦ τό φρος (Σημερινή πλατεία Ἀγορᾶς). Γιά τήν ἀνέγερση τῆς Ἀγορᾶς καί τή διευθέτηση τοῦ χώρου, ὁ Δῆμος συνῆφε δάνειο ἀπό τήν Τράπεζα Κρήτης 300.000 δρχ καί ἡ ἀνέγερση κατακυρώθηκε στόν ἐργολάβο Ἀντώνη Μαθιουδάκη γιά 290.000 δρχ.

Στά πλαίσια τῶν ἑορταστικῶν ἐκδηλώσεων γιά τήν ἕνωση τῆς Κρήτης μέ τήν Ἑλλάδα περιλαμβάνονται καί τά ἐγκαίνια τῆς Νέας Ἀγορᾶς στίς 4-12-1913 ἀπό τόν πρωθυπουργό Ἐλ. Βενιζέλο.

Τό σπίτι τοῦ Πέτρου Μαρκαντωνάκη

Κτίστηκε ἀπό τόν δαμάσκηνο ἔμπορα Χορτάτζη στή Χαλέπα πάνω σέ ἐκταση τοῦ ἴδιου τε ὁ Λεωνίδας Λυκούσης προίκα στήν κόρη του Λύγερη τα τό 1883. Τό σπίτι κτίστηκε γύρω στά 1885 καί ὁ Χορτάτζης στή συνέχεια τό ἔδωσε πρίκα στή κόρη του

1916 στόν ἐργολάβο Γρηγόριο Φριλίγκο 1500 λίρες. Ὁ Φριλίγκος τό ἐπισκεύασε καί τό πούλησε 3000 λίρες στόν ἔμπορο Πέτρο Μαρκαντωνάκη στους κληρονόμους τοῦ ὁποίου ἀνήκει σήμερα. Ἀπό τά πιό χαρακτηριστικά κτίσματα τῆς πόλης καί τῆς Χαλέπας διατηρεῖται χάρις στίς φροντίδες τοῦ ἰδιοκτήτου του καί περιβάλλεται ἀπό μενά λο κῆπο.

Τό Κοινοφελὲς Ταμεῖο (Ἀγροτική Τράπεζα)

Μετά τήν ἵδρυσή του, μέ ἀπό τήν ἐνίσχυση καί ἀνάφορση τῆς ἀγροτικῆς τάξης, Κοινωφελὲς Ταμεῖο τῆς ἀγροτικῆς Πολιτείας στεγαζό ἀρκετό καιρό μέ ἐνοίκιο διάφορες ἰδιωτικὲς κατοι

Χάρις δὲ στίς ἐπίμονες πράγματι προσπάθειες τοῦ διευθυντοῦ του κ. Σ. Παπαδάκη, τό Κοινωφελὲς Ταμεῖο ἀγόρασε στίς ἀρχὲς τοῦ 1912 τήν ὑπό κατασκευή κατοικία τοῦ ἐργολάβου Γ. Κασιμάτη, ἀπέναντι ἀπό τό Δημοτικό Κῆπο καί ἡ ὁποία ἀπό τότε κατάλληλα διαρρυθμισμένη στεγάζει τό Κοινωφελὲς Ταμεῖο Κρήτης, τήν μετέπειτα καί μέχρι σήμερα Ἀγροτική Τράπεζα.

Ἡ ἀνέγερση τοῦ κτίσματος ἔγινε πάνω σὲ σχέδια καί μὲ τήν ἐπίβλεψη τοῦ Μιχάλη Σαββάκη καί παρουσιάζει πολλὲς μορφολογικὲς ὁμοιότητες μὲ τό σπίτι τοῦ Κούρουμπου.

Τό σπίτι τοῦ δικηγόρου καί βουλευτῆ Ἀντώνη Κατζουράκη

Τό σπίτι τοῦ δικηγόρου καί βουλευτῆ Ἀντώνη Κατζουράκη κτίστηκε γύρω στά 1908 στό δρόμο τοῦ περιπάτου πάνω σέ σχέδια καί μὲ ἐπίβλεψη τοῦ πολ. μηχανικοῦ Κων)νου Δρανδάκη.

Τό σπίτι, δίπατη μονοκατοικία διαμορφώθηκε ἔτσι πού νά ἐξυπηρετεῖ τόσο τήν οἰκογένεια ὅσο καί τό γραφεῖο τοῦ ἰδιοκτήτη, πράγματι πού ὅπως φαίνεται τά κατάφεσε ἀπόλυτα ὅπως ἐπιζητοῦσαν καί ἡ σύζυγος τοῦ ἰδιοκτήτη.

Στόν ὄγκο τοῦ σπιτιοῦ, ἐπαυξανόμενον ἀπό τό μέσον καί πρός τά δυτικά, διακρίνεται καί ὁρίζοντας ἀπό γυμνή πελεκητή πέτρα ἡ βάση, οἱ παραστάδες, τάνωθλια, ὁ ἐξώστης καί τό χαρακτηριστικό ἐκτρικό ἀέτωμα. Τό σπίτι στοίχισε τελικά 3.000 χρυσές λίρες καί κοπίασε πολύ γι αὐτό ὁ ἰδιοκτήτης του. Μεγάλος κῆπος περιέβαλε τό σπίτι, ὁ ὁποῖος καί περιορίστηκε μετά ἀπό τή πώληση ἐκτάσεώς του γιά τήν ἀνέγερση νέου σπιτιοῦ. Μέ τούς βομβαρδισμούς τῆς γερμανικῆς κατοχῆς καταστράφηκε ἡ στέγη καί μαζί τά ζωγραφισμένα ταβάνια τοῦ σπιτιοῦ.

Σήμερα ἀνήκει καί κατοικεῖται ἀπό τή σύζυγο τοῦ ἀρχικοῦ ἰδιοκτήτη Μπιάνκα Κατζουράκη.

Τό σπίτι τοῦ βουλευτῆ Γεώργιου Παπαδάκη

Τό σπίτι στό δρόμο τοῦ περιπάτου (Τζανακάκη 86) κτίστηκε τό 1912 μέ σχέδια καί ἐπίβλεψη τοῦ Μιχάλη Σαββάκη καί μὲ ἐργολάβο τόν Ἀλέξανδρο Πλατσιδάκη. Τό κτίσμα σχεδιάστηκε γιά νά ἐξυπηρετήσει τίς ἀνάγκες τοῦ ἰδιοκτήτη βουλευτῆ. Ἔτσι οἱ χῶροι ὑποδοχῆς ἔτσπο θετηθηκαν στό ἰσόγειο καί ἡ ἰδιαίτερη κατοικία στόν ὄροφο. Ὑπῆρξη δύο εἰσόδων στό ἰσόγειο ἐξυπηρετεῖ τήν λειτουργία τοῦ σπιτιοῦ μέ τήν ἐμφανῆ ἢ μὴ σύνδεση τῶν χώρων ὑποδοχῆς μέ τά ἰδιαίτερα διαμερίσματα ἀνάλογα μὲ τίς περιστάσεις.

Τίς κύριες ὄψεις τοῦ σπιτιοῦ, βορεινή καί δυτική ἀπό πελεκητή πέτρα ἐνῶ τά κατά διάταξη

νερώνει τήν ἐπίδραση τῆς Δύσης στό μηχανικό, διακόπτουν οἱ μικροί χαρακτηριστικοί ἐξώστες μὲ τά μαρμάρινα φουρούσια καί δάπεδα. Ὁ τεχνίτης τῶν πελεκητῶν καντουνιῶν τοῦ κτιρίου, κάποιος μάστορας ἀπό τά Περιβόλια, μετά τούς βομβαρδισμούς τῆς γερμανικῆς κατοχῆς συνεπλήρωσε ὁ ἴδιος τίς φθορές. Ἔτσι ποῦ σήμερα τό κτίριο νά διατηρεῖται σέ ἄριστη κατάσταση. Μέχρι τό 1940 ἐχρησίμευσε σε γιά κατοικία τῆς οἰκογένειας Παπαδόπετρου καί ἀπό τότε μέχρι σήμερα χρησιμοποιεῖται ὡς ἐπαγγελματική στέγη.

Οἱ σημερινοί ἰδιοκτῆτες εἶναι

Τα Χανιά στα χνάρια του χρόνου

ΑΠΟ ΤΗΝ ΕΝΩΣΗ ΣΤΟ 2013

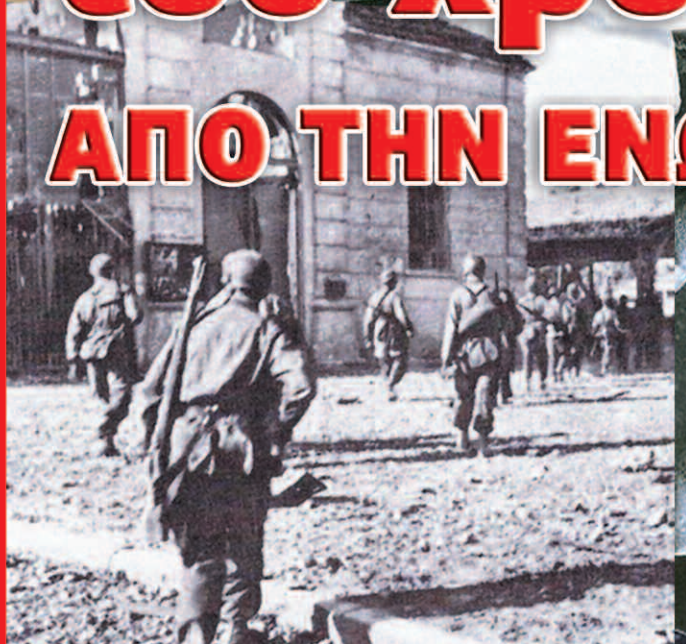

Σε αυτή την πολυσύνθετη και πολυτάραχη καθημερινότητα που ζούμε, δημιουργείται η ανάγκη για συνεχή αναθεώρηση και βαθύτερη κατανόηση όσων συμβαίνουν γύρω μας. Και όταν η μνήμη παραχωρεί την θέση της στη λήθη ακολουθεί η υποτέλεια της αφάνειας και η αποχώρηση από το προσκήνιο της ιστορίας. Γι' αυτόν ακριβώς το λόγο το **ΤΕΕ Τμήμα Δυτικής Κρήτης** αποφάσισε την συμμετοχή του στις επετειακές εκδηλώσεις από την Ένωση της Κρήτης με την Ελλάδα παρουσιάζοντας μετά από πρόταση της Αρχιτέκτονος **κ. Αιμιλίας Κλάδου-Μπλέτσα,** την εκατογραφία της πόλης (1913 – 2013) και πως άλλαξε και διαφοροποιήθηκε η πόλη μας, από πού ξεκίνησε και πως κατέληξε.

Ποιο άραγε είναι το νήμα που συνδέει τους απογόνους της μεταπολίτευσης με την εποχή του Ελευθερίου Βενιζέλου; Τι οδήγησε από το κλίμα ανάτασης του 1960 ως την δικτατορία; Και στην συνέχεια τι προέκυψε με την ένταξη στην ΕΟΚ, τα πακέτα ενίσχυσης, την είσοδο στο ευρώ;

Την κριτική αλλά εποικοδομητική σχέση με τα περασμένα την χρειαζόμαστε για να θεμελιώσουμε την σημερινή μας δράση.

Η επιτυχημένη παρουσίαση 1/11/1913 στις επετειακές εκδηλώσεις για την Ένωση της Κρήτης με την Ελλάδα σε μορφή διάλεξης με θέμα **"Τα Χανιά στα Χνάρια του Χρόνου από την Ένωση στο 2013. Η πόλη τα γεγονότα ο πολιτισμός οι μηχανικοί τα έργα"** οδήγησε στην παρούσα έκδοση με πρωτοβουλία της εφημερίδας **"Χανιώτικα Νέα"** την οποία και ευχαριστούμε.

Ακόμη ευχαριστούμε τους διοργανωτές των επετειακών εκδηλώσεων για την ευκαιρία που μας έδωσαν, αλλά και τους συμπολίτες και συμπολίτισσες που με μεγάλη προθυμία βοήθησαν στην συγκέντρωση του εποπτικού και υπόλοιπου υλικού που χρειάστηκε. Στόχος του ΤΕΕ/ΤΔΚ είναι η συγκρότηση του οράματος της πόλης αλλά και για το πώς θα περάσουμε στην επόμενη εποχή.

Για την Διοικούσα Επιτροπή
Του ΤΕΕ/ΤΔΚ
Ο Πρόεδρος
Γιάννης Στρογγυλός

Ευχαριστίες

Στην Βιβλιοθήκη Δήμου Χανίων, το Γραφείο Παλιάς Πόλης Δήμου Χανίων, το Εθνικό Ίδρυμα Ελευθέριος Κ. Βενιζέλος, το Ίδρυμα Κωνσταντίνος Γ. Καραμανλής, το Ιστορικό Αρχείο Κρήτης, το Πνευματικό Κέντρο Χανίων, τον Φιλολογικό Σύλλογο "Ο Χρυσόστομος".

Επίσης τους συμπολίτες: Αλέξη Καίτη, Ανδριανάκη Μιχάλη, Αποστολάκη Ειρήνη, Αρετάκη Γιώργο, Αυγέρο Γιώργο, Βαβουλέ Νίκο, Βαλυράκη Πόπη, Βιρβιδάκη Κυριάκο, Γεωργβασάκη Κατερίνα, Γεωργβασάκη Μιχάλη, Γυπάκη Βιργινία, Δρακάκη Μαρία, Δροσερό Νικόλαο, Ησυχάκη Μίνω, Κακάρογλου Λεωνίδα, Καλαϊτζάκη Κάτια, Κατσανεβάκη Γιώργο, Κλάδο Παναγιώτη, Κλωνιζάκη Γιάννη, Κοζωνάκη Βασίλειο, Κουκούτση Λία, Κουτσάκη-Σπανουδάκη Νανώ, Μακρυδάκη Βάσω, Μανιά Μαρία, Μανούσακα Μανώλη, Μανωλικάκη Λένα, Μανωλικάκη Στέλλα, Μαγαριτάκη Χαράλαμπο, Μαρκαντωνάκη Ρίτα, Μαρουλάκη Τούλα, Μελάκη Νινόν, Μπτσοτάκη Ζωή, Μουντάκη Γιάννη, Μπαντιά Χρήστο, Μπαρμποπούλου Ουρανία, Μπολουδάκη Τάσο, Μυλωνά Αντώνη, Μυλωνά Μανώλη, Ναξάκη Μαρί, Νικολακάκη Δημήτρη, Ξανθουδάκη Μίμη, Ξενάκη Γιώργο, Ξενάκη Δέσποινα, Ξενάκη Θόδωρο, Παπαβασιλείου Έμυ, Παπαδάκη Ηλέκτρα, Παπαδάκη Χαράλαμπο, Παπαμανουσάκη Στρατή, Παρασκάκη Ρούλα, Παρασκάκη Στέλλα, Πελεκάνο Μιχάλη, Περογιάννη Ιωάννη, Πετράκη Ηλέκτρα, Πετρουλάκη-Μανωλικάκη Μάνια, Πετρουλάκη Αντώνη, Πισσαδάκη Γιώργο, Πλυμάκη Αντώνη, Πρωτοψάλτη Τάσο, Σκέντζο Νίκο, Στρογγυλό Γιάννη, Τζοτζολάκη Μέμο, Τσίχλη Αριστέα, Τσόντο Τάσο, Τσουρή Άννα, Τσουρή Βιργινία, Χουλιόπουλο Τάκη.

Τάσο Μπλέτσα, αρχιτέκτονα-μηχανικό Ευαγγελία Σκούλικα, Πολιτικό Μηχανικό
και για την γραφιστική επιμέλεια την Ελένη Σταυρίδη

περιεχόμενα

1
ΠΡΟΛΟΓΟΣ

1913 – 1940
ΤΑ ΧΡΟΝΙΑ ΤΟΥ ΒΕΝΙΖΕΛΟΥ
ΚΑΙ ΜΕΧΡΙ ΤΟΝ ΠΟΛΕΜΟ σελ. 4
-Η πόλη το 1913
-Οι Μηχανικοί τα γεγονότα τα έργα
-Η άφιξη των προσφύγων
-Τα εκσυγχρονιστικά έργα της τετραετίας 1928 – 1932
-Τα υδροπλεκτρικά έργα της Αγυιάς
-Τα σχολικά κτίρια
-Υγειονομικές και λοιπές υποδομές
-Η δεκαετία του 1930
-Ο πολιτισμός
-Μετά τον θάνατο του Βενιζέλου και μέχρι τον πόλεμο

2
1941 – 1949
ΤΑ ΧΡΟΝΙΑ ΤΟΥ ΠΟΛΕΜΟΥ σελ. 21
-Η μάχη της Κρήτης
-Η απελευθέρωση
-Η ανοικοδόμηση

3
1950 – 1967
ΤΑ ΧΡΟΝΙΑ
ΤΗΣ ΑΝΑΣΥΓΚΡΟΤΗΣΗΣ σελ. 28
-Η δεκαετία του 1950
-Τουρισμός Πολιτισμός την δεκαετία του 1950
-Τα Χανιά την δεκαετία του 1960

4
1967 – 1974
ΤΑ ΧΡΟΝΙΑ
ΤΗΣ ΔΙΚΤΑΤΟΡΙΑΣ σελ. 44
-Τα γεγονότα τα έργα και ο πολιτισμός

5
1974 – 1981
ΤΑ ΠΡΩΤΑ ΧΡΟΝΙΑ
ΜΕΤΑ ΤΗΝ ΔΙΚΤΑΤΟΡΙΑ σελ. 48
-Η πόλη και τα γεγονότα
-Η αρχιτεκτονική κληρονομιά
-Το Πολυτεχνείο
-Προς και μετά την ένταξη στην ΕΟΚ

6
1982 – 2013
ΤΑ ΤΕΛΕΥΤΑΙΑ 31 ΧΡΟΝΙΑ σελ. 56
-Τα πεπραγμένα της πόλης

ΒΙΒΛΙΟΓΡΑΦΙΑ σελ. 63

πρόλογος

■ **ΑΙΜΙΛΙΑ ΚΛΑΔΟΥ-ΜΠΛΕΤΣΑ** *Αρχιτέκτονας-Μηχανικός*

■ Άποψη της πόλης το 1937 (αρχείο Μ. Μανούσακα) και σήμερα.

Τα Χανιά στα χνάρια του χρόνου από την Ενωση στο 2013

» Η πόλη, τα γεγονότα, ο Πολιτισμός, οι Μηχανικοί, τα έργα

Η ιδιαίτερη ιστορία της Κρήτης τελειώνει την 1/12/1913 με την ένωση της με την Ελλάδα. Στη συνέχεια δεν διαφοροποιείται από την γενική ιστορία της χώρας της οποίας αποτελεί πλέον οργανικό αναπόσπαστο τμήμα.

1913 – 2013

100 χρόνια ζωής εις τα οποία επισημαίνονται έξι επί μέρους χαρακτηριστικές εποχές.

1.	1913 – 1940	Εποχή του Βενιζέλου και μέχρι τον πόλεμο
2.	1941 – 1949	Τα χρόνια του πολέμου
3.	1950 – 1967	Τα χρόνια της ανασυγκρότησης
4.	1967 – 1974	Τα χρόνια της δικτατορίας
5.	1974 – 1981	Τα πρώτα χρόνια μετά την δικτατορία
6.	1982 – 1913	Τα τελευταία 31 χρόνια

Η εκατογραφία της πόλης των Χανίων, η περιγραφή της τα τελευταία 100 χρόνια, ακολουθεί και αυτή τις παραπάνω εποχές ενώ στη συνέχεια αναψηλαφούνται με συνεκτική αφηγηματική πλοήγηση τα γεγονότα και η πόλη, με τα πρόσωπα, τις ιδέες, τις αποφάσεις και τις αλλαγές που συνόδευσαν και κατεύθυναν για ένα αιώνα την ζωή της.

Για τον λόγο αυτό χρησιμοποιείται η Αρχιτεκτονική ως επίσημη έκφραση της ιστορίας άρρηκτα συνδεδεμένη με την μνήμη και την οπτικοποιημένη μορφή της, ενισχυμένη με τον πολιτισμό. Και επειδή από το μέλλον το παρελθόν φαντάζει πάντοτε καλλίτερο για τα 68 πρώτα χρόνια του αιώνα (1913 – 1981), αναλίσκεται περισσότερος χρόνος σε σχέση με τα 31 τελευταία, που είναι περισσότερο γνωστά και η σημασία τους δεν έχει αποτιμηθεί ακόμη με πληρότητα. Οι ελλείψεις και παραλήψεις σε μια τέτοια προσπάθεια είναι αναπόφευκτες, γιαυτό ζητώ και την κατανόησή σας.

1

1913 – 1940
ΕΠΟΧΗ ΤΟΥ ΒΕΝΙΖΕΛΟΥ ΚΑΙ ΜΕΧΡΙ ΤΟΝ ΠΟΛΕΜΟ

Η πόλη το 1913

Το 1913 τα Χανιά (εικ. 1.1). Πρωτεύουσα της Γενικής Διοίκησης Κρήτης με 24.349 κατοίκους είναι μια πολυεθνική πολυπολιτισμική κοινωνία η οποία ακολουθεί τον Δυτικό τρόπο ζωής και μιλά και γαλλικά.

Η παλιά πόλη έχοντας εξαντλήσει τα περιθώρια της **(εικ. 1.2)** έχει ακυρώσει με τμηματικές καθαιρέσεις την αναγκαιότητα των τειχών, και από τα τέλη της Τουρκικής κατοχής επεκτείνεται έξω από αυτά **(εικ. 1.3)**. Χαρακτηριστικά τοπόσημα έξω από τα τείχη παραμένουν το κτίριο της Γενικής Διοίκησης **(εικ. 1.4)** ο Ιταλικός στρατώνας **(εικ. 1.5),** ο τεκές των Μεβλεβίδων **(εικ. 1.6)**, και ο Δημοτικός κήπος **(εικ. 1.7).**

■ (εικ. 1.1) Ταχυδρομική κάρτα Ενθύμιον των Χανίων μετά την ένωση (συλλογή ιστορικού αρχείου Κρήτης)

■ (εικ. 1.2) Ταχυδρομική κάρτα με άποψη της παλιάς πόλης

■ (εικ. 1.3) Χανιά. Η επέκταση της πόλης έξω από τα τείχη τέλη 19ου αιώνα

■ (εικ. 1.4) Το Μέγαρο δικαστηρίων Δημοσίων γραφείων αρχές 20ου αιώνα

■ (εικ. 1.5) Ο Ιταλικός στρατώνας τέλη 19ου αιώνα

■ (εικ. 1.6) Ο Τεκές των Μεβλεβήδων αρχές του 20ου αιώνα

■ (εικ. 1.7) Ο Δημοτικός κήπος Χανίων αρχές του 20ου αιώνα

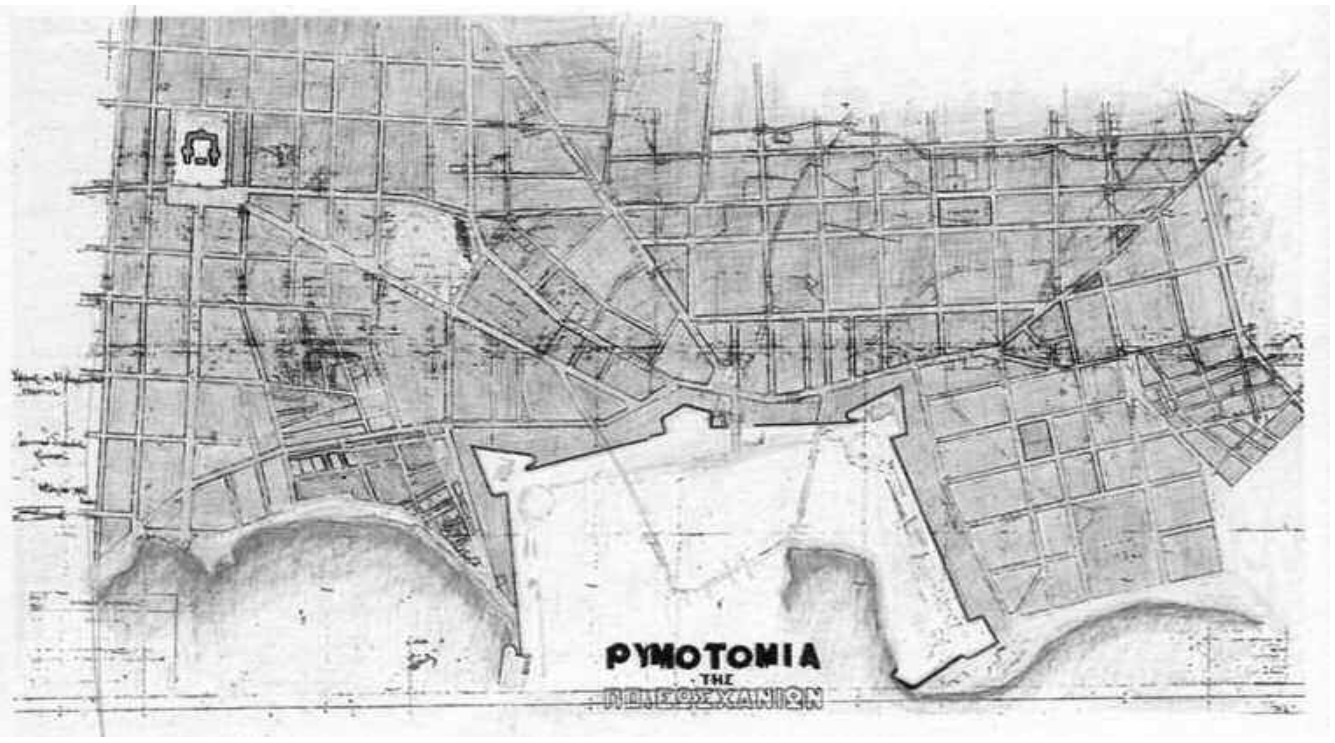

■ (εικ. 1.8) Ρυμοτομικό σχέδιο Χανίων μετά το 1913

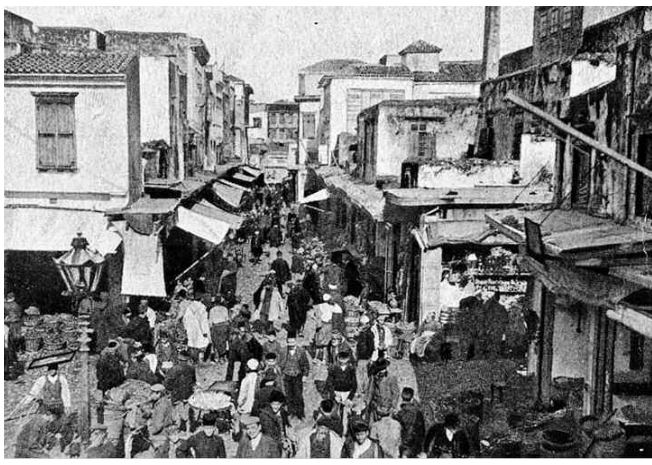

■ (εικ. 1.9) Χανιά. Κεντρικός δρόμος υπαίθριας αγοράς

Τα τοπόσημα σε συνδυασμό με τους χωματόδρομους που συγκλίνουν προς την παλιά πόλη συγκροτούν το σχέδιο πόλης από το 1901. **(εικ. 1.8)** Την υπαίθρια αγορά τροφίμων που λειτουργεί από την ανατολή μέχρι Δύση του ηλίου **(εικ. 1.9),** σημερινή οδός Χάληδων, αντικαθιστά η Δημοτική Αγορά μετά την καθαίρεση του κεντρικού προμαχώνα των τειχών και την επιχωμάτωση της τάφρου **(εικ. 1.10).** Η Δημοτική αγορά **(εικ. 1.11)** εγκαινιάζεται από τον Πρωθυπουργό Ελ. Βενιζέλο στα πλαίσια του εορτασμού για την ένωση με την Ελλάδα. Η πλατεία **(εικ. 1.12)** Ελ. Βενιζέλου στην καρδιά της παλιάς πόλης συνεχίζει να λειτουργεί ως ένα κέντρο υψηλών κοινωνικών και πολιτικών διεργασιών. Το λιμάνι **(εικ. 1.13)** της πόλης αποτελεί το κέντρο ανάπτυξης ως ναυτιλιακό κέντρο, κέντρο του εισαγωγικού και εξαγωγικού εμπορίου.

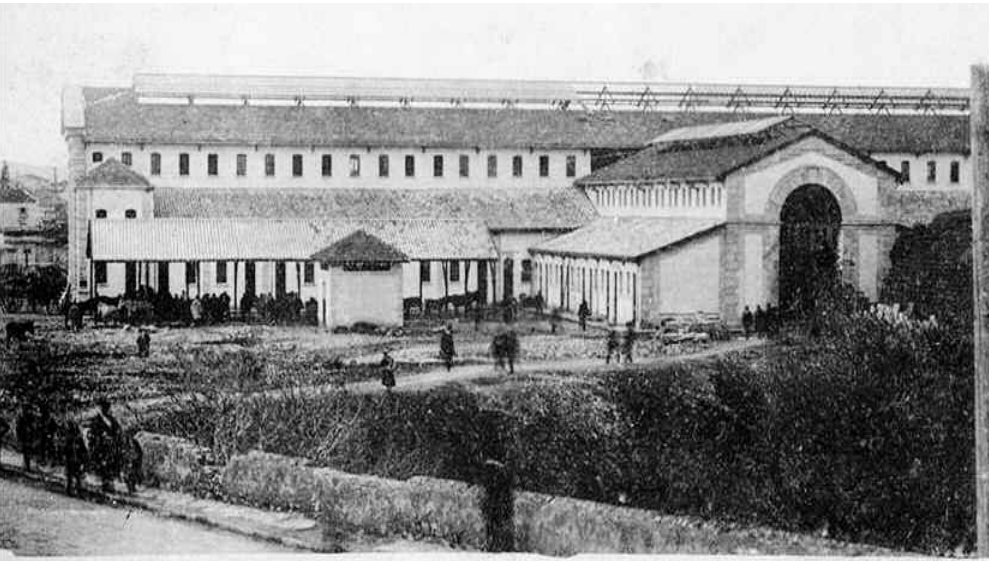

■ (εικ. 1.10) Το κτιριακό συγκρότημα της αγοράς μετά την Ένωση

■ (εικ. 1.11) Η πρόσοψη της Δημοτικής αγοράς

■ (εικ. 1.12) Η πλατεία Ελευθερίου Βενιζέλου (πρώην Μαυροβουνίου)

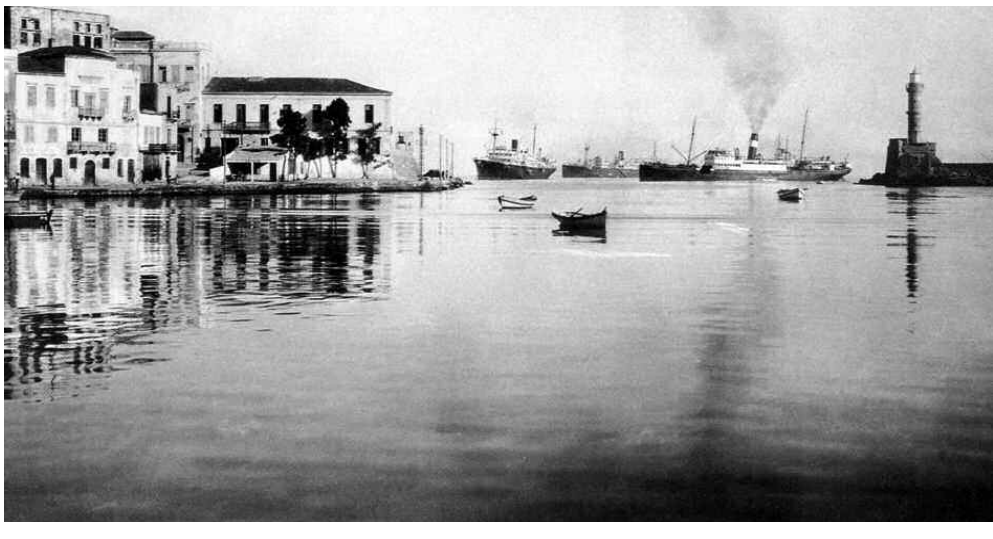

■ (εικ. 1.13) Το λιμάνι των Χανίων το μεσοπόλεμο

■ **(εικ. 1.14) Η παραλία του λιμανιού με δυσμενείς καιρικές συνθήκες (αρχείο γραφείου παλιάς πόλης)**

■ **(εικ. 1.15) Η ελεύθερη έκταση του πεδίου του Άρεως. (Αρχείο Γ. Πιπεράκη)**

■ **(εικ. 1.16) Συγκέντρωση στο πεδίο του Άρεως. (Αρχείο "Χρυσοστόμου")**

■ **(εικ. 1.20) Περιοχή του Κουμ Καπί ανατολικά της τάφρου των τειχών**

■ **(εικ. 1.21) Δυτική τάφρος με άποψη της Νέας Χώρας**

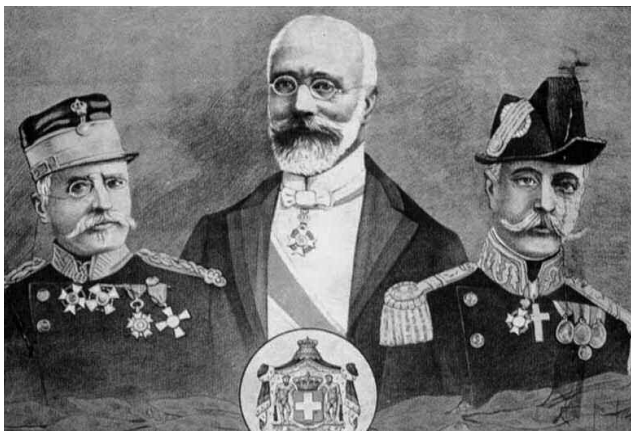

■ **(εικ. 1.17) Βενιζέλος – Δαγκλής – Κουντουριώτης (1916). (Αρχείο Ιδρύματος "Ελευθέριος Κ. Βενιζέλος")**

■ **(εικ. 1.18) Η υπογραφή της συνθήκης των Σεβρών (30/7/1920) (Αρχείο Ιδρύματος "Ελευθέριος Κ. Βενιζέλος")**

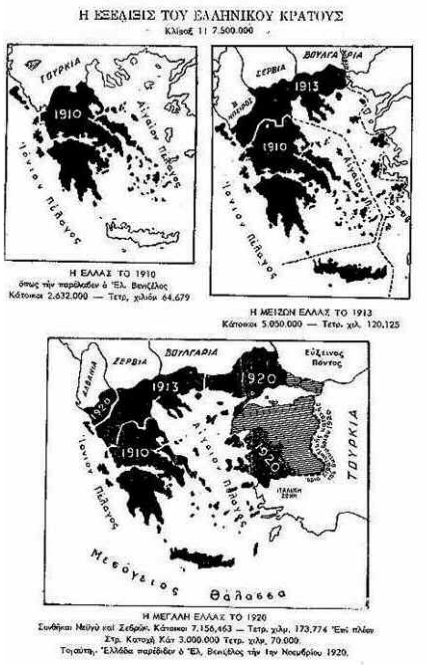

■ **(εικ. 1.19) Η Ελλάδα το 1910 , 1913 και 1920**

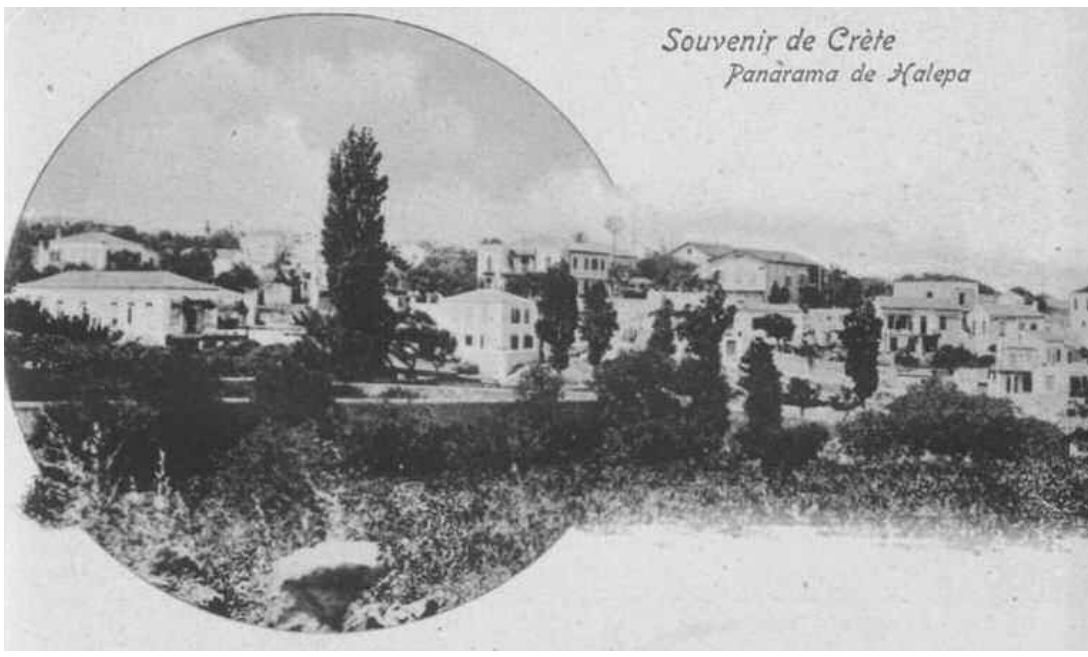

■ **(εικ. 1.22) Ταχυδρομική κάρτα με άποψη της Χαλέπας**

Λειτουργεί όμως με δυσκολίες επειδή τα μεγαλύτερα εμπορικά αλλά και επιβατικά πλοία είναι αναγκασμένα να ναυλοχούν εκτός και οι επιβάτες και τα εμπορεύματα να μεταφέρονται, με προβλήματα από τις δυσμενείς καιρικές συνθήκες **(εικ. 1.14).** Έξω από τα τείχη το κέντρο της κοινωνικής ζωής επικεντρώνεται στο Δημοτικό κήπο και την διπλανή μεγάλη ελεύθερη έκταση, το πεδίον του Άρεως **(εικ. 1.15)**, όπου πραγματοποιούνται οι παρελάσεις και συγκεντρώσεις που συνδέονται και με τα σημαντικότερα γεγονότα της εποχής **(εικ. 1.16)**. Εδώ στις 14/9/1916 20.000 λαού με ψήφισμα ανέθεσε στον Ελ. Βενιζέλο και τον Ναύαρχο Κουντουριώτη να σχηματίσουν προσωρινή κυβέρνηση η οποία συγκροτήθηκε την επομένη με την συμμετοχή και του στρατηγού Δαγκλή **(εικ. 1.17),** και έδρα τα Χανιά. Στη συνέχεια στη Θεσσαλονίκη ως επαναστατική κυβέρνηση Εθνικής Άμυνας τάχθηκε στο πλευρό της Γαλλίας, Αγγλίας και Ρωσίας και οδήγησε στην υπογραφή της συνθήκης των Σεβρών 30/7/1920 **(εικ. 1.18)**, και την δημιουργία της Ελλάδας, των δύο ηπείρων και των πέντε θαλασσών **(εικ. 1.19).** Έξω από τα τείχη στο Κουμ Καπί **(εικ. 1.20),** παλιά θέση της εγκατάστασης των Χαλικούτηδων συνεχίζεται η εγκατάσταση των οικονομικά ασθενέστερων κατοίκων της πόλης όπως και στη Νέα Χώρα **(εικ. 1.21)**, ιδιαίτερα μετά την εγκατάσταση των λεπρών στην Σπιναλόγκα. Στον πλησιέστερο οικισμό προς τα Χανιά την Χαλέπα **(εικ. 1.22)** το κατ' εξοχήν προάστιο των Χανίων λόγω κλίματος και φυσικού περιβάλλοντος, κατοικούν οι πλέον εύποροι Χριστιανοί και Οθωμανοί. Στη Χαλέπα λειτουργεί και η Γαλλική σχολή Καθολικών καλογραιών του τάγματος του Αγίου Ιωσήφ **(εικ. 1.23).**

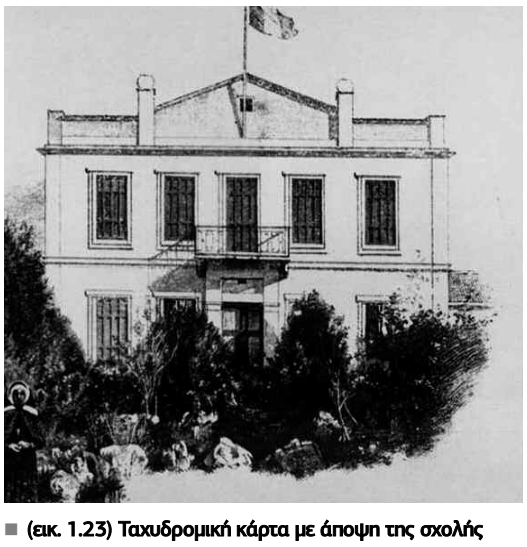

■ **(εικ. 1.23) Ταχυδρομική κάρτα με άποψη της σχολής Καλογραιών**

Οι Μηχανικοί, τα γεγονότα, τα έργα

Ο Ρεθεμιώτης (Ροδάκινο) Πολ. Μηχανικός και Μηχανολόγος Μιχάλης Σαββάκης, **(εικ. 1.24)** προσφέρει τις υπηρεσίες του στα Χανιά και την Κρήτη, από το 1892 που τελείωσε τις σπουδές του, στο Καθολικό Πανεπιστήμιο της Λουβέν του Βελγίου. Εχρημάτισε αρχιμηχανικός της Κρήτης (1892 – 1898) υπό τον Μαχμούτ Πασσά και Δ/ντής Δημοσίων Έργων της Κρητικής Πολιτείας (1898 – 1908). Συμμετέχει με τις προτάσεις του σε όλα τα θέματα εκσυγχρονισμού της Κρήτης όπως ο σιδηρόδρομος, τα λιμενικά και υδροηλεκτρικά έργα, τα σχέδια πόλης, κ.λ.π., τις οποίες και δημοσιοποιεί μέσω των τοπικών εφημερίδων. Παράλληλα υλοποιεί τα περισσότερα από τα εκτελούμενα ιδιωτικά έργα, συνήθως κατοικίες βουλευτών, γερουσιαστών και της άρχουσας τάξης της εποχής. Τα σπίτια του Γ. Πανηγυράκη **(εικ. 1.25),** Γ. Παπαδόπετρου, Θεμ. Πλουμιδάκη και τον Θ. Ξηρουχάκη, συγκαταλέγονται μεταξύ των έργων του.

■ **(εικ. 1.24) Μιχαήλ Σαββάκης Πολιτικός και Μηχανολόγος Μηχανικός**

Η ταχυδρομική επικοινωνία της πόλης με το Ρέθυμνο και το Ηράκλειο **(εικ. 1.26)** οδικά αρχίζει το καλοκαίρι του (1919) με διάρκεια 4 ώρες και 10 ώρες αντίστοιχα. Η πολιτική του Βενιζέλου ως εκφραστή του δόγματος της σύνδεσης της Ελλάδος με τις Δυτικές δυνάμεις τον έφερε αντιμέτωπο με τον θρόνο και του στέρησε την εξουσία στις εκλογές της 1/11/1920. Τοπικά η σκέψη ότι το λιμάνι της Σούδας **(εικ. 1.27)** αποτελεί την λύση του λιμενικού προβλήματος δεν γίνεται αποδεκτή προσκρούοντας κυρίως στα οικονομικά συμφέροντα της παλιάς πόλης. Στο λιμάνι των Χανίων κατασκευάζεται Τελωνείο **(εικ. 1.28)** και προβλήτα προσέγγισης έξω από το τζαμί του λιμανιού **(εικ. 1.29)**. Ενώ τις ανάγκες της Σούδας εξυπηρετούν αποβάθρες **(εικ. 1.30).**

■ **(εικ. 1.25) Κατοικίες της πόλης έργα του Μιχάλη Σαββάκη.**

■ **(εικ. 1.26) Πλατεία αγοράς, με την εταιρεία αμαξών υπεραστικής συγκοινωνίας. (Αρχείο Γ. Φθενάκη)**

■ **(εικ. 1.28) Το νέο Τελωνείο στο λιμάνι της πόλης**

■ **(εικ. 1.27) Άποψη του λιμανιού της Σούδας από Δυτικά. Αρχές 20ου αιώνα. (Αρχείο Βιβλιοθήκης)**

■ **(εικ. 1.29) Το Τζαμί του λιμανιού της πόλης και η προβλήτα προσέγγισης το πρώτο μισό του 20ου αιώνα (Αρχείο Ν. Σκέντζου)**

■ **(εικ. 1.30) Προβλήτα προσέγγισης Σούδας. (Αρχείο Ιδρύματος "Ελευθέριος Κ. Βενιζέλος")**

Η άφιξη των προσφύγων

Κομβικό αλλά και τραγικό γεγονός για την πόλη αποτελεί η άφιξη και στέγαση των προσφύγων τις Μικρασιατικής καταστροφής του 1922. 3.318 άνδρες και 5.738 γυναίκες έρχονται στα Χανιά το Σεπτέμβριο του 1922 και στεγάζονται προσωρινά, στο φρούριο του Φιρκά **(εικ. 1.31),** στον Ιταλικό στρατώνα **(εικ. 1.32)**, στο Δημαρχείο **(εικ. 1.33)**, στην αίθουσα του Χρυσοστόμου **(εικ. 1.34),** στη Σχολή Χωροφυλακής **(εικ. 1.35)** και όπου αλλού ήταν εφικτό.

Η ανταλλαγή **(εικ. 1.36)** των πληθυσμών μεταξύ Ελλάδος και Τουρκίας αλλάζει την ροή της ζωής και την φυσιογνωμία της πόλης, εισάγοντας την σε μια καινούρια εποχή. Στη συνέχεια 25/9/23 η (Ε.Α.Π.) Επιτροπή Αποκατάστασης Προσφύγων αναλαμβάνει το έργο της εγκατάστασης εξασφαλίζοντας ταυτόχρονα εργασία και οριστική στέγαση. Στα Χανιά οι πρόσφυγες εγκαταστάθηκαν σε πρώην Μουσουλμανικά σπίτια στην Σπλάτζια **(εικ. 1.37)**, στο κάτω Κούμ Καπί **(εικ. 1.38),** την Νέα Χώρα **(εικ. 1.39),** την Σούδα **(εικ. 1.40)** και τα περίχωρα.

■ **(εικ. 1.31) Άποψη φρουρίου Φιρκά από ανατολικά τέλος 19ου αιώνα. (Αρχείο Τ. Μπολουδάκη)**

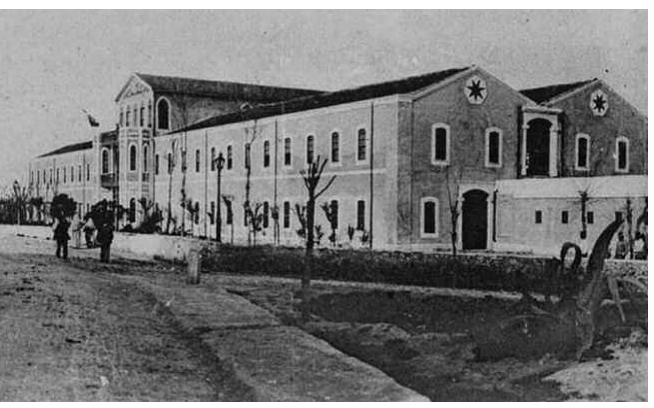

■ **(εικ. 1.32) Ο Ιταλικός στρατώνας από βορειοανατολικά. (Αρχείο Τ. Μπολουδάκη)**

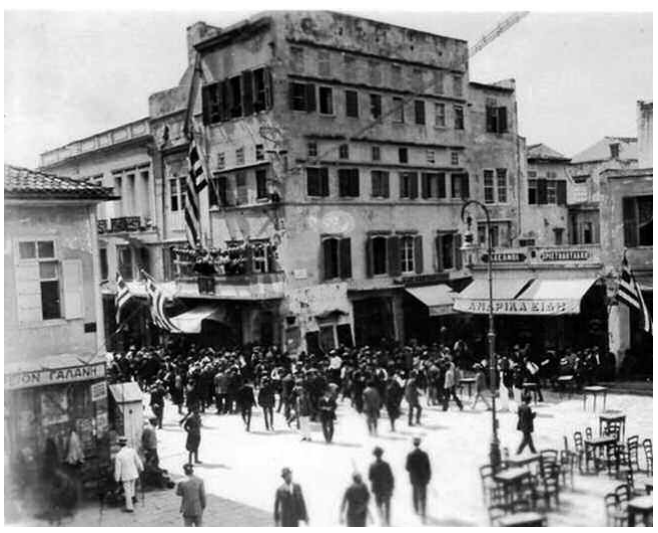

■ **(εικ. 1.33) Το Δημαρχείο της πόλης το 1923 (αρχείο Νίκου Σκέντζου)**

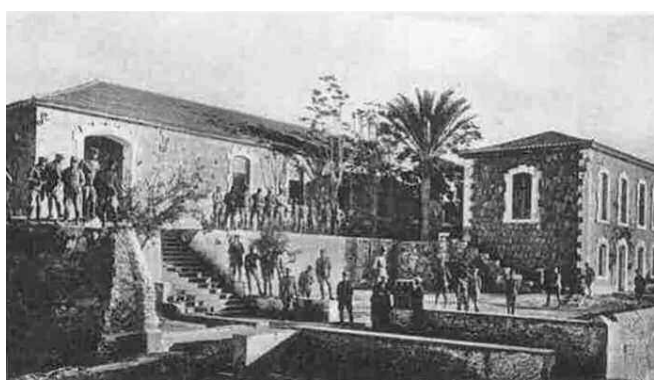

■ ■ **(εικ. 1.35) Η σχολή Χωροφυλακής αρχές του 20ου αιώνα**

■ **(εικ. 1.36) Άφιξη Μικρασιατών αναχώρηση Τουρκοκρητικών (αρχείο Νίκου Σκέντζου)**

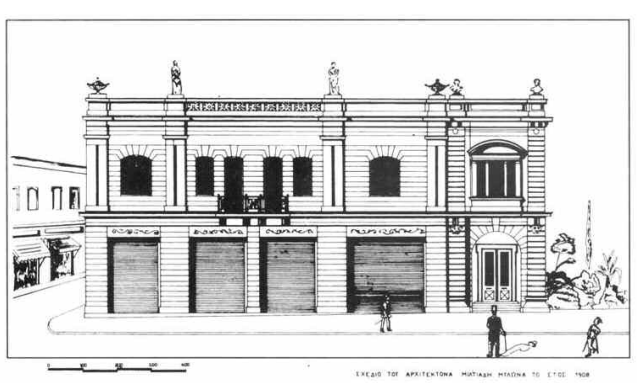

■ **(εικ. 1.34) Σύλλογος Χρυσόστομος σχέδιο Α. Μυλωνά 1908**

■ **(εικ. 1.37) Η συνοικία της Σπλάτζιας**

■ **(εικ. 1.38) Άποψη περιοχής κάτω Κούμ Καπί και Χαλέπας. (Αρχείο Τ. Μπολουδάκη)**

■ **(εικ. 1.40) Απόψεις Κάτω Σούδας (αρχείο Μ. Μανούσακα)**

■ **(εικ. 1.39) Άποψη Νέας Χώρας την εποχή ανταλλαγής των πληθυσμών. (Αρχείο Τ. Μπολουδάκη)**

Το τζαμί του Γιουσούφ Πασσά **(εικ. 1.41)** (σημερινό Αρχαιολογικό Μουσείο) μετατρέπεται σε κέντρο αναψυχής με την επωνυμία Ιδαίον Άντρον, ενώ το τζαμί του λιμανιού **(εικ. 1.42)** σε αποθηκευτικό χώρο.

Το προσφυγικό και το λιμενικό αποτελούν τα βασικά θέματα για την πόλη του 1927. Στο Λιμενικό θέμα εμπλέκεται ο Ε. Βενιζέλος όταν 24/4/1927 επιστρέφει στα Χανιά, μένει στο σπίτι του ανιψιού του κ. Κυριάκου Μητσοτάκη τη Γαλαρία **(εικ. 1.43)** και επιβλέπει την επισκευή του σπιτιού του για να υποδεχτεί την Έλενα την νέα του σύζυγο. Το 1927 ολοκληρώνεται και λειτουργεί και το ρολόι της πόλης στη ΒΑ γωνία του κήπου **(εικ. 1.44)** το οποίο σχεδιάστηκε από τον Μικρασιάτη μηχανικό Ν. Κολλάρο.

Η επέκταση της πόλης νοτιοδυτικά επί του Μουσουλμανικού νεκροταφείου ορίζει αρχικά σ' έκταση 5.520 τ.μ. την πλατεία Νέων καταστημάτων **(εικ. 1.45)** με την δημιουργία του πρωτοπόρου συνεταιρισμού των καταστηματαρχών, αλλά και την θέση του προσφυγικού συνοικισμού.

Ο προσφυγικός συνοικισμός στα οικοδομικά τετράγωνα των σημερινών δρόμων Κωνσταντινουπόλεως, Σμύρνης και Ιωνίας **(εικ. 1.46),** αποτελείται από 40 διπλοκατοικίες για 80 οικογένειες και ολοκληρώνεται τέλος του 1928. Κάθε κατοικία **(εικ. 1.47)** σε απόσταση από τον δρόμο και επιφάνειας 35 τ.μ., αποτελείται από ένα δωμάτιο, κουζίνα και WC σε οικόπεδο, αυλή 250 τ.μ. Πρόκειται για την ελάχιστη κατοικία της πόλης. Η παροχή νερού μέσω κοινής βρύσης στο δρόμο οδηγεί στο άνοιγμα πηγαδιών για κάθε διπλοκατοικία, ή και ξεχωριστών **(εικ. 1.48).** Την παράδοση των κατοικιών στους πρόσφυγες ακολουθεί συνήθως η έκδοση ΟΑ προσθήκης πλυντηρίου (πλυσταριού) και έξοδο του WC από το σπίτι λόγω της έλλειψης νερού.

Ακολούθησε ο βελτιωμένος κατασκευαστικά αστικός προσφυγικός συνοικισμός Μπόλαρη **(εικ. 1.49)** με 12 διπλοκατοικίες για 24 οικογένειες στους σημερινούς δρόμους Κ. Μητσοτάκη, Άλμπερτ και Πολέντα, αλλά και εις την οδό Ιωάννη Βαμβακά λίγο παραπάνω δυτικά του Διοικητηρίου, (στη περιοχή Αγίου Ιωάννη). Κάθε κατοικία 47,5 τ.μ. με ένα δωμάτιο, κουζίνα, WC και υπόγειο **(εικ. 1.50)**, είναι τοποθετημένη σ' επαφή με τον δρόμο σε οικόπεδο 200 τ.μ. περίπου.

■ (εικ. 1.41) Εσωτερικό Αγίου Φραγκίσκου ως Ιδαίον Άντρον (αρχείο Γ. Φθενάκη)

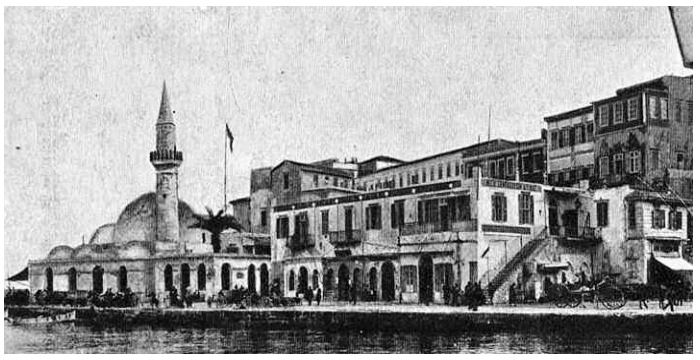

■ (εικ. 1.42) Ταχυδρομική κάρτα με άποψη ανατολικής πλευράς λιμανιού

■ (εικ. 1.45) Η πλατεία Νέων καταστημάτων την δεκαετία του 1930. (Αρχείο Γ. Φθενάκη)

■ (εικ. 1.43) Ο Ε. Βενιζέλος με την αδερφή του Αικατερ. Μητσοτάκη, το γιό της Κυριάκο, την γυναίκα του Σταυρούλα και τα εγγόνια της Λευτέρη, Χαράλαμπο, Κώστα (μετέπειτα Πρωθυπουργό) και Καίτη το 1927 στο σπίτι τους την γαλαρία

■ (εικ. 1.48) Το πηγάδι της κατοικίας της Αναστασίας Τσαλόγλου (Κωνσταντινουπόλεως 151)

■ (εικ. 1.44) Το ρολόι της πόλης

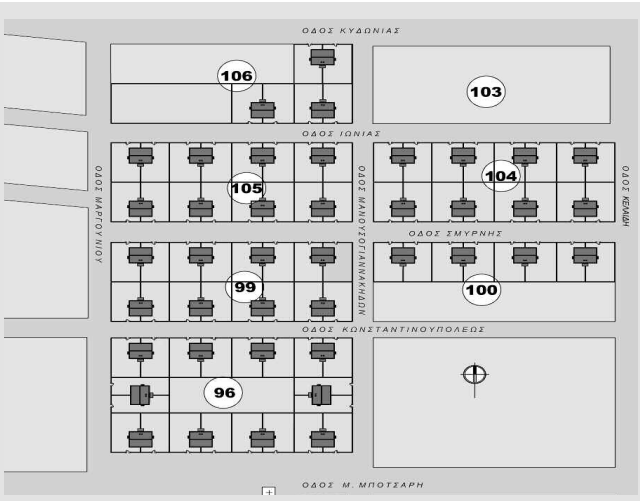

■ (εικ. 1.46) Ο Προσφυγικός συνοικισμός. Τοπογραφικό προσφυγικού συνοικισμού

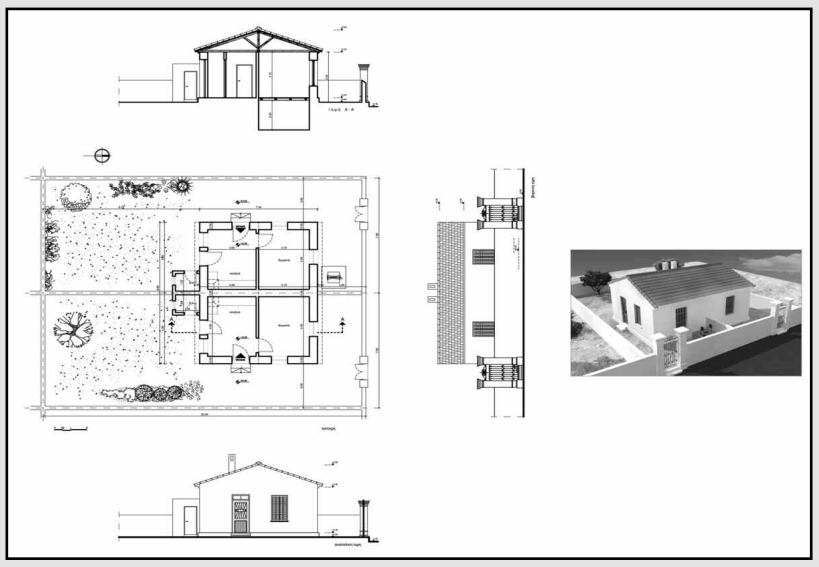

■ (εικ. 1.47) Η διπλοκατοικία του προσφυγικού συνοικισμού

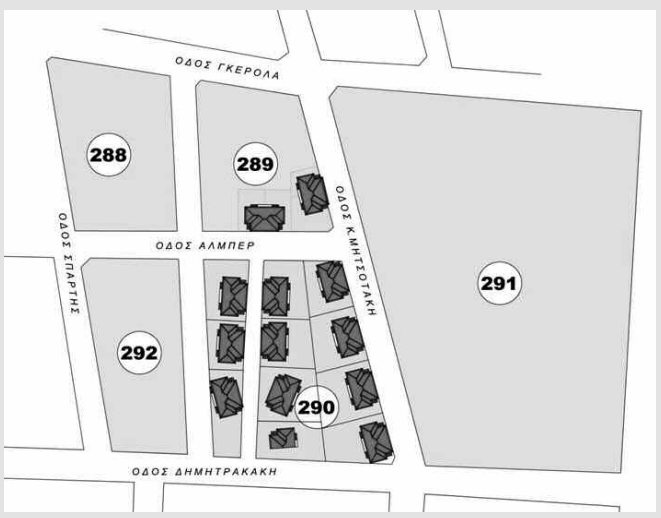

■ (εικ. 1.49) Τοπογραφικό Αστικός προσφυγικός συνοικισμός Μπόλαρη.

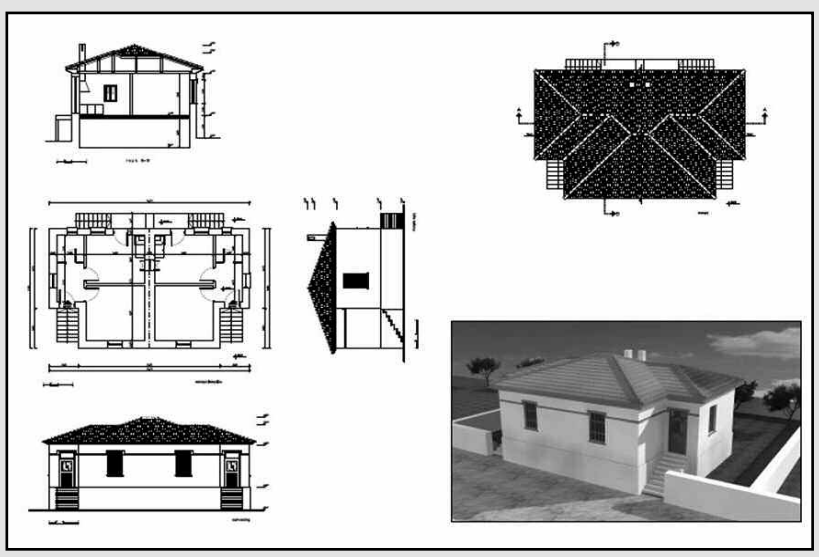

■ (εικ. 1.50) Διπλοκατοικία αστικού προσφυγικού συνοικισμού Μπόλαρη

Τα εκσυγχρονιστικά έργα της τετραετίας 1928 – 1932

Η υπερψήφιση της Βενιζελικής παράταξης από τους πρόσφυγες στις εκλογές 19/8/1928 οδήγησε τον Ε. Βενιζέλο στην διακυβέρνηση της χώρας μια ολόκληρη τετραετία μέχρι 4/11/32. Είναι η τετραετία που οι νέες πολιτικές συνθήκες συμβάλλουν σημαντικά στον εκσυγχρονισμό της χώρας και της πόλης μας σ' όλους του τομείς.

Ο Ελευθέριος Βενιζέλος συνοδευόμενος από κλιμάκιο **(εικ. 1.51)** Υπουργών εγκαινιάζει το Σάββατο 20/7/1929 τα υδροηλεκτρικά έργα της Αγυιάς που πραγματοποιήθηκαν και με την φροντίδα του Δημάρχου γιατρού Εμμ. Μουντάκη (1897 – 1953)

Στην Αγυιά κατασκευάστηκε

1. Φράγμα **(εικ. 1.52)** για την δημιουργία τεχνητής λίμνης και αγωγός διοχέτευσης του νερού στον κεντρικό σταθμό

2. Κεντρικός σταθμός παραγωγής ηλεκτρικής ενέργειας **(εικ. 1.53)**

3. Ηλεκτροφόρος γραμμή μεταφοράς στην πόλη και τέλος

4. 9 Υποσταθμοί και δίκτυα διανομής.

Τα υδροηλεκτρικά έργα

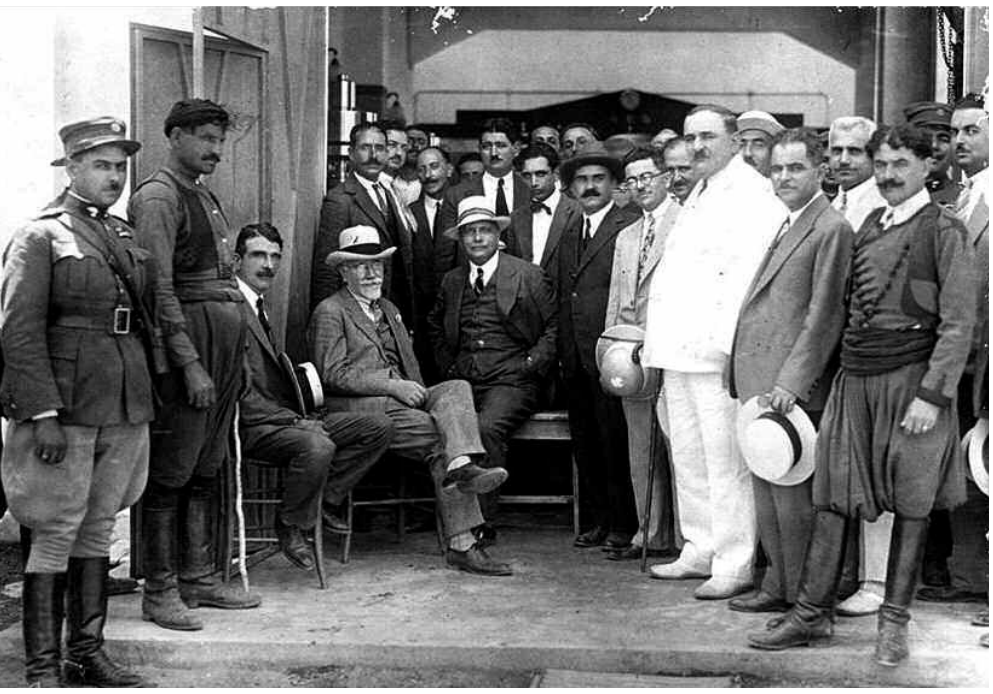

■ **(εικ. 1.51) Εγκαίνια των υδροηλεκτρικών έργων Αγυιάς. (Αρχείο Ιδρύματος "Ελευθέριος Κ. Βενιζέλος")**

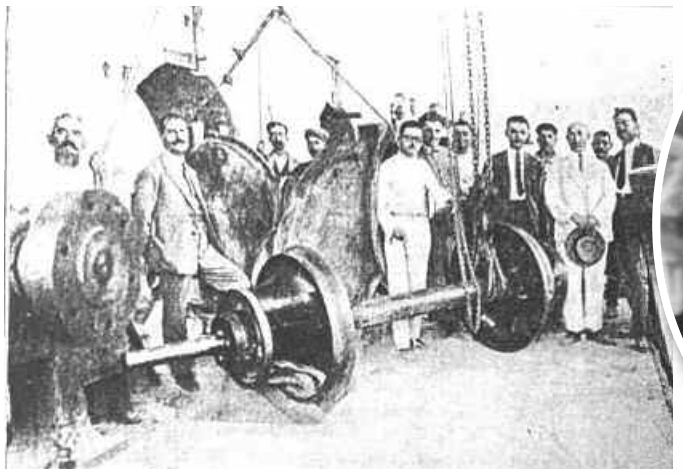

■ **(εικ. 1.52) Τα υδροηλεκτρικά έργα Αγυιάς με την φροντίδα του γιατρού Δημάρχου Εμμ. Μουντάκη (1867 – 1953).**

(Αρχείο Πανελλήνιου Λευκώματος Τοπικής Αυτοδιοίκησης, Ζ' τόμος)

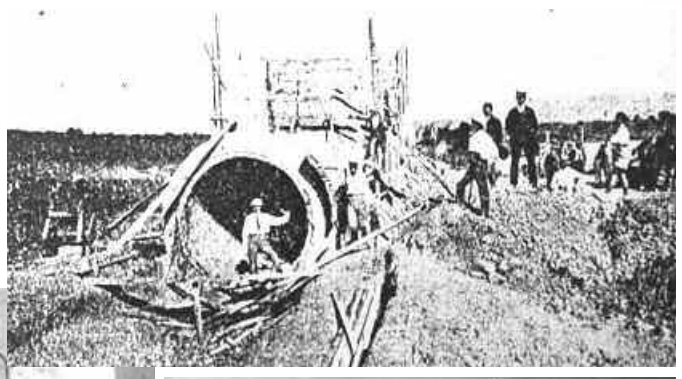

■ **(εικ. 1.53) Φράγμα, κεντρικός σταθμός ενέργειας, και υποσταθμοί υδροηλεκτρικών έργων.**

Τα σχολικά κτίρια

Στα Χανιά την πρόταση για την ανέγερση σχολείων στο ανατολικό τμήμα του πεδίου του Άρεως **(εικ. 1.54)** έθεσε σ' εφαρμογή το 1919 την δεύτερη περίοδο της πρωθυπουργίας του Ελ. Βενιζέλου ο Γ. Διοικητής Σ. Κροκυδάς. Η ανέγερση των σχολείων ακολουθεί χρονικά την διαδικασία της εκπαιδευτικής μεταρρύθμισης **(εικ. 1.55)** όσον αφορά την χρήση, την λειτουργία αλλά και την αποπεράτωση η οποία θα πραγματοποιηθεί την Τρίτη περίοδο πρωθυπουργίας του Ε. Βενιζέλου το 1933. Στο Νότιο στεγάζεται το Πρακτικό Λύκειο **(εικ. 1.56).** Στο Μεσαίο δύο εξατάξια Δημοτικά **(εικ. 1.57)** το 3ο και 4ο .

■ **(εικ. 1.54) Τα σχολεία του κέντρου της πόλης**

■ **(εικ. 1.55) Ελ. Βενιζέλος – Γ. Παπανδρέου υπεύθυνοι του εκπαιδευτικού συστήματος του 1929 – 1932 (αρχείο Ν. Σκέντζου)**

■ **(εικ. 1.56) Πρακτικό Λύκειο Χανίων**

■ **(εικ. 1.57) 3ο και 4ο Δημοτικά σχολεία**

Στο Βόρειο ιδιοκτησίας αρχικά του Φιλ. Συλλόγου Χρυσοστόμου ο οποίος και συνήψε δάνειο για την στέγαση Νυχτερινής Σχολής **(εικ. 1.58)**, στέγασε τελικά το Γυμνάσιο θηλέων.

Το 1934 ένα τέταρτο **(εικ. 1.59)** η Εμπορική σχολή συμπληρώνει το συγκρότημα των νέων σχολικών κτιρίων του κέντρου της πόλης. Έχουν ήδη προηγηθεί το 1931 οι εργασίες μετασκευής του Γαλλικού στρατώνα **(εικ. 1.60)** στο Γυμνάσιο Αρρένων. Την αυλή του οποίου κοσμεί η αναθηματική στήλη υπέρ των πεσόντων σπουδαστών εις τους Βαλκανικούς πολέμους.

Την τετραετία 1930 – 1934 ολοκληρώνονται και τα Δημοτικά σχολεία στις γειτονιές της πόλης.

Το Δημοτικό σχολείο της Χαλέπας απέναντι από την εκκλησία της Αγίας Μαρίας Μαγδαληνής λειτουργεί πλέον ως εξατάξιο **(εικ. 1.61)**, ενώ στα Φακωθιανά θεμελιώνεται το νέο σχολείο (σημερινό 10ο) πλάι στην εκκλησία της Ευαγγελίστριας **(εικ. 1.62).**

Το Δημοτικό σχολείο των Αγίων Αναργύρων σημερινό 7ο **(εικ. 1.63)** κτίζεται σε οικόπεδο που δημιούργησε η καθαίρεση μέρους των τειχών, ενώ το σχολείο της Νέας Χώρας **(εικ. 1.64)** μετά από την αποζημίωση έκτασης 3.000 τ.μ. από το Εβραϊκό νεκροταφείο. Στην εκκλησία της γειτονιάς τον Άγιο Κων/νο **(εικ. 1.65)** προστίθεται καμπαναριό στην μορφολογία εκείνου της Αγίας Φωτεινής, στη Σμύρνη της Μικράς Ασίας, ενισχύοντας ψυχολογικά τις προσπάθειες επιβίωσης των προσφύγων κατοίκων της γειτονιάς.

Το σχολείο του Αγίου Ιωάννη **(εικ. 1.66)** χρησιμοποιεί τμήμα της πλατείας του Σχεδίου πόλης. Της αποπεράτωσης των σχολικών κτιρίων της οδού Κοραή έχει προηγηθεί η θεμελίωση του γυμναστηρίου της πόλης από την Έλενα Βενιζέλου σε λαμπρή τελετή το Πάσχα του 1930 (23/4/30) **(εικ. 1.67)** με τον Ε. Βενιζέλο να προβάλλει με την ομιλία του τα οφέλη του αθλητισμού έναντι του πολέμου.

Ο. Ελ. Βενιζέλος επισκέπτεται συχνά το Γυμναστήριο κατά την διάρκεια της κατασκευή του, από τον Κων/νο Λυγιδάκη παρακολουθώντας τις εργασίες **(εικ. 1.68),** ενώ ταυτόχρονα Άγγλος τενίστας γνωμοδοτεί για το που και πως πρέπει να κατασκευαστεί το τένις. Το Γυμναστήριο τέθηκε σε λειτουργία μετά το 1935 με τον Ε. Βενιζέλο εκτός της Ελλάδος **(εικ. 1.69).**

■ **(εικ. 1.58) Γυμνάσιο Θηλέων σημερινό 2ο Γυμνάσιο – Λύκειο**

■ **(εικ. 1.59) Εμπορική Σχολή**

■ **(εικ. 1.61) 9ο Δημοτικό σχολείο Χαλέπας**

■ **(εικ. 1.62)**
10ο Δημοτικό σχολείο Χαλέπας

■ **(εικ. 1.64) Δημοτικό σχολείο Νέας Χώρας**

■ **(εικ. 1.60)1ο Γυμνάσιο Αρρένων και η αναθηματική στήλη υπέρ των πεσόντων μαθητών εις τους Βαλκανικούς πολέμους**

■ **(εικ. 1.65) Καμπαναριό εκκλησίας Αγίου Κωνσταντίνου Νέας Χώρας**

■ **(εικ. 1.67)**
Θεμελίωση του Γυμναστηρίου της πόλης από τον Ελευθέριο και την Έλενα Βενιζέλου. (Αρχείο Ιδρύματος "Ελευθέριος Κ. Βενιζέλος")

■ **(εικ. 1.63) 7ο Δημοτικό σχολείο Αγίων Αναργύρων**

■ **(εικ. 1.66) 8ο Δημοτικό σχολείο**

■ **(εικ. 1.68) Το Γυμναστήριο και στη συνέχεια το τένις**

■ **(εικ. 1.69) Το Γυμναστήριο μετά τον πόλεμο. (Αρχείο Βιβλιοθήκης)**

Υγειονομικές και λοιπές υποδομές

Το προσδόκιμο ζωής το 1928 ανέρχεται σε 49 χρόνια για τους άνδρες και 51 για τις γυναίκες. Αιτίες θανάτου είναι τα λοιμώδη νοσήματα και κυρίως οι λοιμώξεις του αναπνευστικού, οι εντερίτιδες, ο τύφος, η φυματίωση και η ελονοσία. Στα Χανιά η φροντίδα για την υγεία πραγματοποιείται κατ' αρχήν στο Δημοτικό Νοσοκομείο **(εικ. 1.70)** το οποίο λειτουργεί από το 1905 με δύο τμήματα παθολογικό και χειρουργικό. Το 1928 συμπληρώνεται με το μικροβιολογικό και το 1932 με το μαιευτικό.

Το νοσοκομείο για την ασθένεια της εποχής την φυματίωση με την επωνυμία "Φθισιατρείο Χανίων" **(εικ. 1.71)**, θεμελιώθηκε το 1925 σ' έκταση 25 στρ. με πεύκα κυπαρίσσια και αρωματικά φυτά, και θέα τα Λευκά Όρη και τον Κάμπο των Χανίων στη θέση Σάντουιτς του Αγίου Ιωάννη. Δυναμικότητας αρχικά 92 κλινών, το Φθισιατρείο εγκαινιάζεται 30/11/1930.

Από τον Αύγουστο του 1929 αρχίζουν **(εικ. 1.72)** και οι εργασίες μετασκευής του κτήματος Λυγκούνη στη Σούδα σε ψυχιατρικό νοσοκομείο δυναμικότητας 150 κλινών. Ενώ 25/8/31 εγκαινιάζεται **(εικ. 1.73)** το Γηροκομείο της πόλης με δαπάνη της Γενικής Διοίκησης του Δήμου και της Έλενας Βενιζέλου.

Το 1932 ιδρύεται και έκτοτε λειτουργεί το Υγειονομικό κέντρο Χανίων το οποίο και στεγάστηκε στο σπίτι του Χ. Πωλογιώργη μετά την απόκτησή του από το Ελληνικό Δημόσιο **(εικ. 1.74).**

Η προσωπική εμπειρία του Ε. Βενιζέλου

■ **(εικ. 1.70) Το Νοσοκομείο της πόλης**

από τις φυλακές του Ιτζεντίν **(εικ. 1.75)** σε συνδυασμό με την εισήγηση του Εισαγγελέα Εφετών Κρήτης Δ. Παπακωνσταντινόπουλου συνέβαλαν το 1929 στη λήψη απόφασης για την ανέγερση **(εικ. 1.76)** των νέων Επανορθωτικών Φυλακών Χανίων Ν.Δ. του μεγάρου των Δικαστηρίων και εγκαινιάζονται 1/2/1930.

Επίσης στην ανέγερση των Αγροτικών Φυλακών στη θέση Λειβάδια **(εικ. 1.77)** Αγυιάς σε αγρόκτημα του Δημοσίου. Οι Φυλακές σύμφωνα με τις εφημερίδες της εποχής αποτελούν *«... κατά τρόπον αναμφισβήτητον ορθήν κρίσιν, σημαντικό βήμα προόδου και πολιτισμού για την Κρήτη ...»*.

■ **(εικ. 1.71) Το Φθισιατρείο Χανίων. (Συλλογή Β. Τσουρή)**

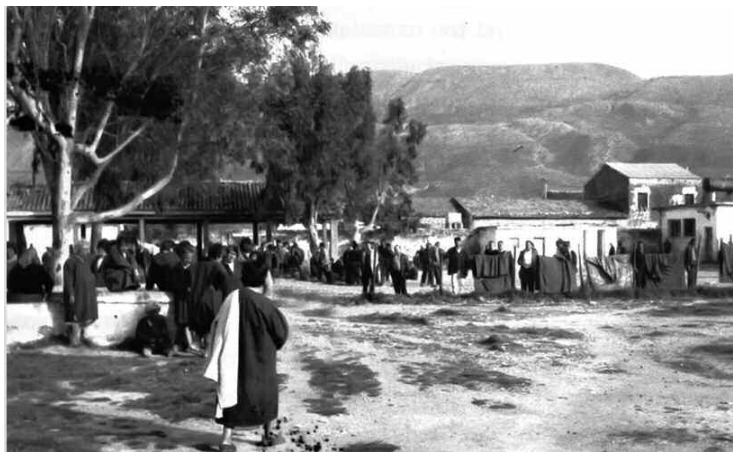

■ **(εικ. 1.72) Το Ψυχιατρικό Νοσοκομείο στη Σούδα την δεκαετία του 1930. (Αρχείο Δ. Καρτάκη)**

■ **(εικ. 1.73) Το Γηροκομείο Χανίων**

■ **(εικ. 1.74) Το Υγειονομικό κέντρο Χανίων. Αρχικά κατοικία του Χ. Πωλογιώργη. Έργο του Μιχ. Σαββάκη**

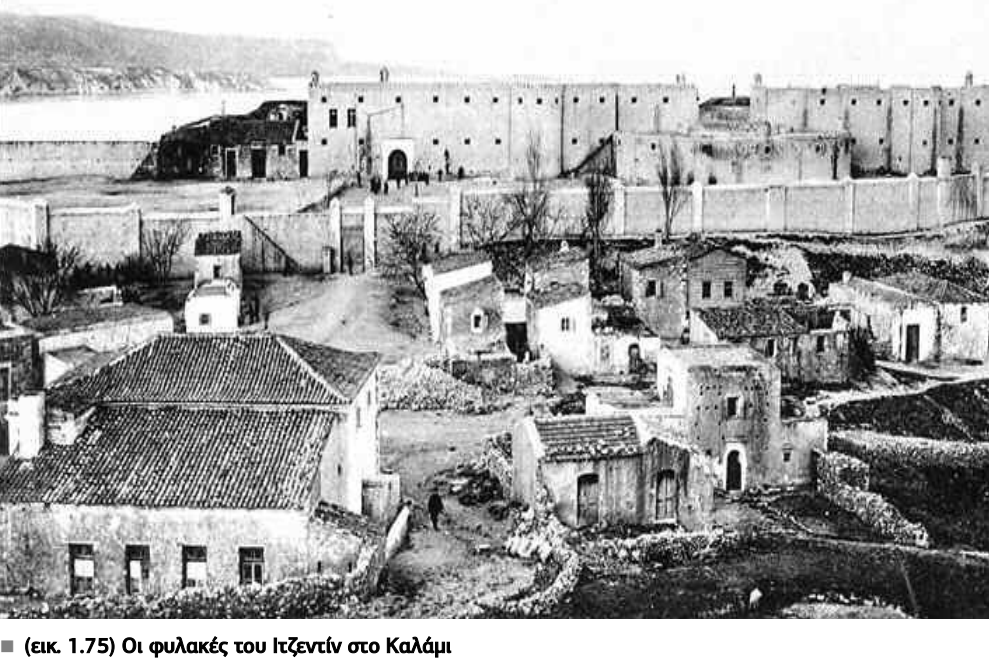

■ **(εικ. 1.75) Οι φυλακές του Ιτζεντίν στο Καλάμι**

■ **(εικ. 1.76) Επανορθωτικές φυλακές Χανίων**

■ **(εικ. 1.77) Αγροτικές φυλακές Αγυιάς**

Η πόλη την δεκαετία του 1930

Την τρίτη δεκαετία του 20ου αιώνα οι κεντρικοί δρόμοι της πόλης της οποίας ο πληθυσμός ανέρχεται σε 28.373 κατ. διανοιγμένοι πλέον και σκυροστρωμένοι **(εικ. 1.78),** με διπλή σειρά δενδροστοιχιών και ανθισμένες πρασιές **(εικ. 1.79)** τεκμηριώνουν την μορφή της ως κηπούπολης, ενώ η βιομηχανία περιορίζεται στα βυρσοδεψεία της Χαλέπας **(εικ. 1.80)** και στη Νέα Χώρα στη βιομηχανία κατεργασίας γεωργικών προϊόντων ΑΒΕΑ.

Στην επικρατούσα ενισχυμένη οικοδομική δραστηριότητα του μεσοπολέμου **(εικ. 1.81)** λόγω και του προσφυγικού εργατικού δυναμικού, με το σχέδιο πόλης της Κρητικής πολιτείας, διατηρείται αρχικά ο νεοκλασσικισμός **(εικ. 1.82)** ως κύρια συνιστώσα **(εικ. 1.83 , 1.84)** ενός αναπτυσσόμενου

■ **(εικ. 1.78) Η οδός Δραγούμη, Βασιλέως Κων/νου, Δημοκρατίας σημερινή Ανδρέα Παπανδρέου. (Αρχείο Γ. Φθενάκη)**

■ **(εικ. 1.79) Η οδός Νέων Καταστημάτων. (Συλλογή Ιστορικού Αρχείου)**

■ **(εικ. 1.80) Βυρσοδεψεία Χαλέπας – (Συλλογή Ιστορικού Αρχείου) Βιομηχανία ΑΒΕΑ (Συλλογή Γ. Γαϊτανάκη)**

■ **(εικ. 1.84) Κατοικία του 1922**

ΧΑΝΙΑ 1924 – 1940
ΑΝΕΓΕΡΣΗ ΝΕΩΝ ΚΑΤΟΙΚΙΩΝ
(ΣΤΟΙΧΕΙΑ ΠΟΛΕΟΔΟΜΙΑΣ ΧΑΝΙΩΝ)

έτος	οικοδομικές άδειες	νέες κατοικίες
1924	84	36
1925	132	39
1926	270	58
1927	91	21
1928	238	11
1929	249	33
1930	192	40
1931	301	58
1932	365	70
1933	311	67
1934	319	51
1935	326	34
1936	223	36
1937	206	23
1938	273	25
1939	275	32
1940	164	10
σύνολο	4019	644

■ **(εικ. 1.81) Οικοδομική δραστηριότητα πόλης (1924 – 1940) (αρχείο Πολεοδομίας Δήμου Χανίων)**

■ **(εικ. 1.82) Κατοικία του 1922 με Αθηναϊκά πρότυπα**

■ **(εικ. 1.83) Κατοικία του 1920 με νεοκλασικά χαρακτηριστικά**

■ (εικ. 1.85) Κατοικίες της δεκαετίας του 1930

■ (εικ. 1.86) Κατοικία των πρώτων δεκαετιών του 20ου αιώνα

■ (εικ. 1.87) Κατοικίες της πόλης το μεσοπόλεμο

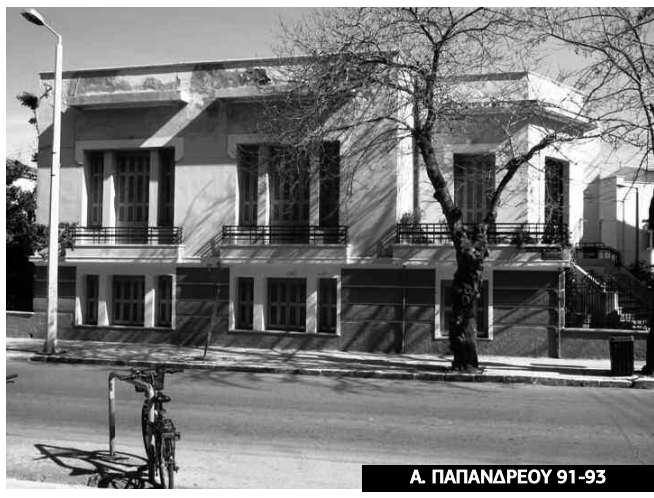

■ (εικ. 1.89) Μονοκατοικία του 1934

εκλεκτισμού **(εικ. 1.85 , 1.86 , 1.87 , 1.88)** στον οποίο συμβάλλει και η χρήση του beton arme **(εικ. 1.89 , 1.90 , 1.91)**. Κατάληξη λίγο πριν τον πόλεμο του 1940 οι αρχές του μοντέρνου κινήματος και η απλοποίηση των όψεων **(εικ. 1.92)**. Ο Δημοτικός κήπος και το πεδίο του Άρεως συνεχίζουν να φιλοξενούν τις γιορταστικές συγκεντρώσεις με τις ετήσιες γυμναστικές επιδείξεις των σχολείων **(εικ. 1.93)** και τ' ανθεστήρια του Λυκείου

■ (εικ. 1.90) Πολυκατοικία του 1938

■ (εικ. 1.91) Το υποκατάστημα της Εμπορικής Τράπεζας, έργο του 1938.

■ (εικ. 1.88) Οικοδομή του μεσοπολέμου με εκλεκτικιστικά χαρακτηριστικά

■ (εικ. 1.92) Κατοικίες με απλοποίηση των όψεων πριν τον πόλεμο

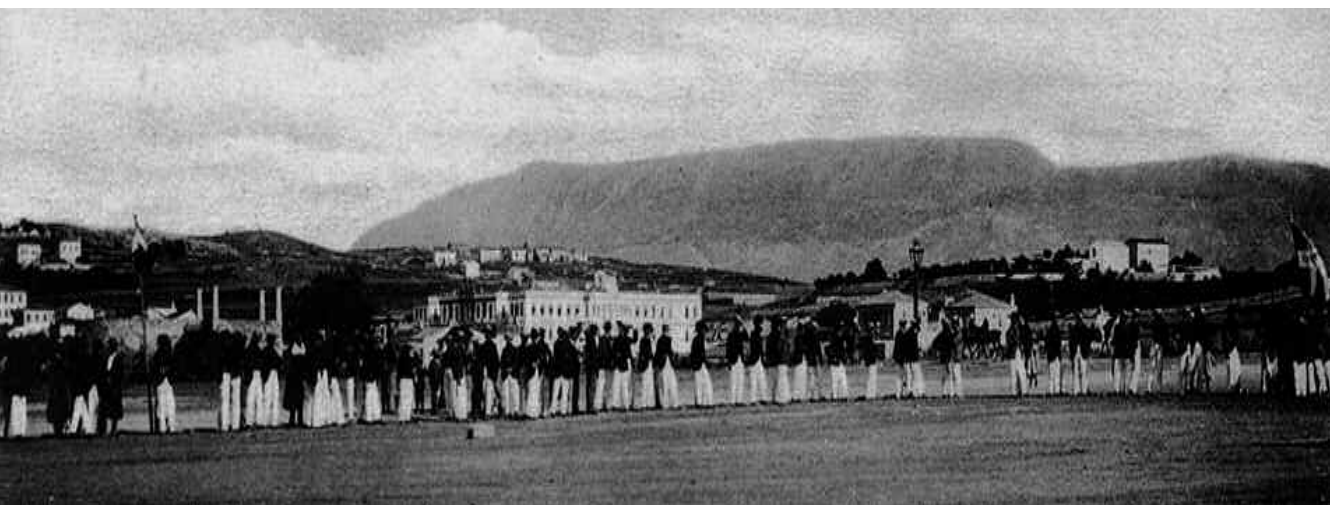

■ (εικ. 1.93) Ταχυδρομική κάρτα με τις επιδείξεις των σχολείων

των Ελληνίδων **(εικ. 1.94)**. Η αίθουσα του Χρυσοστόμου εκτός από διαλέξεις και θεατρικές και κινηματογραφικές παραστάσεις φιλοξενεί και χορευτικά τέϊα πάντοτε για φιλανθρωπικούς σκοπούς εις τα οποία συμμετέχει και ο Ελ. Βενιζέλος μετά της συζύγου του όταν βρίσκεται στα Χανιά. Ακόμη διάφορες εκδηλώσεις όπως η εκλογή ως Μις Χανιά 1930 **(εικ. 1.95)** της Ελένης Βουλγαρίδου και χορευτικούς διαγωνισμούς. Το 1930 υλοποιείται και το μνημείο Πεσόντων **(εικ. 1.96)** από τον γλύπτη καθηγητή της Σχολής Καλών Τεχνών Θωμά Θωμόπουλο. Πυρκαγιά αποτεφρώνει το ξενοδοχείο Αγγλίας – Γαλλίας 21/1/30 στο λιμάνι της πόλης **(εικ. 1.97)** και η πλατεία Ελ. Βενιζέλου ανοίγεται προς την θάλασσα με τους περιπατητές έκτοτε με Ευρωπαϊκές και Κρητικές ενδυμασίες **(εικ. 1.98).** Συγχρόνως η πόλη 21/2/30 στολίζεται με ένα επί πλέον δείγμα προοδευτικού πολιτισμού απέκτησε το κινηματοθέατρο Ολύμπια **(εικ. 1.99).** Το 1932 ο Συνεταιρισμός των καταστηματαρχών έχει ολοκληρώσει την ανέγερση των καταστημάτων, εις την πλατεία Νέων καταστημάτων **(εικ. 1.100).** Ενώ στο κινηματογράφο Πάνθεο **(εικ. 1.101)** λειτουργεί ομιλών κινηματογράφος.

■ **(εικ. 1.97) 21/1/1930 Η πλατεία Ε. Βενιζέλου ανοίγεται προς την θάλασσα. (Αρχείο Ν. Σκέντζου)**

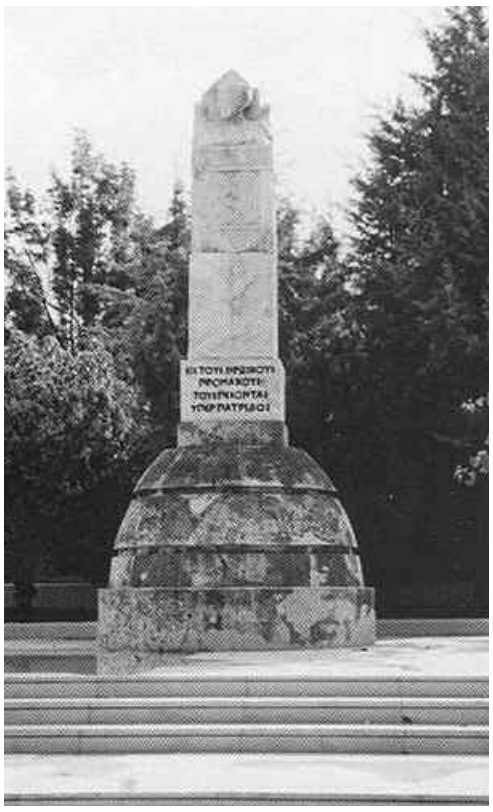

■ **(εικ. 1.94) Ανθεστήρια του Λυκείου των Ελληνίδων το 1931 (αρχείο Λυκείου Ελληνίδων)**

■ **(εικ. 1.95) Διαγωνισμός χορού, εκλογή Μις Χανιά το 1929 (αρχείο Γ. Φθενάκη)**

■ **(εικ. 1.96) Το μνημείο πεσόντων της πόλης. Έργο του Θωμά Θωμόπουλου (φωτ. δεξιά)**

■ **(εικ. 1.99) Κινηματοθέατρο Ολύμπια. Πρόσοψη**

■ **(εικ. 1.98) Περιπατητές στο λιμάνι με Κρητικές και Ευρωπαϊκές ενδυμασίες (αρχείο Νίκου Σκέντζου)**

■ **(εικ. 1.100) Πλατεία Νέων καταστημάτων. Κτίσματα ανατολικής πλευράς**

■ **(εικ. 1.101) Κινηματοθέατρον Πάνθεον**

Στη συνέχεια ο Δήμος με δαπάνη 1.000.000 από δάνειο 3.000.000 εξωραΐζει την πλατεία **(εικ. 1.102)** η οποία αποτελεί τον νέο ζωτικό εμπορικό χώρο ο οποίος ενισχυμένος και με τον προσφυγικό συνοικισμό **(εικ. 1.103)** αποτελούν την επέκταση της πόλης Δυτικά. Τα υπόλοιπα 2.000.000 του δανείου διατίθενται για την ύδρευση της πόλης και την κατασκευή της δεξαμενής του Αγίου Ιωάννη **(εικ. 1.104).** Η παλιά πόλη με την Δημοτική Αγορά κρατά κυρίως το εμπόριο **(εικ. 1.105)** και η νέα την κατοικία και την Διοίκηση με την πλατεία Δικαστηρίων **(εικ. 1.106)** με το μέγαρο της Γενικής Διοίκησης και τα Δικαστήρια **(εικ. 1.107).**

Κάθετα με το μέγαρο η οδός Δικαστηρίων – Μπόλαρη η οδός Βασ. Γεωργίου η ωραιότερα της πόλης **(εικ. 1.108)** με πικροδάφνες εις τα διάμεσα της διπλής δενδροστοιχίας από ακακίες και πασχαλιές, προσελκύει τους περισσοτέρους περιπατητές και λειτουργεί ως υπαίθριος χώρος κοινωνικής επαφής μέχρι την δεκαετία του 1970.

16/4/1932 η χώρα συνέπεια της Διεθνούς Οικονομικής κρίσης του 1929 πτωχεύει για τέταρτη φορά και ο Ε. Βενιζέλος χάνει στη συνέχεια τις εκλογές τον Μάιο και ακολουθεί η απόπειρα δολοφονίας του τον Ιούνιο στην Κηφισιά. Έκτοτε επιστρέφοντας στην Κρήτη μένει όλο και περισσότερο στο σπίτι του στην Χαλέπα όπου τον επισκέπτονται οι φίλοι του και προσωπικότητες από την Ελλάδα και την Ευρώπη **(εικ. 1.109).**

Το Λιμενικό ζήτημα εμπλέκεται στις δημοτικές εκλογές του Φεβρουαρίου του 1934 στις οποίες το Δημαρχιακό αξίωμα διεκδικούν οι γιατροί Ι. Κ. Μουντάκης και Στυλ. Γεωργιλάς και αρχικά ο Π. Μηχανικός Μιχάλης Σαββάκης. Επαναφέρεται η πρόταση για το λιμάνι των Χανίων της επέκτασης στο Φάληρο (Κουμ – Καπί) **(εικ. 1.110)**

■ **(εικ. 1.103) Ο Προσφυγικός συνοικισμός στη θέση του Τούρκικου νεκροταφείου**

■ **(εικ. 1.102) Η πλατεία Νέων καταστημάτων σημερινή 1866 (Αρχείο Τ. Πρωτοψάλτη)**

■ **(εικ. 1.106) Αλσύλλιο πλατείας Δικαστηρίων. (Αρχείο Χ. Μπαντιάς)**

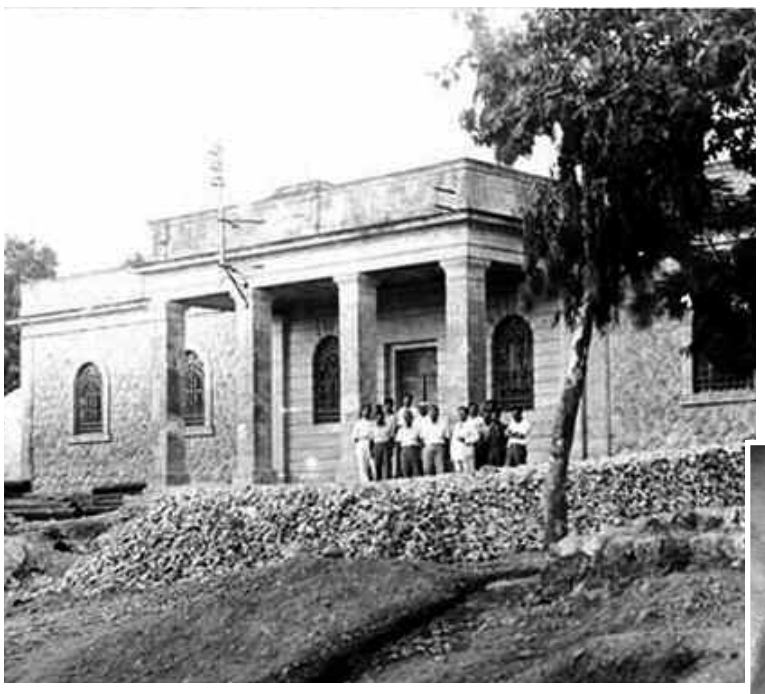

■ **(εικ. 1.104) Η Δεξαμενή Αγίου Ιωάννη. (Αρχείο Βιβλιοθήκης)**

■ **(εικ. 1.105) Η πλατεία αγοράς πριν τον πόλεμο. (Αρχείο Βιβλιοθήκης)**

■ **(εικ. 1.107) Γενική Διοίκηση Κρήτης και Δικαστήρια**

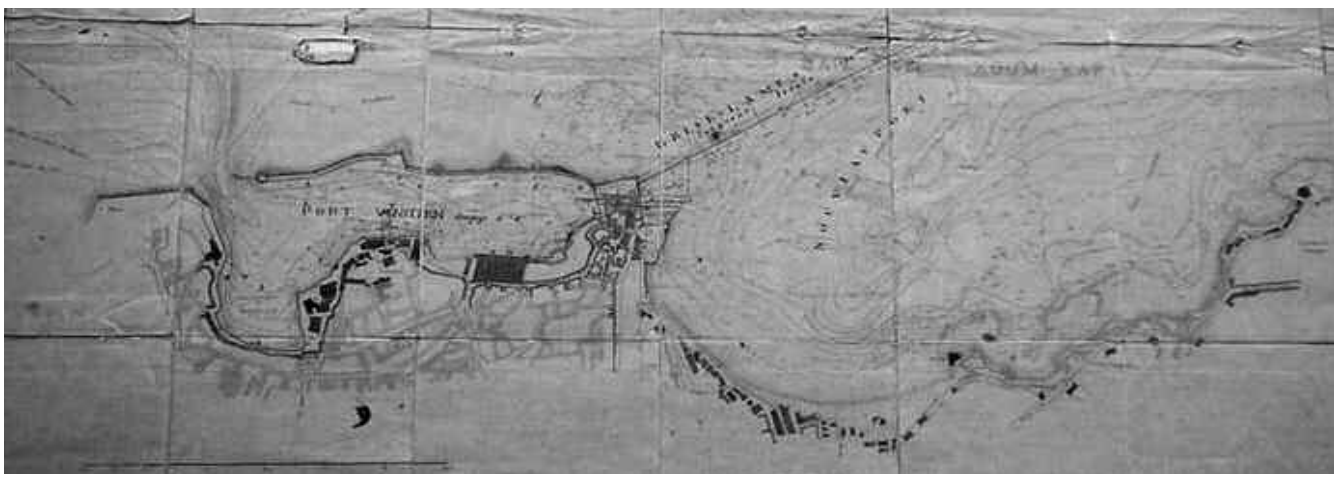

■ **(εικ. 1.110) Το σχέδιο του Κελλενέκ για την επέκταση του λιμανιού της πόλης στο Φάληρο (Κουμ Καπί)**

■ **(εικ. 1.108) Ο δρόμος Βασιλέως Γεωργίου (Μπόλαρη) (Συλλογή Στ. Μανωλικάκη)**

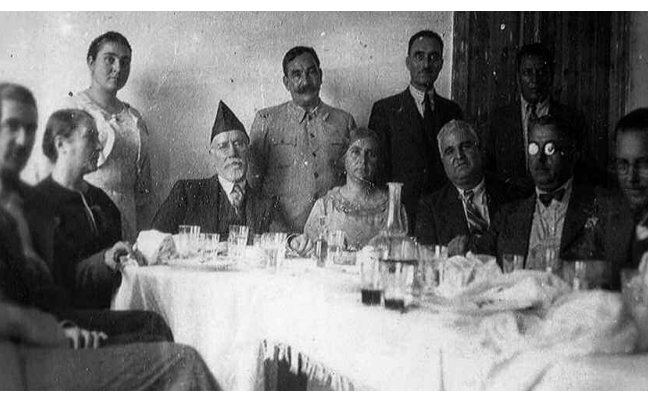

■ **(εικ. 1.109) Ο Ελ. Βενιζέλος με φιλική συντροφιά μετά το 1933 στο μετόχι Καλλιτεράκη. (Συλλογή Κ. Καλαϊτζάκη)**

■ **(εικ. 1.111) Εκλογές του 1934. Πρόταση κατεδάφισης του Ανατολικού τείχους και χρησιμοποίηση των υλικών για τον κυματοθραύστη επέκτασης του λιμανιού της πόλης**

με την ταυτόχρονη κατεδάφιση της ανατολικής πλευράς των τειχών και την χρησιμοποίηση των υλικών της κατεδάφισης για τον κυματοθραύστη **(εικ. 1.111).**

22/4/34 Ιδρύεται ο σύλλογος Μηχανικών και Αρχιτεκτόνων Χανίων με Πρώτο Πρόεδρο τον Π.Μ. Μιχάλη Σαββάκη ο οποίος εκπροσωπώντας πλέον τον σύλλογο Μηχανικών τοποθετείται υπέρ της Σούδας με άρθρο του στην εφημερίδα Βήμα του Λαού σύμφωνα με το οποίο Το λιμάνι της Σούδας θα είναι η δεξιά χείρ του Πειραιώς και της Θεσσαλονίκης, Κωνσταντινουπόλεως, Σμύρνης και παραλιακών της Συρίας, Το 1934 ιδρύεται και ο Ναυτικός Όμιλος Χανίων η δραστηριότητα του οποίου περιλαμβάνει αρχικά κυρίως κολυμβητικούς αγώνες στο παλιό λιμάνι μπροστά από το λιμεναρχείο **(εικ. 1.112)** και μέχρι της οργάνωσης και λειτουργίας των εγκαταστάσεων του την δεκαετία του 1960.

Πυρκαγιά στις 21/9/34 καταστρέφει **(εικ. 1.113)** τα γραφεία της Γενικής Διοίκησης και το στεγαζόμενο στον Α΄ όροφο Μουσείο. Τα επόμενα χρόνια στο μέγαρο επισκευαζόμενο προστίθεται ο τρίτος όροφος και παίρνει την σημερινή του μορφή **(εικ. 1.114).**

1-12-34 δημοσιεύεται η σύμβαση δια την κατασκευή των λιμενικών έργων Χανίων και Σούδας προϋπολογισμού 6.000.000 για τα Χανιά και 12.500.000 για την Σούδα. Τα έργα μετά από καθυστέρηση 40 χρόνων περιλαμβάνουν :

1. Εκβάθυνση του πυθμένα του ανατολικού διαμερίσματος του Ενετικού λιμένα κατά 4.1/2 μέτρα για την εξυπηρέτηση πλοίων μέχρι 300 τόννων. **(εικ. 1.115)**

2. Αγκυροβόλιο με αποβάθρα 200 μ. και πλάτος 26 μ. για τη Σούδα **(εικ. 1.116)**, για την εξυπηρέτηση των ατμόπλοιων και των εμπορικών.

■ **(εικ. 1.112) Κολυμβητικοί αγώνες μπροστά από το Λιμεναρχείο (αρχείο Τ. Χουλιόπουλου)**

■ **(εικ. 1.113) Το Διοικητήριο μετά την πυρκαγιά 21/9/1934**
(Συλλογή Γ. Γαϊτανάκη)

(εικ. 1.114) Το Διοικητήριο μετά την αποκατάσταση του και την προσθήκη του τρίτου ορόφου. (Αρχείο Βιβλιοθήκης)

■ **(εικ. 1.115) Το λιμάνι της πόλης από ανατολικά**

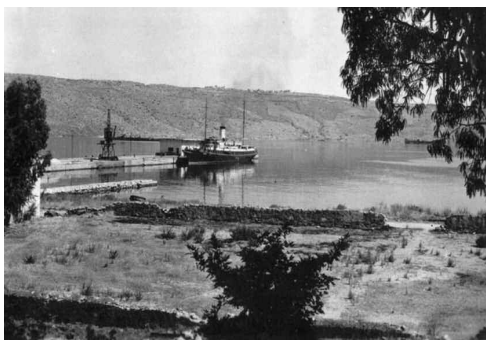

■ **(εικ. 1.116) Η προβλήτα προσέγγισης στη Σούδα πριν τον πόλεμο**

■ **(εικ. 1.117)**
Το παλιό Τελωνείο στο λιμάνι της πόλης. Στέγη του Ιστορικού αρχείου μετά το 1920.
(Αρχείο Ν. Σκέντζου)

Ο Πολιτισμός

Η συγκέντρωση των αρχείων της Κρητικής πολιτείας οδήγησε εις την ίδρυση του Ιστορικού Αρχείου Κρήτης το 1920. Από το 1933 το ιστορικό αρχείο αποτελεί Δημόσια Υπηρεσία υπό την Δ/νση του Ν. Τωμαδάκη και στεγάζεται στο παλαιό κτίριο του τελωνείου στο λιμάνι των Χανίων. **(εικ. 1.117)**

Το 1928 ιδρύεται και η χορωδία Χανίων με διευθυντή τον Κεφαλλονίτη συνθέτη Κοσμά Μπαχάουερ **(εικ. 1.118)** με την συμπαράσταση προοδευτικών συμπολιτών και της Έλενας Βενιζέλου.

Την ίδια εποχή η Ζωγράφος Φλωρεντίνη Καλούτση μεταφέρει μινωϊκά σχέδια στην υφαντική τέχνη της Κρήτης **(εικ. 1.119).** Ο Διπλούς Πέλεκης το εργαστήρι της εκτελεί παραγγελίες απ' όλη την Ελλάδα και απ' όλο τον κόσμο **(εικ. 1.120).**

Ο Ε. Βενιζέλος παρακολουθεί με ιδιαίτερο ενδιαφέρον την υλοποίηση του αγάλματος της Ελευθερίας του Κρητικού λαού από τον γλύπτη Θ. Θωμόπουλο και τον Οκτώβριο του 1934 εξετάζει και την θέση για την τοποθέτηση του αγάλματος.

Το Δεκέμβριο του ιδίου χρόνου ο Χανιώτης ζωγράφος Δ. Κοκότσης εκθέτει **(εικ. 1.121)** στο σπίτι του Βενιζέλου και με την παρουσία του έργα με τοπία από το ύψωμα του Ακρωτηρίου και τις Κορακιές.

Μετά 10 χρόνια σκληρών αγώνων και προσπαθειών το κτίριο του Ωδείου είναι πραγματικότητα **(εικ. 1.122)** και λαϊκός συναγερμός παρατηρείται κατά την πανηγυρική συναυλία η οποία δίδεται στις 13/1/1935 στην αίθουσα συναυλιών του για την συμπλήρωση δεκαετίας από της ιδρύσεως του, προς τιμή και με την παρουσία των μεγάλων ευεργετών του Ελευθερίου και Έλενας Βενιζέλου **(εικ. 1.123).**

Ο σύλλογος Χρυσόστομος με την επιβολή του συνενώνει όλα τα φιλολογικά σωματεία της πόλης και το 1933 στεγάζει και την βιβλιοθήκη του, για την ενίσχυση της οποίας πραγματοποιείται στο Ωδείο Μουσικοφιλολογική εσπερίδα κατά την οποία ο Επιμελητής Αρχαιοτήτων Βασ. Θεοφανίδης εξαίρει το έργο του Μπετόβεν.

■ **(εικ. 1.118) Η χορωδία Χανίων.**
(Συλλογή Κ. Χαρωνίτη)

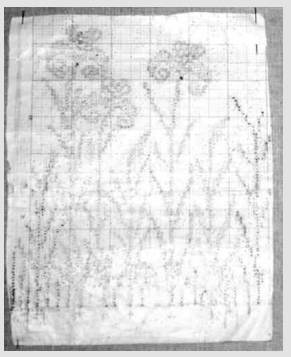

■ **(εικ. 1.119)**
Μεταφορά μινωικών σχεδίων στην υφαντική της Κρήτης από την ζωγράφο Φλωρεντίνη Καλούτση (1890 – 1971) (αρχείο Ζωής Μητσοτάκη)

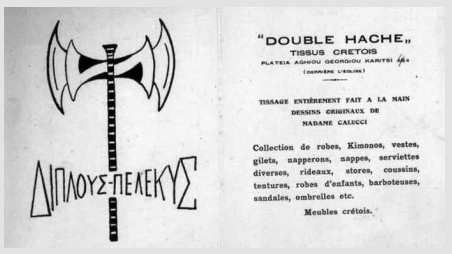

■ **(εικ. 1.120) Το λογότυπο της οικοτεχνίας Διπλούς Πέλεκης (αρχείο Ζωής Μητσοτάκη)**

■ **(εικ. 1.121) Το λιμάνι της Σούδας από το Ακρωτήρι. Πίνακας του Δ. Κοκότση το 1934**

■ **(εικ. 1.122) Το κτίριο του Ωδείου πριν τον πόλεμο**

■ **(εικ. 1.123) Το ζεύγος Ελ. και Έλενας Βενιζέλου (αρχείο Τ. Μπολιουδάκη)**

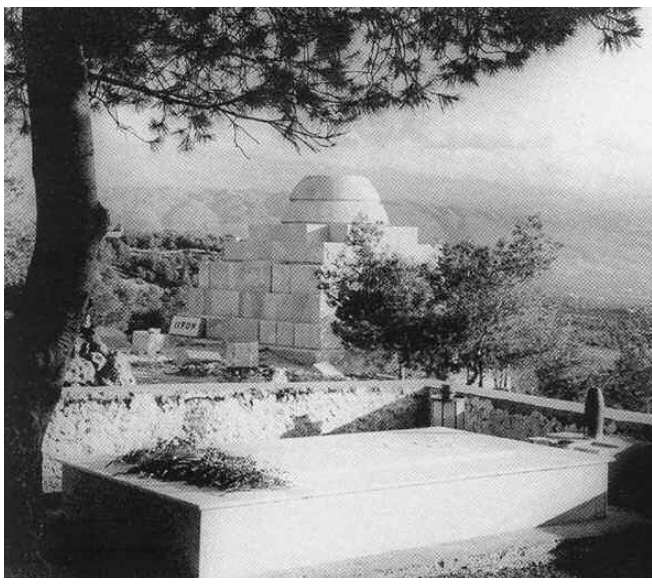

■ **(εικ. 1.125) Ο τάφος του Ελ. Βενιζέλου μετά την ταφή το 1936. (Αρχείο "Χρυσοστόμου)**

■ **(εικ. 1.124) Αποβίβαση του νεκρού του Ε. Βενιζέλου στην πλατεία με τ' όνομα του. (Αρχείο Ιδρύματος "Ελευθέριος Κ. Βενιζέλος")**

Μετά τον θάνατο του Ε. Βενιζέλου και μέχρι τον πόλεμο

Το κίνημα της 1/3/1935 οδηγεί τον Ελ. Βενιζέλο εκτός Κρήτης και Ελλάδος. Πεθαίνει στο Παρίσι 18/3/1936.

Νεκρός **(εικ. 1.124)** αποβιβάζεται την Παρασκευή 27/3/1936 στις 10 το πρωί στην πλατεία με τα' όνομα του με κατεύθυνση το Μητροπολιτικό Ναό όπου ψάλλεται η νεκρώσιμη ακολουθία.

Την Κυριακή 29 Μαρτίου η Κρητική γη αγκαλιάζει το σώμα του **(εικ. 1.125)** ενώ δίπλα υψώνεται η βάση του αγάλματος της Ελευθερίας. Ένα χρόνο αργότερα, ένας απέριττος τάφος **(εικ. 1.126)** με μια απλή σιδεριά, έργο της ζωγράφου Φλωρεντίνης Καλούτση, ξεχώριζε την γη που δέχτηκε τον μεγάλο νεκρό. Ενώ για περισσότερο από 30 χρόνια το άγαλμα της Ελευθερίας του Θωμά Θωμόπουλου σε κοντινή απόσταση από τον τάφο του σηματοδοτούσε το ύψωμα του Ακρωτηρίου ως το μεγαλύτερο νεότερο μνημείο της Κρήτης.

Υπό τον τίτλο "Α Βενιζέλεια" 13 – 14/6/36 τελούνται στο πεδίον του Άρεως Πανελλαδικοί αθλητικοί αγώνες στη μνήμη του, ενώ από τον Ορειβατικό (ΕΟΣ) η νεφοσκεπής κορυφή των Λευκών Ορέων "Μαύρη" **(εικ. 1.127)** μετονομάζεται 28/6/36 σε κορυφή Ελ. Βενιζέλου.

4/8/36 εγκαθίσταται η δικτατορία Ι. Μεταξά. Στο Δημοτικό κήπο ολοκληρώνεται τελικά το περίπτερο **(εικ. 1.128)** μετά από συνηγορία του συλλόγου των Μηχανικών της πόλης για την θέση και το εκπονηθέν σχέδιο και την απόρριψη της πρότασης για την τοποθέτηση κινηματογράφου στον όροφο.

Κατά την διάρκεια επίσκεψης **(εικ. 1.129)** στα Χανιά 7/3/37 ο Βασιλιάς Γεώργιος και Ι. Μεταξάς πραγματοποιούν εκτός των άλλων, χωρίς συνοδεία, απότιση τιμής στον τάφο του Ε. Βενιζέλου.

■ **(εικ. 1.126) Ο τάφος του Ελ. Βενιζέλου και το άγαλμα της Ελευθερίας το 1937**

■ **(εικ. 1.127) Η κορυφή των Λευκών Ορέων Ελευθέριος Βενιζέλος**

■ **(εικ. 1.129) Ο Βασιλέας Γεώργιος επιθεωρεί τα σχολεία της πόλης 7/3/37. (Συλλογή Σ. Μανωλικάκη)**

■ **(εικ. 1.128) Κάτοψη και πρόσοψη περιπτέρου Δημοτικού κήπου. (Αρχείο Συλλόγου Μηχανικών και Αρχιτεκτόνων Χανίων)**

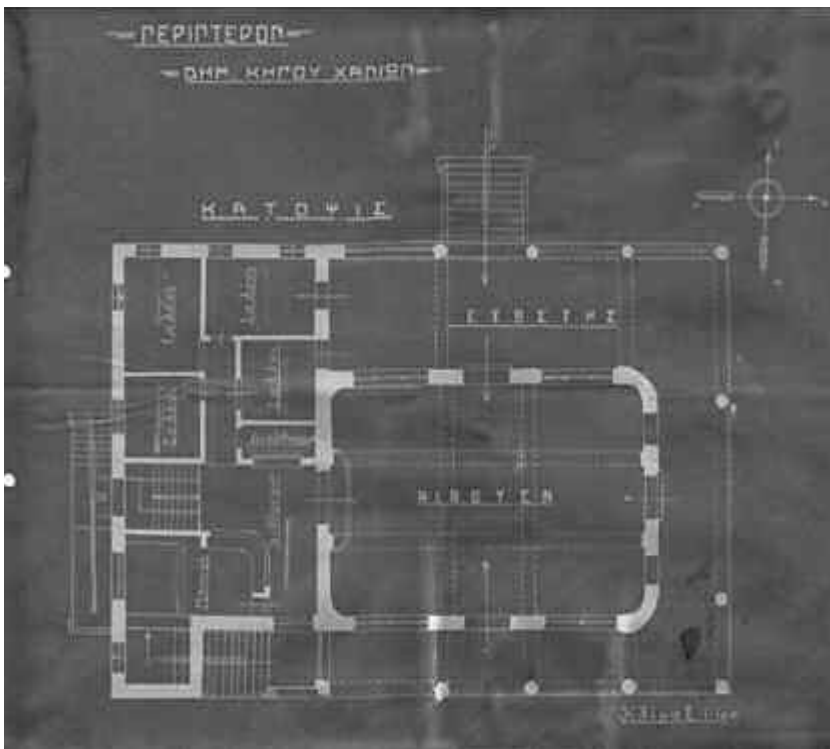

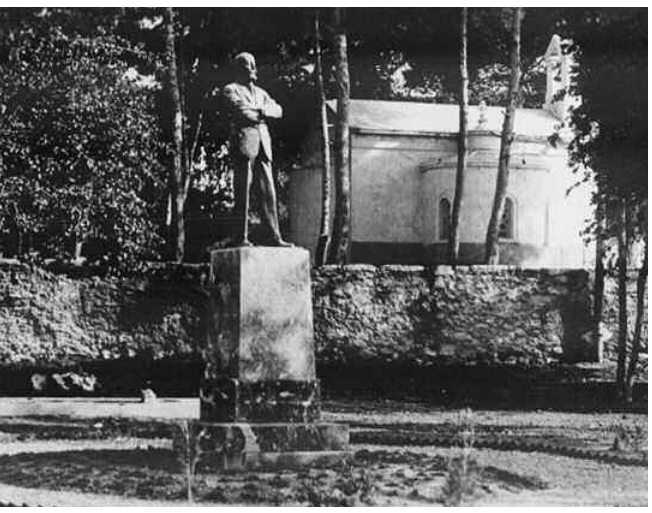

■ (εικ. 1.130) Ανδριάντας Ελ. Βενιζέλου έργο του Ρώσου γλύπτη Τρουμπεσκοϊ στο πάρκο έξω από το σπίτι του. (Αρχείο Τ. Μπολουδάκη)

■ (εικ. 1.131) Απότιση τιμής από τον Πρίγκιπα Γεώργιο στο μνημείο πεσόντων τον Απρίλιο του 1937 (αρχείο Μ. Ησυχάκη)

■ (εικ. 1.132) Από την επίσκεψη του Πρίγκιπα Γεωργίου στα Χανιά και την Μονή Χρυσοπηγής (αρχείο Μ. Ησυχάκη)

■ (εικ. 1.133) Ο Πρίγκιπας Πέτρος (Αρχείο Μ. Ησυχάκη) και οι μαθήτριες του Γυμνασίου θηλαίων. (Συλλογή Σ. Μανωλικάκη)

Ενώ στο ετήσιο μνημόσυνο του 21/3/1937 στο μικρό πάρκο έξω από το σπίτι του ο ανδριάντας του, έργο του Ρώσου γλύπτη Τρουμπεσκόϊ κρατά ζωντανή στη μνήμη και την ζωή μας την παρουσία του **(εικ. 1.130).**

Τον Απρίλιο ακολουθεί επίσκεψη του Πρίγκιπα Γεωργίου **(εικ. 1.131)** ο οποίος συνοδευόμενος από την οικογένεια του **(εικ. 1.132)** πραγματοποιεί περιήγηση μνήμης στην ευρύτερη περιοχή της πόλης.

Η παρουσία του υιού του Πρίγκιπα Πέτρου **(εικ. 1.133)** επικεντρώνει το ενδιαφέρον των μαθητριών του Γυμνασίου Θηλέων, με αποτέλεσμα την αποβολή τους από τα μαθήματα.

Στη συνέχεια η αντιβασιλική και αντιδικτατορική παρόρμηση του λαού της πόλης Χανίων εκφράζεται **(εικ. 1.134)** με εξέγερση 29/7/1938, τη μοναδική κατά της Δικτατορίας Μεταξά. Ακολούθησαν συλλήψεις δίκες εκτοπίσεις και φυλάκιση των πρωτεργατών.

Την ίδια εποχή στους 3.322 μαθητές των 10 Δημοτικών Σχολείων της πόλης 1.130 διαπιστώνονται αδενοπαθείς και 235 με εξογκωμένες αμυγδαλές **(εικ. 1.135)** με άμεση ενέργεια την οργάνωση συσσιτίων για την διατροφή τους και εμβολιασμό **(εικ. 1.136).**

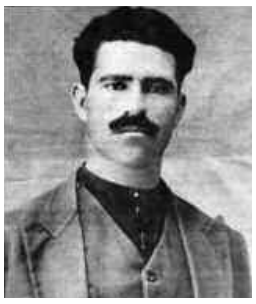

■ (εικ. 1.134) Οι Πρωτεργάτες του κινήματος του 1938 κατά της δικτατορίας Μεταξά Α. Μπτσοτάκης, Μ. Βολουδάκης, Γ. Μουντάκης, Εμμ. Μπακλατζής, Εμμ. Μάντακας, Θ. Κλάδος, Βαγγέλης Χατζηαγγελής. (Αρχείο Ζ. Σημαντηράκη και αρχείο "Χανιώτικων νέων")

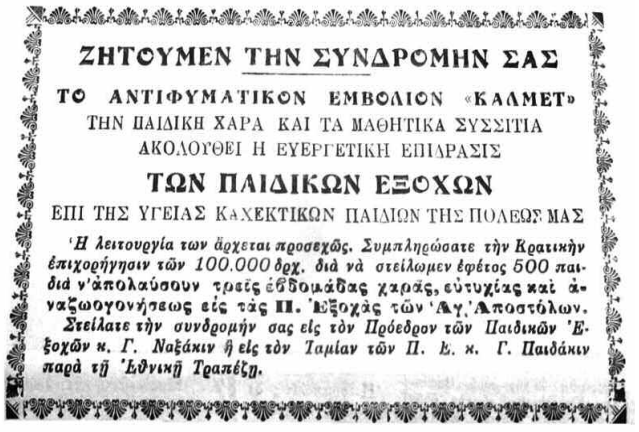

ΖΗΤΟΥΜΕΝ ΤΗΝ ΣΥΝΔΡΟΜΗΝ ΣΑΣ

ΤΟ ΑΝΤΙΦΥΜΑΤΙΚΟΝ ΕΜΒΟΛΙΟΝ «ΚΑΛΜΕΤ»
ΤΗΝ ΠΑΙΔΙΚΗ ΧΑΡΑ ΚΑΙ ΤΑ ΜΑΘΗΤΙΚΑ ΣΥΣΣΙΤΙΑ
ΑΚΟΛΟΥΘΕΙ Η ΕΥΕΡΓΕΤΙΚΗ ΕΠΙΔΡΑΣΙΣ

ΤΩΝ ΠΑΙΔΙΚΩΝ ΕΞΟΧΩΝ

ΕΠΙ ΤΗΣ ΥΓΕΙΑΣ ΚΑΧΕΚΤΙΚΩΝ ΠΑΙΔΙΩΝ ΤΗΣ ΠΟΛΕΩΣ ΜΑΣ

Η λειτουργία των ἄρχεται προσεχῶς. Συμπληρώσατε τὴν Κρατικὴν ἐπιχορήγησιν τῶν 100.000 δρχ. διὰ νὰ στείλωμεν ἐφέτος 500 παιδιὰ ν'ἀπολαύσουν τρεῖς ἑβδομάδας χαρᾶς, εὐτυχίας καὶ ἀναζωογονήσεως εἰς τὰς Π. Ἐξοχὰς τῶν Ἁγ. Ἀποστόλων. Στείλατε τὴν συνδρομήν σας εἰς τὸν Πρόεδρον τῶν Παιδικῶν Ἐξοχῶν κ. Γ. Ναξάκιν ἢ εἰς τὸν Ταμίαν τῶν Π. Ε. κ. Γ. Παιδάκιν παρὰ τῇ Ἐθνικῇ Τραπέζῃ.

■ (εικ. 1.136) Ανακοίνωση στον τύπο για την προμήθεια αντιφυματικού εμβολίου και οργάνωση παιδικών εξοχών

■ (εικ. 1.135) Συσσίτιο για μαθητές της πόλης παρουσία αρχών και δασκάλων το 1938

Το γεγονός οδηγεί μεταξύ και άλλων παραγόντων τον Γ. Σ. Ναξάκη, επονομαζόμενο και πατέρα των παιδικών εξοχών **(εικ. 1.137)**, με την βοήθεια του νεαρού δασκάλου Μάνου Μασούρη ψυχής των εγκαταστάσεων εις την οργάνωση και λειτουργία εις τους Αγίους Αποστόλους του απαιτούμενου κτιριακού **(εικ. 1.138)** συγκροτήματος για την κατ' έτος εξυπηρέτηση 450 παιδιών **(εικ. 1.139).** Παράλληλα σηματοδοτεί αυτήν την εξαιρετικού κάλλους περιοχή **(εικ. 1.140)** εις τον κατ' εξοχήν χώρο άθλησης και αναψυχής της πόλης και της ευρύτερης περιοχής.

Ο επιμελητής Αρχαιοτήτων Βασίλης Θεοφανίδης στη διάλεξή του για τα πεπραγμένα της υπηρεσίας το 1939 ισχυρίζεται ότι αρχαιολογικά ευρήματα καθορίζουν την ηλικία της πόλης τουλάχιστον 4.200 ετών.

Ακολουθεί η αεροφωτογράφιση της πόλης με την μέριμνα του Υπουργείου Συγκοινωνίας, και δαπάνη του Δήμου για την σύνταξη νέου ρυμοτομικού και εξετάζεται η χωροθέτηση αεροδρομίου με την βοήθεια και Άγγλων ειδικών. Υδροπλάνο με προσθαλάσσωση στη Σούδα **(εικ. 1.141)** πραγματοποιεί κάθε εβδομάδα την επικοινωνία με Λονδίνο – Γιβραλτάρ – Μάλτα – Σούδα – Αλεξάνδρεια με τους μαθητές της πόλης να παρακολουθούν την προσθαλάσσωση. Ο καθορισμός ως υποχρεωτικής υδροληψίας της πόλης των πηγών της Αγιάς (Απόφαση 308/1937) για την εξάλειψη του τύφου, μετά από πολλές προσπάθειες του Ν. Σκουλά και αντιπαραθέσεις και η λήψη δανείου 16.700.000 δρχ. για την εκτέλεση των απαιτούμενων έργων **(εικ. 1.142)**, οδηγούν εις τα εγκαίνια της λειτουργίας του έργου ύδρευσης της πόλης 5/8/1940 από τον Δήμαρχο Α. Ησυχάκη.

Ο Ι. Μεταξάς ακολουθώντας το αντιναζιστικό και αντιφασιστικό συναίσθημα όλου του Ελληνικού λαού αρνείται την παράδοση της Ελλάδας στους Ιταλούς 28/10/40.

■ **(εικ. 1.137) Γεώργιος Σ. Ναξάκης υφασματέμπορος (συλλογή Μ. Ναξάκη) και Μάνος Μασούρης δάσκαλος (Αρχείο Λ. Ι. Ηλιάκη).**

■ **(εικ. 1.138) Το συγκρότημα των παιδικών εξοχών σήμερα**

■ **(εικ. 1.139) Γεύμα στις παιδικές εξοχές των Αγίων Αποστόλων πριν τον πόλεμο. (Συλλογή Μ. Ναξάκη)**

■ **(εικ. 1.140) Περιοχή των Αγίων Αποστόλων**

■ **(εικ. 1.142) Αντλιοστάσιο και σωλήνες για την ύδρευση της πόλης από τις πηγές της Αγυιάς (αρχείο Π. Παυλάκη και συλλογής Ιστορικού Αρχείου)**

■ **(εικ. 1.141) Παρακολούθηση από μαθητές της προσθαλάσσωσης του υδροπλάνου της εβδομαδιαίας επικοινωνίας με το Λονδίνο (αρχείο Μ. Ησυχάκη)**

2

1941 – 1949
ΤΑ ΧΡΟΝΙΑ ΤΟΥ ΠΟΛΕΜΟΥ

Η μάχη της Κρήτης

Τους πρώτους μήνες του 1941 κατασκευάζεται εσπευσμένα ***(εικ. 2.1)*** *το αεροδρόμιο της πόλης και του Νομού στο Μάλεμε με τους Ιταλούς να βομβαρδίζουν περιοδικά τις εργασίες.*

Τον Απρίλιο στρατιωτικοί στόχοι της Κρήτης βομβαρδίζονται συστηματικά από τα Stucas, της lauftwafe αρχή μιας μεγάλης επίθεσης η οποία αρχίζει. 20/5/1941 6,30 το πρωί 600 Γερμανικά μαχητικά αεροσκάφη κατακλύζουν τον εναέριο χώρο της Κρήτης εξαπολύοντας έναν άνευ προηγουμένου καταιγισμό πυρός ακολουθούμενα από 500 μεταγωγικά από τα οποία αρχίζει η πτώση χιλιάδων αλεξιπτωτιστών **(εικ. 2.2).** Αυτό που επακολούθησε, η Μάχη της Κρήτης, υπήρξε όπως χαρακτηριστικά σημειώνει ο Τσώρτσιλ Ενα γεγονός μοναδικό στο είδος του. Τίποτε ανάλογο δεν είχε γίνει μέχρι τότε.

25/5/41 οι Γερμανοί παίρνουν την πρωτοβουλία και οι βομβαρδισμοί είναι ιδιαίτερα μεθοδευμένοι. Τα σμήνη των αεροπλάνων με καταστρεπτική μανία περιστρέφονται αδυσώπητα πάνω από τα Χανιά **(εικ. 2.3)** στρώνοντας ένα χαλί από βόμβες κάθε διαμετρήματος και βάρους. Στην παλιά πόλη, στο Καστέλι η οδός Κανεβάρο **(εικ. 2.4)** με τα μέγαρα του 16ου αιώνα και η εκκλησία της Santa Maria **(εικ. 2.5)** μετατρέπονται σε σωρούς ερειπίων.

■ (εικ. 2.1) Αεροδρόμιο Μάλεμε 1941 και σήμερα

■ (εικ. 2.2) Η πτώση των Γερμανών αλεξιπτωτιστών 20/5/41

■ (εικ. 2.3) Ο βομβαρδισμός της πόλης. Πίνακας του Κ. Ντουσάκη

■ (εικ. 2.4) Η οδός Κανεβάρο πριν και μετά τους βομβαρδισμούς (αρχείο Γ. Μπριντάκη)

■ (εικ. 2.5) Η εκκλησία της Santa Maria πριν και μετά τους βομβαρδισμούς (αρχείο Γ. Μπριντάκη)

(εικ. 2.6) Η οδός Σήφακα και η Σπλάντζια μετά τους βομβαρδισμούς. (Συλλογή Ε. Κνιθάκη)

(εικ. 2.11) Η πλατεία αγοράς μετά την κατάληψη της Κρήτης. (Αρχείο Ν. Σκέντζου)

(εικ. 2.7) Οι Γερμανοί μπροστά στην αγορά

(εικ. 2.8) Στα επιτασσόμενα κτίρια της πόλης υψώνεται η Γερμανική σημαία (αρχείο Ι. Περογιάννη)

(εικ. 2.9) Το Γερμανικό πουλί εις την αγροτική περιοχή Άπτερα, ένα κενοτάφιο για τους πεσόντες Γερμανούς αλεξιπτωτιστές

Η Σπλάτζια με τις χιόνες εξαφανίζονται **(εικ. 2.6)** και η βιβλιοθήκη στο Χρυσόστομο καίγεται.

27/5/1941 Τα Χανιά καταλαμβάνονται από τους Γερμανούς **(εικ. 2.7)**. Κατά την διάρκεια της επιχείρησης της μάχης οι απώλειες των αλεξιπτωτιστών έφτασαν τις 5.100 (3.100 νεκροί και 2.000 τραυματίες) και η αιχμή του Γερμανικού δόρατος εθραύσθη κατά την έκφραση του Τσώρτσιλ. Με την φροντίδα και μέριμνα του Επιμελητού Αρχαιοτήτων Βασ. Θεοφανίδη κηρύσσονται από το Υπουργείο Παιδείας ΦΕΚ/227/Β/31-12-41 28 κτίσματα της βομβαρδισμένης παλιάς πόλης ως διατηρητέα. Ενώ στα κτίρια που επιτάσσονται **(εικ. 2.8)** υψώνεται η Γερμανική σημαία. Το Γερμανικό πουλί ή κακό πουλί όπως ονομάστηκε από το λαό αμέσως μετά την κατασκευή του το 1941 στην αγροτική τότε τοποθεσία "Άπτερα" **(εικ. 2.9)** 2 χλμ. Δυτικά έξω από τα Χανιά, ήταν ένα κενοτάφιο για τους χιλιάδες αλεξιπτωτιστές της 7ης Αερομεταφερόμενης Μεραρχίας και του συντάγματος εφόδου αλεξιπτωτιστών που έχασαν την ζωή τους στη Μάχη της Κρήτης **(εικ. 2.10).**

Κατασκευάστηκε από τον Ταγματάρχη Εντγκαρ Στέντζλερ εκπορθητή του υψώματος 107 στο Μάλεμε.

Ο ντόπιος πληθυσμός αφού πένθησε τους νεκρούς του συνεχίζει **(εικ. 2.11)** την μάχη του, αντιμετωπίζοντας τα μαρτύρια τις διώξεις, τις καταστροφές, τις εκτελέσεις, το κούρσεμα της σοδιάς του, την πείνα, την εξαθλίωση της κατοχής.

Η απελευθέρωση

Τα ξημερώματα της 10/5/45 στη βίλλα Αριάδνη της Κνωσού υπογράφεται η συνθηκολόγηση των Γερμανών με την μεσολάβηση **(εικ. 2.12)** του Επισκόπου Κυδωνίας και Αποκορώνου Αγαθάγγελου Ξηρουχάκη ενώ το τελευταίο φύλλο της υπό γερμανικό έλεγχο εκδιδόμενης εφημερίδας "Παρατηρητής" αναγγέλλει **(εικ. 2.13)** τον τερματισμό του πολέμου στην Ευρώπη.

(εικ. 2.12) Ο Επίσκοπος Κυδωνίας και Αποκορώνου Αγαθάγγελος Ξηρουχάκης (1872 – 1958)

Παρατηρητής

ΗΜΕΡΗΣΙΑ ΠΡΩΪΝΗ ΕΦΗΜΕΡΙΣ

Ο ΤΣΩΡΤΣΙΛ ΑΝΗΓΓΕΙΛΕ ΧΘΕΣ ΕΠΙΣΗΜΩΣ ΤΗΝ ΛΗΞΙΝ ΤΟΥ ΕΥΡΩΠΑΪΚΟΥ ΠΟΛΕΜΟΥ

Ο ΛΟΓΟΣ ΤΟΥ ΔΙΑ ΤΗΝ ΥΠΟΓΡΑΦΗΝ ΤΟΥ ΣΥΜΦΩΝΟΥ ΑΝΑΚΩΧΗΣ ΚΑΙ ΤΟΝ ΧΡΟΝΟΝ ΤΕΡΜΑΤΙΣΜΟΥ ΤΩΝ ΕΧΘΡΟΠΡΑΞΙΩΝ.

(εικ. 2.13) Το φύλλο της εφημερίδας Παρατηρητής 9/5/45

(εικ. 2.10) Τάφοι πεσόντων αλεξιπτωτιστών

27/5/1945, εορτάζεται η απελευθέρωση της Κρήτης από τους Γερμανούς και ακολουθεί η τέλεση μνημοσύνων και απότιση τιμής για τους πεσόντες στην εκκλησία **(εικ. 2.14)** του Αγίου Νικολάου της Σπλάτζιας με τα ερείπια των βομβαρδισμών να πλαισιώνουν την πλατεία **(εικ. 2.15).**

Μετά την τέλεση των μνημόσυνων ο Σοφοκλής Βενιζέλος και οι παριστάμενοι Έλληνες και ξένοι επίσημοι **(εικ. 2.16)** επισκέπτονται τις κατεστραμμένες συνοικίες της πόλης. Η ανάγκη της ανοικοδόμησης προβάλλεται επιτακτικά για τα Χανιά και την επαρχία της Κυδωνίας,

Έχοντας ολοκληρωθεί η μεταφορά και ταφή των οστών όλων των εν Κρήτη πεσόντων συμμάχων στο νεκροταφείο στην παραλία του Βλητέ **(εικ. 2.17).** 30/9/45 τελείται μνημόσυνο και απότιση τιμής.

Η επισιτιστική κατάσταση του πληθυσμού της πόλης αμέσως μετά τον πόλεμο συνεχίζει να είναι οικτρή.

Η μαύρη αγορά αποτελεί βασικό μηχανισμό της οικονομίας στον τομέα των βασικών ειδών διατροφής και των ειδών πρώτης ανάγκης. Ο Οργανισμός των Ηνωμένων Εθνών (Δ/νση Περίθαλψης και Αποκατάστασης) η επονομαζόμενη Ούνρα η οποία στεγάζεται στη Χαλέπα στη Bella Vista **(εικ. 2.18)** εφοδιάζει με τρόφιμα, φάρμακα, ιματισμό, τσιγάρα, γεωργικά εργαλεία ακόμη και μηχανήματα και αυτοκίνητα τον πληθυσμό. Η διακίνηση όμως και διανομή των εφοδίων διεξάγεται με πολλά προβλήματα λόγω της κυβερνητικής αστάθειας.

Το ενοίκιο μιας κάμαρας για την στέγαση ενός μαθητού Γυμνασίου από χωριό στοιχίζει από 8 – 10 οκάδες λάδι τον μήνα. Μόνο για ενοίκιο ένας πατέρας θα χρειαστεί 80 – 100 οκάδες λάδι.

Η διανομή των τροφίμων πραγματοποιείται με το δελτίο και στα Χανιά το ψωμί **(εικ. 2.19)** είναι που λείπει και εάν βρεθεί καμιά οκά πληρώνεται σε δεκαπλάσια τιμή. Στα εστιατόρια η φέτα των 20 γραμ. τιμάται 200 δρχ., το γάλα 1.600 δρχ. η οκά, ένας καφές στο καφενείο 300 δρχ. ενώ 1 φιαλίδιο πενικιλίνης μία χρυσή λίρα.

Και ενώ αναμένεται ο κατάπλους πλοίου από την Αμερική με σιτοφορτίο 4.500 τόνων και το 40% θα πρέπει να εκφορτωθεί για τις ανάγκες των Δυτικών Νομών, τούτο δεν είναι εφικτό διότι μεγάλα πλοία δεν μπορούν να προσεγγίσουν εις την Σούδα . Η προπολεμική προβλήτα προσέγγισης η οποία χρεώνεται 40 χρόνων αντιπαραθέσεις δεν εξυπηρετεί **(εικ. 2.20).**

Στους μαθητές των σχολείων **(εικ. 2.21)** προσφέρεται πρόγευμα με γάλα ή βούτυρο και στους απόρους γεύμα. Ενώ ιματισμός πραγματοποιείται από το τμήμα απόρων της Γενικής Διοίκησης **(εικ. 2.22)** με τις οδηγίες της Ούνρα και του Υπουργείου Εφοδιασμού και εθελοντική προσφορά. Η Ούνρα με τον συνταγματάρχη Ράϊτ αρχίζει την καταπολέμηση της ελονοσίας **(εικ. 2.23)** και των μικροβίων με τους ψεκασμούς με DTT. Παράλληλα ενημερώνει τον πληθυσμό της πόλης για την αντιμετώπιση των ασθενειών που τον μαστίζουν. Εκτός από την ενίσχυση των υγειονομικών ιδρυμάτων με εργαλεία εξοπλισμό και φάρμακα, οι υπεύθυνοι της Ούνρα μεταξύ των οποίων η Καναδέζα Ντόρι Κέννη επόπτρια του νοσοκομειακού τμήματος και ιδιαίτερα ο γιατρός Μπουσάλης προσπαθούν με κάθε τρόπο μαζί με τους γιατρούς της πόλης να επουλώσουν τα τραύματα του πολέμου.

■ (εικ. 2.15) Η πλατεία Σπλάντζιας αμέσως μετά τον πόλεμο (αρχείο Γ. Μπριντάκη)

■ (εικ. 2.16) Η προσέλευση αρχών και Σοφ. Βενιζέλου στις βομβαρδισμένες περιοχές της παλιάς πόλης (αρχείο Γ. Μπριντάκη)

■ (εικ. 2.14) Ερείπια περιοχής πλατείας Σπλάτζιας (αρχείο Γ. Μπριντάκη)

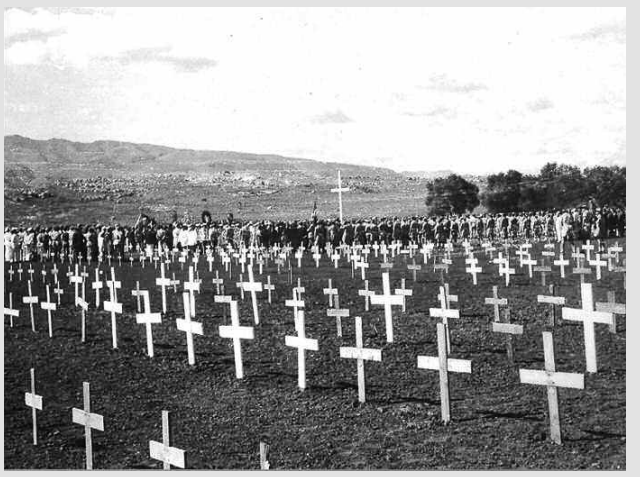

■ (εικ. 2.17) Αρχική διαμόρφωση συμμαχικού νεκροταφείου Βλητέ (1945) (αρχείο Γ. Μπριντάκη)

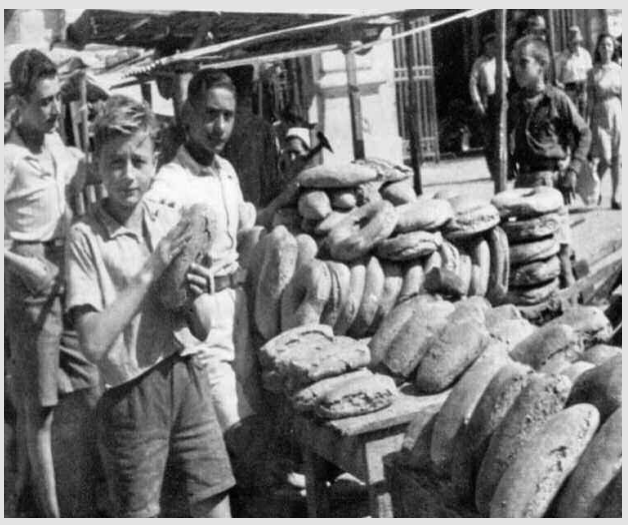

■ (εικ. 2.19) Υπαίθρια αγορά ψωμιού (αρχείο Νίκου Σκέντζου)

■ (εικ. 2.20) Η προπολεμική προβλήτα προσέγγισης στη Σούδα

■ (εικ. 2.18) Η κατοικία Bellavista Γ. Σ. Ναξάκη στη Χαλέπα, έδρα της Ούνρα. (Αρχείο Μ. Ναξάκη)

■ (εικ. 2.22) Εθελοντική βοήθεια για τον ιματισμό από τις κυρίες Αριούλα Ξενάκη, Ασπασία Γκαζή, Ειρήνη Μετζιδάκη και Σοφία Καλαϊτζάκη μετά τον πόλεμο. (Συλλογή Γ. Ξενάκη)

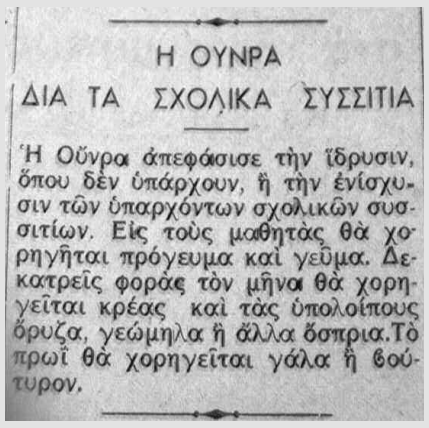

Η ΟΥΝΡΑ
ΔΙΑ ΤΑ ΣΧΟΛΙΚΑ ΣΥΣΣΙΤΙΑ

Ἡ Οὔνρα ἀπεφάσισε τὴν ἵδρυσιν, ὅπου δὲν ὑπάρχουν, ἢ τὴν ἐνίσχυσιν τῶν ὑπαρχόντων σχολικῶν συσσιτίων. Εἰς τοὺς μαθητὰς θὰ χορηγῆται πρόγευμα καὶ γεῦμα. Δεκατρεῖς φορὰς τὸν μῆνα θὰ χορηγεῖται κρέας καὶ τὰς ὑπολοίπους ὄρυζα, γεώμηλα ἢ ἄλλα ὄσπρια. Τὸ πρωῒ θὰ χορηγεῖται γάλα ἢ βούτυρον.

■ (εικ. 2.21) Ανακοίνωση για τα σχολικά συσσίτια

■ (εικ. 2.23) Ανακοίνωση για την καταπολέμηση της ελονοσίας

Τὰ σχέδια τῆς Οὔνρα διὰ τὴν ἐκρίζωσιν τῆς ἑλονοσίας ἀρχίζουν ἀπὸ τὴν Κρήτην

Οἱ Κρῆτες τῆς Ἀμερικῆς διέθεσαν 75.000 δολλάρια

Η ανοικοδόμηση

Για το εργατικό πρόβλημα της πόλης όπου από τους 4.298 εργατοϋπαλλήλους άνεργοι είναι 2.406, η ανοικοδόμηση προβάλλεται ως λύση. Η ύπαρξη της αεροφωτογράφισης του 1938 **(εικ. 2.24)** και ο χαρακτηρισμός του Δήμου λόγω των καταστροφών ως απόρου συμβάλλουν εις την κατάρτιση από το Υπ. Συγκοινωνιών προσχεδίου αναμόρφωσης του ρυμοτομικού και έλευσης του Αρχιτέκτονα Α. Γεωργιάδη στα Χανιά τον Οκτώβριο του 1945 για επιτόπια παρατήρηση και ανταλλαγή απόψεων. Η μεγάλη καταστροφή από τους βομβαρδισμούς της εσωτερικής πόλης **(εικ. 2.25)** όπως τότε ονομάζεται η παλιά κατευθύνει προς ριζοσπαστικότερες λύσεις, με ένα σχέδιο της πόλεως το οποίο δεν θ' ακολουθεί ανθυγιεινά χνάρια. Ανθυγιεινά χνάρια για την εποχή αποτελούν τα τείχη και οι στενοί δρόμοι της παλιάς πόλης.

Ο Καθηγητής Ν. Τωμαδάκης **(εικ. 2.26)** με την μεσολάβηση του Δημάρχου Α. Ησυχάκη υποδεικνύει εις τον Αρχιτέκτονα τα διατηρητέα μνημεία και συμφωνείται να μείνουν άθικτα Κάστελλι και Τοπανάς.

Το σχέδιο της πόλης ακολουθώντας τις τυπικές διαδικασίες εγκρίνεται, εκτός της παλιάς πόλης και μέρους του κάτω Κουμ Καπί τον Οκτώβριο του 1946 και συνολικά με το ΒΔ 241/30-10-1947 **(εικ. 2.27)** με το Αρχαιολογικό Συμβούλιο να έχει συμφωνήσει στη ρυμοτόμηση του Βυζαντινού τείχους, την κατεδάφιση της εκκλησίας της Αγίας Κλαίρης και του εναπομείναντος νοτίου τμήματος 160 μ. του εξωτερικού τείχους. Με πλήρη οδική συνάρτηση παλιάς και νέας πόλης η σημερινή οδό Αποκορώνου εισχωρεί από τον δρόμο της Σούδας κατευθείαν στο σιντριβάνι σε πλάτος 20 μ. ρυμοτομώντας στο πέρασμα της την παλιά. Για την οποία το σχέδιο προβλέπει **(εικ. 2.28)** εκτεταμένες ρυμοτομίες για τον αερισμό και την υγιεινή της. Στο σχέδιο της πόλης εντάσσεται πλέον και η περιοχή της Χαλέπας.

■ **(εικ. 2.24) Αεροφωτογραφία της πόλεως Χανίων το 1938. (Δ/νση Τεχνικών Υπηρεσιών Ν. Χανίων)**

■ **(εικ. 2.26) Ο καθηγητής Νικόλαος Τωμαδάκης (1907-1993)**

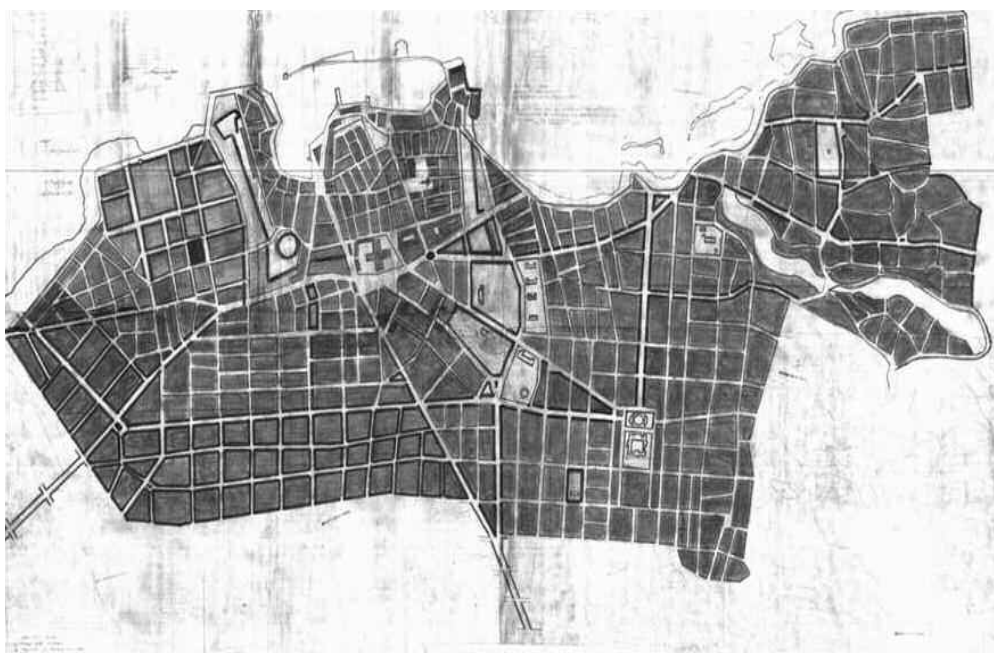

■ **(εικ. 2.27) Το σχέδιο της πάλης Χανίων του 1947**

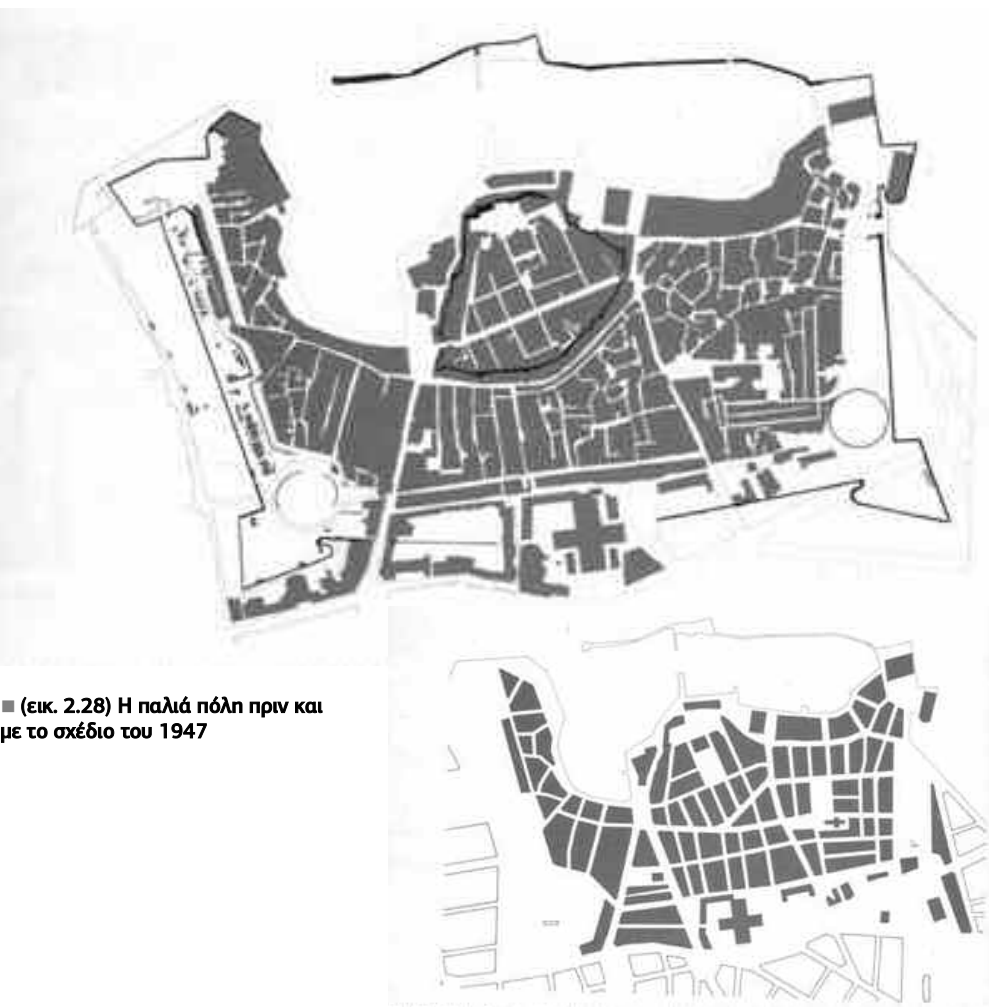

■ **(εικ. 2.28) Η παλιά πόλη πριν και με το σχέδιο του 1947**

■ **(εικ. 2.25) Η περιοχή Καστελλίου παλιάς πόλης την ανοικοδόμηση. (Αρχείο Βιβλιοθήκης)**

Το μουσείο της πόλης επαναλειτουργεί με τα διασωθέντα εκθέματα από την πυρκαγιά του 1934 στο Διοικητήριο και την κατοχή, τέλος του 1946 στο τζαμί του λιμανιού **(εικ. 2.29)** υπό την επιμελητεία του καθηγητή Δ. Μαρουλάκη **(εικ. 2.30).**

Εν τω μεταξύ έχουν διεξαχθεί 31/3/46 οι πρώτες μεταπολεμικές εκλογές, οι εκλογές της αποχής, στις οποίες δεν συμμετέχουν ΕΑΜ και ΚΚΕ και ξεκινά ο εμφύλιος πόλεμος. 1/9/46 πραγματοποιείται το δημοψήφισμα για τον Βασιλιά Γεώργιο Β΄. και μετά τον απροσδόκητο θάνατο του 1/4/47, τον διαδέχεται στο θρόνο ο αδελφός του Παύλος.

Με το δόγμα Τρούμαν τον Μάρτιο του 1947 οι Η.Π.Α. αντικατέστησαν την Βρετανία στην χορήγηση οικονομικής βοήθειας εις την Ελλάδα **(εικ. 2.31)** προκειμένου να καταπολεμηθεί ο κουμμουνισμός. 20/6/1947 υπογράφεται η επίσημη συμφωνία για την εφαρμογή του σχεδίου Μάρσαλ **(εικ. 2.32)** με την Ελλάδα μια από τις ενταγμένες χώρες.

Παράλληλα μελετηταί του ιδρύματος Ροκφέλλερ φθάνουν 12/1/48 στα Χανιά αρχίζοντας την εκπόνηση έρευνας για την ανάπτυξη της Κρήτης με στόχο την εξύψωση της στάθμης ζωής των Κρητικών με τους καλλίτερους τρόπους και μεθόδους και την ελάχιστη ζημιά σε βάρος της. Αυτή η έρευνα **(εικ. 2.33)** αποτελεί μέχρι σήμερα την πρώτη σημαντική μελέτη για την ανάπτυξη της Κρήτης.

Ο Αρχηγός της Αμερικανικής Οικονομικής Αποστολής Ντουαϊτ Γκρηνσγουωλντ **(εικ. 2.34)** έρχεται 21/3/48 στα Χανιά για το μνημόσυνο του Ε. Βενιζέλου αλλά και για να εξετάσει τα υπό εκτέλεση έργα εν όψει εφαρμογής του σχεδίου Μάρσαλ.

Βασικοί στόχοι είναι η ανασυγκρότηση και επέκταση των υποδομών, η αναμόρφωση της Γεωργίας με αρδευτικά έργα και αναδιάρθρωση της παραγωγής, η ανάπτυξη της παραγωγής ενέργειας με υδροηλεκτρικά έργα και η ενίσχυση υφιστάμενων και νέων βιομηχανικών δραστηριοτήτων. Το νέο βασιλικό ζεύγος της Ελλάδας πραγματοποιεί περιοδεία στη Κρήτη αποβιβαζόμενο στη Σούδα **(εικ. 2.35)** 11/10/48 με τον τοπικό τύπο να επισημαίνει την παράληψη απότισης τιμής στον τάφο του Εθνάρχη.

Από 11/12/48 Γενικός Διοικητής Κρήτης αναλαμβάνει ο Πολυχρόνης Πολυχρονίδης **(εικ. 2.36)** και εφαρμόζει την πολιτική του κατευνασμού και της ειρήνευσης στη Μεγαλόνησο, συμβάλλοντας στην κοινωνική και οικονομική της ανασυγκρότηση. Εις τα Χανιά για την ανοικοδόμηση της πόλης μετά το ρυμοτομικό σχέδιο πραγματοποιείται η κατασκευή 40 λαϊκών κατοικιών, για τους πυροπαθείς βομβόπληκτους απέναντι από το 8ο Δημοτικό σχολείο στον Άγιο Ιωάννη έξω από την παλιά πόλη. Πρόκειται για 6 πετρόκτιστα συγκροτήματα κατοικιών από τα οποία τα 2 περιλαμβάνουν 8 κατοικίες και τα υπόλοιπα τέσσερα από έξι. Οι κατοικίες **(εικ. 2.37)** επιφάνειας 46,20 τ.μ. με κήπο 33 τ.μ. κληρώνονται στους δικαιούχους 28/11/48.

■ **(εικ. 2.32) Απεικονίσεις σχεδίου Μάρσαλ**

■ **(εικ. 2.33) Η έρευνα για την Κρήτη με την μέριμνα του Ιδρύματος Ροκφέλλερ**

■ **(εικ. 2.29) Το Τζαμί του λιμανιού στεγάζει το μουσείο της πόλης το 1946. (Αρχείο Ν. Σκέντζου)**

■ **(εικ. 2.30) Ο Επιμελητής Αρχαιοτήτων και Δ/ντης Μουσείου Χανίων το 1946 Δημ. Μαρουλάκης.**

ΠΑΡΑΤΗΡΗΤΗΣ

ΧΑΝΙΑ ΠΡΩΤΑ ΤΡΙΤΗΣ 19 ΟΚΤΩΒΡΙΟΥ 1948

Περίοδος Γ' Έτος Ιον Αριθ. Φύλλου 25

Γραφεία Πλατεία Δικαστηρίων

Τιμή Φύλλου Δρ. 500

ΠΡΟΕΙΔΟΠΟΙΗΣΙΣ ΠΡΟΣ ΤΟΥΣ ΕΧΘΡΟΥΣ ΤΗΣ ΕΛΛΑΔΟΣ

Η ΕΠΙΣΚΕΨΙΣ ΤΟΥ κ. ΜΑΡΣΑΛ ΕΙΣ ΑΘΗΝΑΣ

Η ΑΜΕΡΙΚΗ ΕΝΔΙΑΦΕΡΕΤΑΙ ΔΙΑ ΤΗΝ ΕΛΛΑΔΑ

ΔΗΛΩΣΕΙΣ ΤΟΥ κ. ΜΑΡΣΑΛ ΠΡΟΣ ΔΗΜΟΣΙΟΓΡΑΦΟΥΣ

ΤΑ ΖΗΤΗΜΑΤΑ ΤΟΥ ΝΟΜΟΥ ΧΑΝΙΩΝ

'Η ανοικοδόμησις.—Αί συγκοινωνίαι 'Ο λιμήν Χανίων κλπ.—Τά άρδευτικά.—'Η δενδροκομία —Τά γεωργικά ζητήματα κ. λ. π.

ΤΑ ΕΦΕΔΡΙΚΑ ΤΑΜΕΙΑ

■ **(εικ. 2.31) Ανακοίνωση εφημερίδας Παρατηρητής 19/10/48**

■ **(εικ. 2.35) Άφιξη Βασιλέων στη Σούδα 11/10/1948 (αρχείο Μ. Ησυχακη)**

■ **(εικ. 2.37) Συνοικισμός και κατοικίες πυροπαθών βομβοπλήκτων στον Άγιο Ιωάννη**

■ **(εικ. 2.34) Ο Αρχηγός της Αμερικανικής Οικονομικής αποστολής Ντουαϊτ Γκρήνσγουωλντ**

■ **(εικ. 2.36) Ο Γενικός Διοικητής Κρήτης (1948 – 1950) Πολυχρόνης Πολυχρονίδης**

■ (εικ. 2.38) Απόψεις από την λαϊκή πολυκατοικία της Σπλάντζιας

■ (εικ. 2.39) Το κτίριο της υπηρεσίας ανοικοδόμησης

Στην παλιά πόλη παρά τις αυξημένες προσδοκίες τελικά κατασκευάζονται 36 λαϊκές κατοικίες στη Σπλάτζια, 1 και 2 δωματίων **(εικ. 2.38)**, σε 4 διώροφα κτιριακά συγκροτήματα περιμετρικά εσωτερικού μεγάλου αίθριου, συνδεόμενα μεταξύ τους με εξωτερικές κλίμακες ανόδου. Απέναντι ακριβώς στη γωνία Σήφακα και Δασκαλογιάννη κατασκευάζεται διώροφη οικοδομή **(εικ. 2.39)** η πρώτη στην Ελλάδα για την στέγαση της Υπηρεσίας ανοικοδόμησης, δείγμα του ενδιαφέροντος εις την περισσότερο βομβαρδισμένη Ελληνική πόλη. Η οικοδομή έκτοτε στεγάζει τις Δημόσιες Τεχνικές Υπηρεσίες του ΥΔΕ διατηρώντας μέχρι σήμερα στη μνήμη μας και την επωνυμία ανοικοδόμηση. Η Υπηρεσία ανοικοδόμησης συμβάλει και εις την επισκευή των αποθηκών επιστράτευσης **(εικ. 2.40)** εις το Καστέλλι για την στέγαση 12 οικογενειών αστέγων. Ακόμη για τις εργασίες άρσης των ερειπίων και διάνοιξης των δρόμων εις την παλιά πόλη αλλά και τις κατεδαφίσεις των ετοιμόρροπων όπου συμπεριλαμβάνεται χωρίς να είναι ετοιμόρροπη μεταξύ των άλλων η ανατολική πύλη του Καστελλίου **(εικ. 2.41)** για τη διέλευση των οχημάτων της V Μεραρχίας. Πραγματοποιείται η διανομή υλικών κυρίως ξυλείας, τσιμέντου, κεραμιδιών για την αυτοστέγαση εις την οποία, λόγω αδυναμίας αποζημίωσης, δεν συμμετέχουν τα ρυμοτομούμενα κτίσματα της παλιάς πόλης. Στον ιδιωτικό αστικό τομέα παρατηρείται οικοδομική δραστηριότητα και συνολικά 1942 – 1949 κτίζονται στη πόλη 314 νέες κατοικίες η κλινική του Στρ. Γεωργιλαδάκη **(εικ. 2.42)** και 20 καταστήματα. Επισκευάζονται 304 οικοδομές, και πραγματοποιούνται προσθήκες σε 190. Το σύνολο σχεδόν των νέων κτισμάτων βρίσκονται στη νέα πόλη, μεταξύ των οποίων η ανακατασκευή του ξενοδοχείου Μινώα **(εικ. 2.43)** μετά την καταστροφή του από τους βομβαρδισμούς.

■ (εικ. 2.40) Οι αποθήκες επιστράτευσης στο Καστέλλι

■ (εικ. 2.41) Ανατολική πύλη Καστελλίου πριν και μετά τους βομβαρδισμούς

■ (εικ. 2.42) Κλινική Στρ. Γεωργιλαδάκη

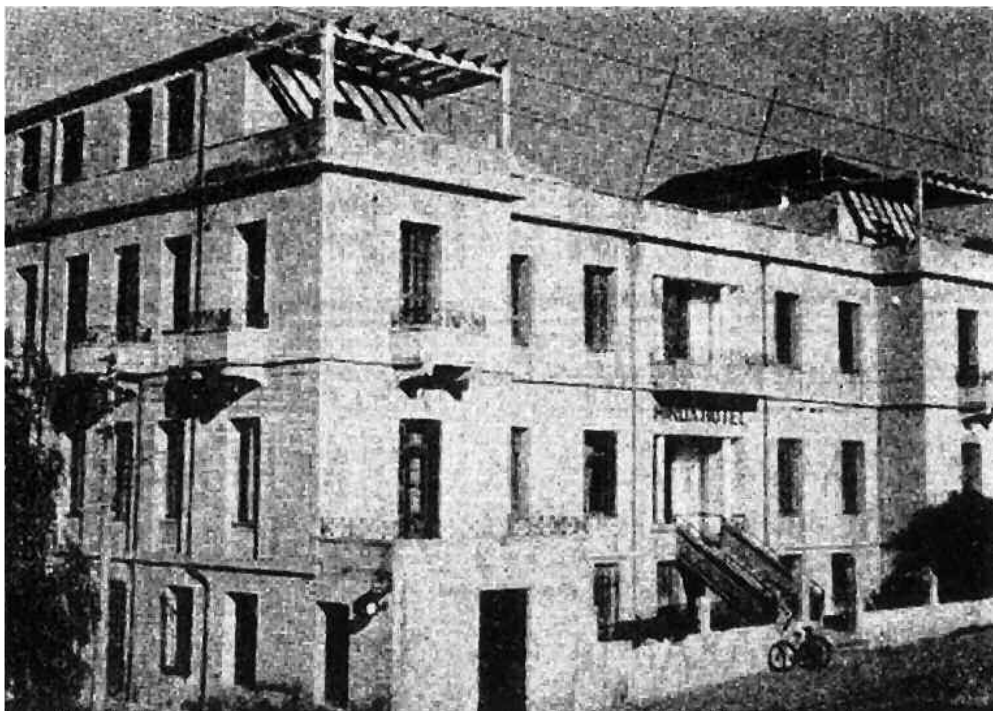

■ (εικ. 2.43) Ξενοδοχείο Μινώα. (Αρχείο Μ. Μανούσακα)

ΕΛ. ΒΕΝΙΖΕΛΟΥ 13

Σ. ΔΡΑΓΟΥΜΗ 30

ΕΦ. ΠΟΛΕΜΙΣΤΩΝ 18

Ιδιαίτερα χαρακτηριστικά ο συνδυασμός παραδοσιακής **(εικ. 2.44)** τεχνολογίας με νέα μέσα που ανταποκρίνονται στη ζωή μετά τον πόλεμο.

Με την λειτουργία των αστικών συγκοινωνιών με λεωφορεία **(εικ. 2.45)** από συναρμογή συμμαχικών φορτηγών με αυτοσχέδιο αμάξωμα, η πόλις πήρε νέα όψη. Το εισιτήριο της λεωφορειακής γραμμής Χανιά – Δικαστήρια ανέρχεται σε 300 δρχ. ενώ Χανιά – Χαλέπα σε 400 και Χανιά Σούδα 1.200.

Μετά την διεξαγωγή των Γυμνασίων της 6ης Αμερικανικής Μοίρας υπό τον Ναύαρχο Σέρμαν τον Αύγουστο του 1949 **(εικ. 2.46)** το Δημοτικό Συμβούλιο ανακηρύσσει τον Ναύαρχο 14/8/49 επίτιμο Δημότη της Πρωτεύουσας της Κρήτης. Ο Αμερικανός Ναύαρχος αποδεχόμενος την τιμή αποδεικνύει φορώντας την Κρητική ενδυμασία **(εικ. 2.47)** ότι εμφορείται από αίσθημα φιλίας και αγάπης προς τον Κρητικό λαό ενώ ο Δήμαρχος Α. Ησυχάκης ως αναμνηστικό δώρο του προσφέρει Κρητικό μαχαίρι. Εις την απάντησή του κατά την διάρκεια δεξίωσης **(εικ. 2.48)** ο Ναύαρχος μεταξύ των άλλων αναφέρεται εις τον θρίαμβο των κυβερνητικών δυνάμεων στο Βίτσι και τη λήξη του εμφυλίου.

Πράγματι 31/8/49 ο εμφύλιος πόλεμος έχει τελειώσει 158.000 Ελληνες χάθηκαν και εκατοντάδες χιλιάδες έμειναν άστεγοι. Οι υλικές ζημιές έφτασαν αυτές της Γερμανικής κατοχής. Ενώ 80.000 – 100.000 μαχητές του Δ.Σ. και στελέχη του ΚΚΕ πήραν τον δρόμο της προσφυγιάς. Γενικό χαρακτηριστικό της περιόδου του εμφυλίου η πολιτική και πολιτιστική παρακμή.

ΞΑΝΘΟΥΔΙΔΟΥ 14

ΚΑΠΟΔΙΣΤΡΙΟΥ 6

■ **(εικ. 2.44) Μεταπολεμικές κατοικίες της πόλης**

ΣΦΑΚΙΑΝΑΚΗ 5

ΝΕΑΡΧΟΥ 20

■ **(εικ. 2.45) Η αστική συγκοινωνία με λεωφορεία από συναρμογή συμμαχικών φορτηγών με αυτοσχέδιο αμάξωμα. (Αρχείο Γ. Φθενάκη)**

■ **(εικ. 2.46) Άφιξη του Ναυάρχου Σέρμαν στη Σούδα τον Αύγουστο του 1949, Σοφ. Βενιζέλος, Παν. Κανελλόπουλος, Α. Ησυχάκης και ο Ναύαρχος Σέρμαν (Αρχείο Ιδρ. Κ. Καραμανλή)**

■ **(εικ. 2.47) Ο Ναύαρχος Σέρμαν με στολή Κρητικού. (Αρχείο Μ. Ησυχάκη)**

■ **(εικ. 2.48) Δεξίωση προς τιμή του Ναυάρχου Σέρμαν 14/8/49. Πίσω από τον Ναύαρχο οι κοπέλες του Λυκείου και ο Γ. Ναξάκης. Αριστερά ο Δήμαρχος Α. Ησυχάκης. (Αρχείο Μ. Ησυχάκη)**

3

1950 – 1967
ΤΑ ΧΡΟΝΙΑ ΤΗΣ ΑΝΑΣΥΓΚΡΟΤΗΣΗΣ

Η δεκαετία του 1950

Ο Αρχηγός της Αμερικανικής οικονομικής αποστολής Πώλ Πόρτερ (εικ. 3.1) έρχεται στα Χανιά (8-5-50) και παραλαμβάνει ένα Κρητικό αγρίμι δώρο προς τον Πρόεδρο Τρούμαν.

Το αγρίμι παρέλαβε από το Επανωχώρι Σελίνου ο αντιπρόσωπος της Αμερικάνικης αποστολής κ. Γούντς και φωτογραφήθηκε εκτός των άλλων και με τον Δήμαρχο κ. Α. Ησυχάκη **(εικ. 3.2).** Το συνόδευσε στην Ουάσιγκτον ο Κρητικός βοσκός και δωρητής Ευτύχης Πρωτοπαπαδάκης **(εικ. 3.3)** με την επωνυμία έκτοτε ως Τρούμαν και το αγρίμι Κρι Κρί. Λόγω ασθένειας του Α. Ησυχάκη τα καθήκοντα Δημάρχου ανατίθενται στον Εφέτη Στυλ. Τζιλιγκερίδη **(εικ. 3.4)** συνεπικουρούμενου από τον Νομάρχη κ. Αριστομένη Κακούρη και τους Δημοτικούς Συμβούλους. Το πλοίο της Ελληνοαμερικανικής φιλίας πλωτή έκθεση του σχεδίου Μάρσαλ **(εικ. 3.5)** καταπλέει 1/7/50 στο λιμάνι των Χανίων για την ενημέρωση της πόλης για το σχέδιο Μάρσαλ και γενικότερα της Αμερικανικής δράσης στην Ελλάδα και τις άλλες χώρες της Ευρώπης αλλά και για τον τρόπο της Αμερικανικής ζωής. 4/8/50 δημοσιεύεται το ΒΔ με το οποίο ιδρύεται στα Χανιά το ΤΕΕ Κρήτης Περιφερειακό Τμήμα του ΤΕΕ με στόχο την συμβολή των Μηχανικών της Κρήτης εις την ανοικοδόμηση και ανασυγκρότηση της μεγαλονήσου.

Οι στερούμενοι ίδιας στέγης κάτοικοι της πόλης Χανίων το 1950 υπερβαίνουν τις 5.000.

15/4/51 πραγματοποιούνται οι πρώτες μετά τον πόλεμο Δημοτικές εκλογές κατά τις οποίες Δήμαρχος της πόλης, ο πληθυσμός της οποίας ανέρχεται σε 33.837 κατοίκους, εκλέγεται ο Νικ. Σκουλάς **(εικ. 3.6).**

Κατά τις εθνικές εκλογές 9/9/51 ο Ελληνικός Συναγερμός υπό τον Αλ. Παπάγο έρχεται πρώτο κόμμα χωρίς αυτοδυναμία και σχηματίζεται Κυβέρνηση ΕΠΕΚ – Φιλελευθέρων με Πρωθυπουργό τον Νικ. Πλαστήρα. Βουλευτές Χανίων οι Μανώλης Μπακλατζής με την ΕΠΕΚ και Κ. Μητσοτάκης, Μ. Βολουδάκης και Π. Πολυχρονίδης με τους Φιλελευθέρους **(εικ. 3.7).**

■ **(εικ. 3.1) Ο Πωλ Πόρτερ, Αρχηγός της Αμερικανικής Οικονομικής αποστολής.**

■ **(εικ. 3.2) Ο Δήμαρχος Αντώνης Ησυχάκης με το αγρίμι, δώρο για τον Πρόεδρο Τρούμαν. (Αρχείο Μ. Ησυχάκη)**

■ **(εικ. 3.3) Ο Κρητικός βοσκός Ευτύχης Πρωτοπαπαδάκης με το αγρίμι του. (Αρχείο Α. Πλυμάκη)**

■ **(εικ. 3.4) Οι Αρχές της πόλης το 1950.**
Καθήμενοι: Αρ. Κακούρης-Νομάρχης, Στυλ. Τσιλιγκερίδης-Δήμαρχος.
Ορθιοι από αριστερά: Εμμ. Τζούγκαρης-Δημοτ. Σύμβουλος, Γ. Μαλεφάκης-Πρόεδρ. Δημ. Συμβουλίου, Μιχ. Παπαδάκης, Γρηγ. Πετράκης, Κ. Στρογγυλός, Μ. Κασιμάτης, Εμμ. Μανιουδάκης, Αντ. Φουντουλάκης, Δημοτικοί Σύμβουλοι. (Αρχείο Η. Πετράκη)

■ **(εικ. 3.6) Ο Νικόλαος Σκουλάς και η ορκομωσία του ως Δημάρχου Χανίων 8/6/51. (Συλλογή Ιστορικού Αρχείου)**

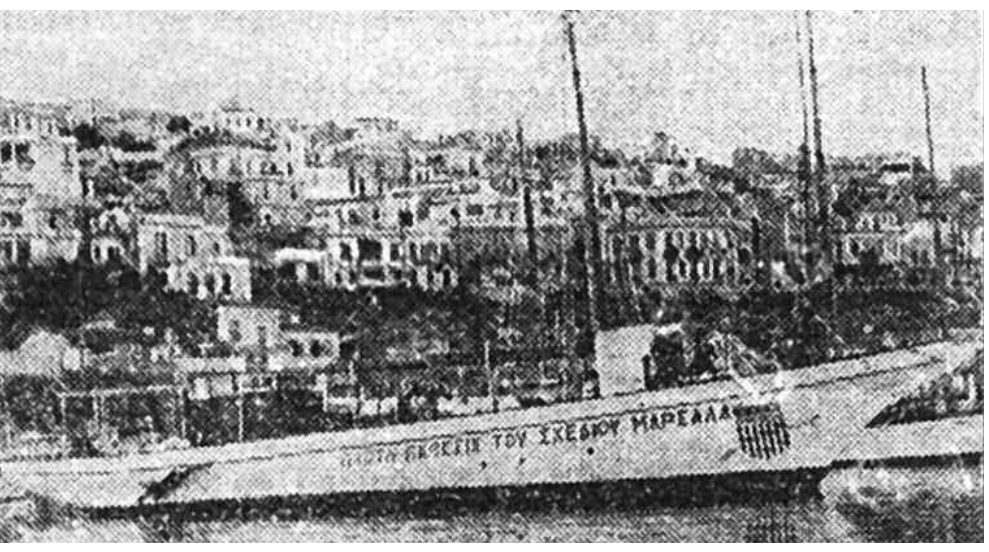

■ **(εικ. 3.5) Το πλοίο του σχεδίου Μάρσαλ. (Εφημ. "Κήρυκας")**

■ **(εικ. 3.7) Οι Βουλευταί Χανίων από τις εκλογές 9/5/1951**

■ **(εικ. 3.8) Οι Βασιλείς εγκαινιάζουν το 2ο Δημοτικό σχολείο Χανίων 16/10/51. (Αρχείο Γ. Φθενάκη)**

16/10/51 εγκαινιάζεται από την Βασίλισσα Φρειδερίκη **(εικ. 3.8)** το 2ο εξαθέσιο Δημοτικό σχολείο της πόλης που κτίστηκε στο Νοτιοδυτικό τμήμα του Ενετικού φρουρίου **(εικ. 3.9)** και πέρασε στην ιστορία της πόλης ως το σχολείο της Βασίλισσας.

Το 1951 χαρακτηρίζεται έτος των αποδήμων και καλούνται οι απόδημοι της Κρήτης να επισκεφθούν την μεγαλόνησο, ενώ ο Δήμαρχος Ν. Σκουλάς προσπαθεί ν' αντιμετωπίσει τα βασικά θέματα της πόλης φως και νερό αλλά και να δώσει την μάχη της παράγκας **(εικ. 3.10).** Έτσι ονομάζεται η προσπάθεια για την απομάκρυνση των 320 παραγκών του κέντρου της πόλης με την παράλληλη στέγαση 56 παραγκούχων αρχικά στο ισόγειο των νεοαναγειρόμενων δημοτικών καταστημάτων **(εικ. 3.11)** στην πλατεία 1878 (σημερινό ισόγειο Δημαρχείου).

■ **(εικ. 3.9) Το 2ο Δημοτικό σχολείο στο Νοτιοδυτικό τμήμα του Ενετικού φρουρίου**

■ **(εικ. 3.11) Θεμελίωση καταστημάτων Δήμου στην πλατεία 1878 (σημερινό ισόγειο Δημαρχείου) από τον Δήμαρχο Νικ. Σκουλά αριστερά ο Νομάρχης Αρ. Κακούρης, και δεξιά ο Πολ. Μηχανικός Σάββας Κουντούρης. (Συλλογή Ιστορικού Αρχείου)**

■ **(εικ. 3.10) Οι παράγκες του κέντρου της πόλης αρχές του 1950. (Συλλογή Ιστορικού Αρχείου)**

Ακολουθεί η στέγαση και των τρωγλοδυτών των τειχών της πόλης σε 27 λαϊκές κατοικίες **(εικ. 3.12)** στα Λενταριανά, βόρεια της εκκλησίας του Αγίου Χαράλαμπου. Τα σπίτια του συνοικισμού διατηρούνται μέχρι σήμερα με τις απαραίτητες προσθήκες και παρεμβάσεις διατηρώντας στην πόλη την μορφολογία της λαϊκής κατοικίας του 1950.

Το 1951 με δάνειο 100.000 δολ. από το σχέδιο Μάρσαλ που συνήψε η επιχείρηση ηλεκτροφωτισμού Χανίων κτίστηκε στην ακραία συνοικία της πόλης, Λίμνη, θερμικό εργοστάσιο **(εικ. 3.13)**, με μελέτη του ΠΜ Σάββα Κουντούρη δια την ενίσχυση της ηλεκτροπαραγωγής. Ενώ με την ενίσχυση του υδροηλεκτρικού σταθμού με τα νερά του Κερίτη **(εικ. 3.14)** τα οποία διοχετεύοντο αχρησιμοποίητα στη θάλασσα και με την εφεδρική μηχανή που είχε παραχωρήσει η Ούνρα ενισχύθηκε περισσότερο και η ηλεκτροπαραγωγή του σταθμού της Αγυιάς.

Χαρακτηριστικό νέο κτίσμα της πόλης η Τράπεζα Ελλάδος **(εικ. 3.15)** με νεοκλασική μορφολογία, μελέτη – επίβλεψη της τεχνικής της Υπηρεσίας, και με την μέριμνα του διοικητού Γ. Ματζαβίνου αλλά και του τοπικού Διευθυντή Χαρίδημου Πολυχρονίδη **(εικ. 3.16).**

Επίσης η σχολή Μηχανικών ο Δαίδαλος **(εικ. 3.17)** του Εμποροβιομηχανικού Επιμελητηρίου Χανίων με δαπάνες του εφεδρικού ταμείου και του σχεδίου Μάρσαλ, και μελέτη του ΠΜ Γ. Χαλκιαδάκη.

■ **(εικ. 3.12) Ο συνοικισμός και ο κατοικίες των τρωγλοδυτών στα Λενταριανά βόρεια του Αγίου Χαραλάμπου**

■ **(εικ. 3.17) Η σχολή Μηχανικών ¨Δαίδαλος¨ Μηχανικός ο Γ. Χαλκιαδάκης.**

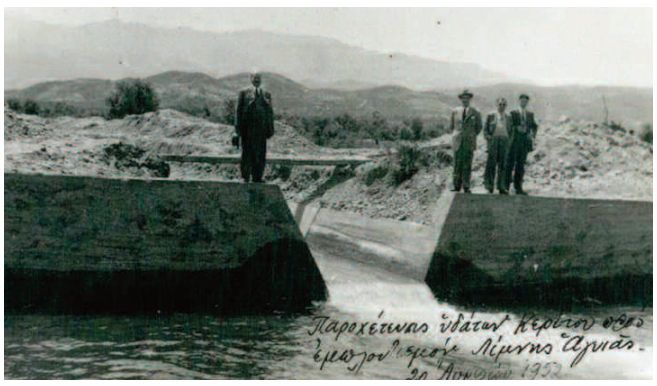

■ **(εικ. 3.14) Παροχέτευση υδάτων Κερίτη για τον εμπλουτισμό της Λίμνης Αγυιάς. (Συλλογή Ιστορικού Αρχείου)**

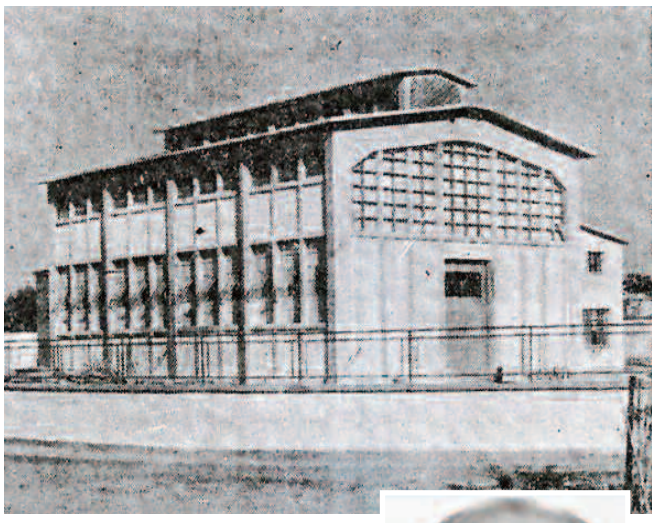

■ **(εικ. 3.13) Το θερμικό εργοστάσιο της πόλης στη θέση Λίμνη. Μηχανικός ο Σαβ. Κουντούρης. (Τουριστικός οδηγός Χανίων 1954)**

■ **(εικ. 3.15) Το υποκατάστημα της Τράπεζας Ελλάδος στα Χανιά**

■ **(εικ. 3.16) Ο Διοικητής της Τράπεζας Ελλάδος Γ. Ματζαβίνος και ο τοπικός Διευθυντής Χαρίδημος Πολυχρονίδης. (Τουριστικός οδηγός Χανίων 1954)**

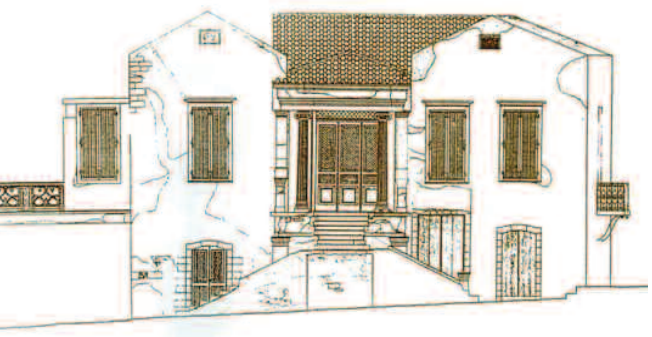

■ **(εικ. 3.18) Βίλλα Σβάρτς (10/1/52). (Σχέδιο αρχιτέκτονα Μ. Δουκάκη)**

Την εκπαιδευτική επιμόρφωση συμπληρώνει εις την πόλη η ίδρυση της ΑΣΟΟΧΑ η οποία στεγάζεται αρχικά στην οικία Κρούγερ **(εικ. 3.18)** (πρώην Βαρόνης Δε Σβάρτς) στην Χαλέπα τα μαθήματα της οποίας αρχίζουν 10/1/52.

Η Ελληνική Βουλή 18/2/52 επικυρώνει την συμφωνία ένταξης της Ελλάδος στο ΝΑΤΟ σε μια εποχή που ο ψυχρός πόλεμος βρίσκεται στο αποκορύφωμά του.

Το Μάρτιο στο μνημόσυνο 23/3/52 για την 16η Επέτειο του θανάτου του Ε. Βενιζέλου παρίστανται ο νέος Πρέσβης των ΗΠΑ Τζων Πιουριφόϊ **(εικ. 3.19)** και ο νεαρός Βουλευτής των Σερρών Κ. Καραμανλής, οι οποίοι στην συνέχεια επισκέπτονται και ξεναγούνται στα πορτοκαλοχώρια.

Λίγες μέρες μετά 30/3/52 πραγματοποιείται η εκτέλεση των Ν. Μπελογιάννη, Δ. Μπάτση, Αργυριάδη και Καλούμενου. Η εκλογή της Νταίζης Μαυράκη ως σταρ Ελλάς **(εικ. 3.20)** του κοριτσιού της Ειρήνης κατά τον Αλ. Παπάγο μια εβδομάδα αργότερα και η θριαμβευτική της περιοδεία στις πόλεις της Κρήτης αποτελεί το κεντρικό κοινωνικό γεγονός της εποχής. Στη Σούδα ναυλοχούν πολεμικά του 6ου Αμερικανικού στόλου μεταξύ των οποίων το αεροπλανοφόρο Φραγκλίνος Ρούσβελτ **(εικ. 3.21)** τα πληρώματα των οποίων συμμετέχουν σε κανονικά γυμνάσια και σε τοπικές παρελάσεις **(εικ. 3.22)** ενώ πραγματοποιούνται δεξιώσεις **(εικ. 3.23)** και ανταλλαγές επισκέψεων μεταξύ Κρητών και Αμερικανών επισήμων **(εικ. 3.24).**

Με δαπάνη του σχεδίου Μάρσαλ πραγματοποιείται η βελτίωση της ύδρευσης της πόλης με αντικατάσταση των παλαιών σωληνώσεων **(εικ. 3.25)** μήκους 60 χλμ. και η κατασκευή της δεξαμενής Χαλέπας για την εξυπηρέτηση της υψηλής ζώνης η οποία και εγκαινιάζεται από τον Σοφοκλή Βενιζέλο 27/7/52 **(εικ. 3.26).**

8/12/52 Δημοπρατείται το έργο επέκτασης και διαπλάτυνσης **(εικ. 3.27)** της προβλήτας προσέγγισης στη Σούδα με δαπάνη του σχεδίου Μάρσαλ καθώς και η μεταφορά νερού για την υδροδότηση των πλοίων.

■ **(εικ. 3.19) Ο Πρέσβης των Η.Π.Α. Τζων Πιουριφού**

■ **(εικ. 3.20) Η Νταίζη Μαυράκη Σταρ Ελλάς 1952. (Αρχείο Χ. Μπαντιά)**

■ **(εικ. 3.21) Το Αεροπλανοφόρο Φραγκλίνος Ρούσβελτ (Συλλογή Ιστορικού Αρχείου)**

■ **(εικ. 3.24) Επίσκεψη τοπικών αρχών στη Ναυαρχίδα Ντεμόϊντ Οκτώβριος 1958 (Συλλογή Ιστορικού Αρχείου)**

■ **(εικ. 3.22) Συμμετοχή και Αμερικανών αξιωματούχων σε τοπική παρέλαση 28/10/53 (Συλλογή Ιστορικού Αρχείου)**

■ **(εικ. 3.25) Ύδρευση υψηλής ζώνης της πόλης αρχές της δεκαετίας του 1950 (Συλλογή Ιστορικού Αρχείου)**

■ **(εικ. 3.23) Δεξίωση της δεκαετίας του 1950 με την συμμετοχή και Αμερικανών αξιωματούχων (Συλλογή Ιστορικού Αρχείου)**

■ **(εικ. 3.26) Εγκαίνια δεξαμενής Χαλέπας από τον Σοφοκλή Βενιζέλο 27/7/52 παρουσία και των αρχών της πόλης. (Συλλογή Ιστορικού Αρχείου)**

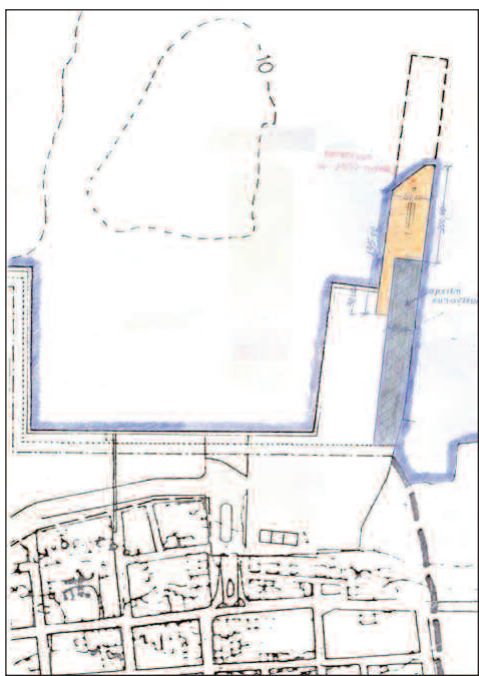

■ **(εικ. 3.27) Το σχέδιο για την διαπλάτυνση και επέκταση προβλήτας προσέγγισης Σούδας, 1952. (Αρχείο Λιμενικού Ταμείου)**

■ (εικ. 3.30) Γ. Τροχαλάκης – Καίτη Βαρουδάκη πρώτοι εκφωνητές Ε.Ι.Ρ. Χανίων. (Αρχείο Χ. Παπαδάκη)

■ (εικ. 3.31) Το νέο κτίριο και το προσωπικό του Ε.Ι.Ρ. στη Σούδα. Από αριστερά Β. Δασκαλάκης Καίτη Αλέξη και προσωπικό

ΕΛ. ΒΕΝΙΖΕΛΟΥ 24-26

■ (εικ. 3.29) Κατοικία και Ιατρείο Χαρ. Μπλαζουδάκη, με εγκατάσταση του Ε.Ι.Ρ. στο υπόγειο

Η Κυβέρνηση Πλαστήρα παραιτείται 10/10/52 και κατά τις εθνικές εκλογές 16/11/52 πραγματοποιείται σαρωτική νίκη από τον Ελληνικό Συναγερμό του Αλ. Παπάγου **(εικ. 3.28)**. Βουλευτές Χανίων με το κόμμα ΦΙΛ. – ΕΠΕΚ οι Ελ. Βενιζέλος, Μ. Βολουδάκης, Κ. Μητσοτάκης, Εμμ. Μπακλατζής, Π. Πολυχρονίδης. Γενικός Διοικητής Κρήτης αναλαμβάνει ο Γ. Κωνιωτάκης ενώ Υπουργός Δημοσίων Έργων ο Κων/νος Καραμανλής.

8/3/53 Ο Κ. Καραμανλής έρχεται εις τα Χανιά για την επιτόπια εξέταση των προβλημάτων της Κρήτης *«... Κατήλθον εις την Κρήτην διότι ήθελα να σχηματίσω προσωπικήν γνώμην περί των αναγκών της με απόφασιν όπως δώσω απόλυτη προτεραιότητα προς ταύτα ...»*.

9/4/53 Η επίσημη σχέση δραχμής και δολ. καθορίζεται 1δολ. 30.000 δρχ. ενώ τον Μάρτιο του 1954 (19-3-54) θεσμοθετείται η ψήφος των γυναικών και των στρατιωτικών και αποκτούν πλήρη εκλογικά δικαιώματα οι κληρικοί. Ο ιδιωτικός ραδιοφωνικός σταθμός της πόλης του Βασ. Δασκαλάκη λειτουργεί στα υπόγεια της οικοδομής Μπλαζουδάκη **(εικ. 3.29)** ενώ με την ένταξή του στο ΕΙΡ από το 1952 συμπληρώνουν χαρακτηριστικά την λειτουργία του οι εκφωνητές Γ. Τροχαλάκης και Καίτη Βαρουδάκη μετέπειτα Αλέξη **(εικ. 3.30).** 2/10/54 εγκαινιάζεται το νέο του κτίριο στη Σούδα, με τις καλλίτερες επαρχιακές εγκαταστάσεις και προοπτικές **(εικ. 3.31).** Ενώ η λειτουργία της Γενικής Διοίκησης Κρήτης με έδρα τα Χανιά λειτουργεί μέχρι 23/5/55 οπότε και καταργείται.

Η χρήση του λιμανιού της Σούδας για όλες τις ανάγκες δεν ικανοποιεί τα μέλη του Συλλόγου εξέλιξης λιμένος πόλεως (ΣΕΛΠ) και παρά το γεγονός ότι τι θέμα ξεκαθαρίζεται από το Υπουργείο Δημοσίων Έργων και τον ίδιο τον Υπουργό Κων/νο Καραμανλή η αντιπαράθεση συνεχίζεται για τα επόμενα χρόνια με ένταση.

Η κατασκευή του αεροδρομίου στο Ακρωτήρι Αποφασίστηκε από το ΝΑΤΟ **(εικ. 3.32)** εις το πλαίσιο του γενικότερου προγράμματος αμυντικών έργων της ΝΑ Ευρώπης. Άρχισε το 1954 και λειτούργησε μαζί με τα άλλα έργα του ΝΑΤΟ στα Χανιά και το Ηράκλειο το 1956. Το αεροδρόμιο του Μάλεμε εγκαταλείφθηκε 15/4/59 και έκτοτε το αεροδρόμιο του Ακρωτηρίου χρησιμοποιείται και για τις αερομεταφορές της πόλης και της Κρήτης. Τον Ιούλιο του 1955 ο Υπουργός Δημοσίων Έργων Κων/νος Καραμανλής συνοδευόμενος από τον Δήμαρχο Νικ. Μουντάκη επισκέπτεται την παλιά πόλη και σχηματίζοντας προσωπική άποψη χορηγεί πίστωση 500.000 δρχ. για την διάνοιξη των δρόμων την κατεδάφιση των ετοιμόρροπων και την απομάκρυνση των υλικών **(εικ. 3.33)** που παραμένουν 14 χρόνια μετά από τους βομβαρδισμούς της μάχης της Κρήτης. Ο Θάνατος του Αλ. Παπάγου 4/10/55 οδηγεί τον Κων/νο Καραμανλή στην Πρωθυπουργία 6/10/55 η οποία και τεκμηριώνεται λίγο αργότερα με τις εθνικές εκλογές 19/2/56 Βουλευτές Χανίων Ε. Βενιζέλος, Κ. Μητσοτάκης, Εμμ. Μπακλατζής, Π. Πολυχρονίδης με την Δημοκρατική Ένωση και Γρ. Παπαδόπετρος με την ΕΡΕ.

Η κρίση στην Κύπρο οδηγείται στα άκρα με τις εκτελέσεις των Κυπρίων πατριωτών Καραολή και Δημητρίου από τους Άγγλους και την εξόριση του Μακάριου στις Σεϋχέλλες. Στα Χανιά αρχές και λαός ξεσηκώνονται κατά της Αγγλικής πολιτικής **(εικ. 3.34).**

■ (εικ. 3.28) Η Κυβέρνηση Αλ. Παπάγου Οκτώβριος τον 1952

■ (εικ. 3.32) Το αεροδρόμιο Ακρωτηρίου

■ (εικ. 3.33) Δρόμος και Πλατεία Σπλάντζιας μετά τον πόλεμο (αρχείο Ν. Σκεντζου)

■ (εικ. 3.34) Συλλαλητήριο στα Χανιά κατά της Αγγλικής πολιτικής το Μάϊο του 1956 (αρχείο βιβλιοθήκης)

22/9/57 από την Υπουργό Προνοίας Λίνα Τσαλδάρη **(εικ. 3.35)** θεμελιώνεται νέο μεγάλο νοσοκομείο 250 κλινών στην θέση του παλαιού **(εικ. 3.36)** για το οποίο διαθέτουν 50.000 δολ. οι ομογενείς της Αμερικής.

Παράλληλα καταργείται το Φθισιατρείο Χανίων και ιδρύεται Πρεβεντόριο αντί αυτού.

Πεθαίνει στο Φράιμπουργκ της Γερμανίας ο Ν. Καζαντζάκης και πραγματοποιείται **(εικ. 3.37)** στο Ηράκλειο 5/11/57 η κηδεία του. Την Κυβέρνηση εκπροσωπεί ο Υπουργός Παιδείας και την αντιπολίτευση ο Γ. Παπανδρέου **(εικ. 3.38).**

Χειροτονείται ο νέος Επίσκοπος Κισάμου και Σελίνου κ. Ειρηναίος Γαλανάκης και ενθρονίζεται **(εικ. 3.39)** στο Καστέλλι 22/12/57.

Εις την περιοχή του Αγίου Ιωάννη **(εικ. 3.40)** και πίσω από την δεξαμενή σ' έκταση 28.468 τ.μ. κατασκευάζονται το 1958 από τον νεοϊδρυθέντα το 1954 Ο.Ε.Κ. 100 εργατικές κατοικίες σε τρεις τύπους.

Παράλληλα την δεκαετία του 1950, προστίθενται στην πόλη **(εικ. 3.41)** κάθε χρόνο 100 περίπου νέες οικοδομές με χρήση κυρίως κατοικίας με προσθήκη και ορόφου σε υφιστάμενες **(εικ. 3.42)**, με ενδιαφέρουσα μεταπολεμική αρχιτεκτονική και η κλινική Καρδαμάκη **(εικ. 3.43).**

4/1/58 πενταετές πρόγραμμα εξηλεκτρισμού της Κρήτης συνολικού ύψους 150 εκ. δρχ. εξαγγέλλει στα Χανιά ο Υπουργός Βιομηχανίας και Εμπορίου κ. Π. Παπαληγούρας.

Ακολουθεί το 1959 μετά από μεγάλες προσπάθειες και αντίθετες απόψεις η εξαγορά της ΔΕΗΔΧ από την ΔΕΗ αντί 35.000.000 δρχ. σε μετοχές ΔΕΗ ενώ στη συνέχεια τα εκτελούμενα έργα της ΔΕΗ καταργούν την ανισότητα μεταξύ της πόλεως και των επαρχιών.

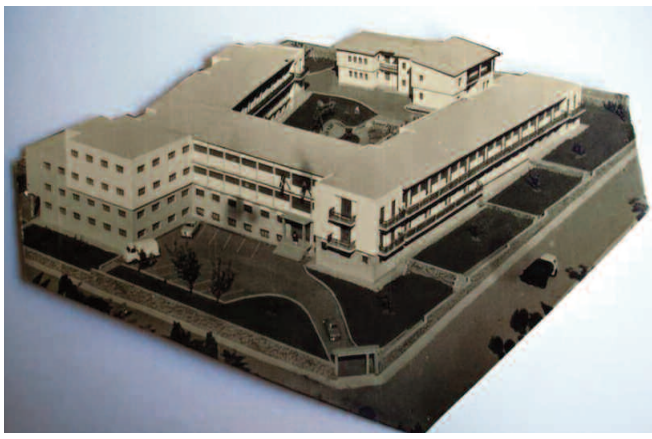

■ **(εικ. 3.36) Μακέτα του νέου μεγάλου Νοσοκομείου της πόλης 250 κλινών (αρχείο Π. Παυλάκη)**

■ **(εικ. 3.35) Άφιξη της Υπουργού Προνοίας Λίνας Τσαλδάρη 22/9/57. Από αριστερά Κική Αντωνακάκη, Λίνα Τσαλδάρη, πίσω Ασπασία Γκαζή και Κα Κλαουράκη. (αρχείο βιβλιοθήκης)**

■ **(εικ. 3.40) Οικισμός εργατικών κατοικιών ανατολικά της δεξαμενής Αγίου Τοπογραφικό, και τύποι κατοικιών. (Αρχείο ΟΕΚ)**

■ **(εικ. 3.37) Η κηδεία του Νικ. Καζαντζάκη στο Ηράκλειο 5/11/57 (αρχείο βιβλιοθήκης)**

■ **(εικ. 3.38) Γ. Παπανδρέου και Κ. Μητσοτάκη με την συνοδεία Ευτύχη Νικολιουδάκη, Κ. Βενιανάκη και Κρητικών στην κηδεία του Ν. Καζαντζάκη (αρχείο βιβλιοθήκης)**

■ **(εικ. 3.39) Ενθρόνιση Μητροπολίτου Κισάμου και Σελίνου Ειρηναίου Γαλανάκη 22/12/57. (Αρχείο Μ. Γαλανάκη)**

■ **(εικ. 3.42) Προσθήκη ορόφου σε υπάρχουσες κατοικίες**

■ **(εικ. 3.41) Νέες κατοικίες της πόλης την δεκαετία του 1950.**

■ **(εικ. 3.43) Η κλινική Καρδαμάκη**

Τουρισμός - Πολιτισμός την δεκαετία του 1950

Σημαντικές εκδηλώσεις της δεκαετίας του 1950 οι συναυλίες του Μίκη Θεοδωράκη τον Ιούνιο του 1951 **(εικ. 3.44)** στο Ωδείο και τον επόμενο χρόνο 30/8/52 στο φρούριο του Φιρκά.

Ακόμη οι οκταήμερες εκδηλώσεις το 1957 κατά τον εορτασμό της 16ης επετείου της μάχης της Κρήτης με την παρουσία και των βασιλέων **(εικ. 3.45)** από την Νομαρχία Χανίων (Νομάρχης Γ. Βήχος) 18 – 26/5/57 όπου μόνο τις παραστάσεις του χοροδράματος **(εικ. 3.46)** της Ραλλού Μάνου στα Άπτερα παρακολούθησαν 2.000 θεατές **(εικ. 3.47).**

Πραγματοποιήθηκαν επίσης ρεσιτάλ του Μάνου Χατζιδάκη στο Ωδείο, φιλολογική βραδιά στο Χρυσόστομο, επιδείξεις **(εικ. 3.48)** γυμνασίων και λυκείων με την καθοδήγηση της καθηγήτριας Αθηνάς Καλλιγέρη-Κοτζαμπασάκη. Αγώνες σχολείων με διάκριση **(εικ. 3.49)** των μαθητών του Βου Γυμνασίου στα 400 και 100 μ. Μιχάλη Τσάφαρη και Κώστα Βαρδάκη και ανθεστήρια με την παρέλαση αρμάτων **(εικ. 3.50)**, με την χορωδία σε γόνδολα να κλείνει την παρέλαση. Για την επιτυχή πραγματοποίηση των εκδηλώσεων εργάστηκαν ο Προϊστάμενος του γραφείου Τουρισμού Ανέστης Μακρυδάκης **(εικ. 3.51)** και ο Αρχιτέκτων της ΤΥΔΚ Παύλος Κακούρης συνεπικουρούμενοι από το Λύκειο Ελληνίδων υπό την Πρόεδρο του Άννα Βαμβακά.

Οι γιορτές συνεχίζονται τον Ιούλιο με την άφιξη 200 ομογενών στη Σούδα **(εικ. 3.52)** 21/7 με το υπερωκεάνιο βασίλισσα Φρειδερίκη. Πραγματοποιείται επίσημο γεύμα **(εικ. 3.53)** στο Δημοτικό κήπο, επίσκεψη στο ερειπωμένο πατρικό σπίτι του Βενιζέλου στις Μουρνιές **(εικ. 3.54)**, και παρουσίαση του Κρητικού γάμου από τον Άγιο Κων/νο **(εικ. 3.55)**

■ **(εικ. 3.44) Συναυλία του Μίκη Θεοδωράκη στο Ωδείο τον Ιούνιο του 1951 (αρχείο βιβλιοθήκης)**

■ **(εικ. 3.45) Οι Βασιλείς στο στάδιο για την 16η επέτειο της μάχης της Κρήτης (αρχείο βιβλιοθήκης)**

■ **(εικ. 3.47) Η παρακολούθηση του χοροδράματος. (Αρχείο Β. Μακριδάκη)**

■ **(εικ. 3.46) Παραστάσεις του χοροδράματος της Ραλούς Μάνου στα Άπτερα το 1957. (Αρχείο Β. Μακριδάκη)**

■ **(εικ. 3.48) Επιδείξεις των σχολείων με την καθοδήγηση της καθηγήτριας Αθηνάς Καλλιγέρη – Κοτζαμπασάκη. (Αρχείο Β. Μακριδάκη)**

■ (εικ. 3.49) Αγώνες σχολείων με διάκριση Μιχάλη Τσάφαρη και Κώστα Βαρδάκη. (Αρχείο Κ. Βαρδάκη)

■ (εικ. 3.50)
Άρματα ανθεστηρίων στο στάδιο Χανίων το 1957
(Αρχείο Β. Μακριδάκη)

■ (εικ. 3.52) Άφιξη ομογενών το καλοκαίρι του 1957. (Αρχείου Λυκείου Ελληνίδων)

■ (εικ. 3.51) Ανέστης Μακρυδάκης Προϊστάμενος γραφείου Τουρισμού, Άννα Βαμβακά Πρόεδρος Λυκείου Ελληνίδων και Παύλος Κακούρης Αρχιτέκτων Τ.Υ.Δ.Κ.

■ (εικ. 3.53) Επίσημο γεύμα στον κήπο προς τιμή των ομογενών το καλοκαίρι του 1957. (Αρχείο Βιβλιοθήκης)

■ (εικ. 3.54) Το ερειπωμένο πατρικό σπίτι του Ελ. Βενιζέλου στις Μουρνιές

■ (εικ. 3.55) Τελετή Κρητικού γάμου στον Άγιο Κωνσταντίνο και μετάβαση από Πευκάκια στο Στάδιο για το γλέντι (αρχείο Ζωής Μητσοτάκη)

■ **(εικ. 3.56) Ασπασία Γκαζή και Αριούλα Ξενάκη**

όπου η τέλεση του μυστηρίου μέχρι τα Πευκάκια και το Στάδιο για το γλέντι, με την μέριμνα του Τουριστικού συνδέσμου υπό την καθοδήγηση των κυριών Ασπασίας Γκαζή **(εικ. 3.56)** και Αριάδνης Ξενάκη.

Σημαντική συνεισφορά στον τουρισμό και την οικονομική ανασυγκρότηση της πόλης τα προϊόντα του εργαστηρίου της Φλωρεντίνης Καλούτση "Διπλούς Πέλεκης".

Με επιτυχία πραγματοποιείται και η εορτή της ΟΑ 18/8/57 με την ευκαιρία της έναρξης της αεροπορικής συγκοινωνίας της πόλης με την από ψηλά **(εικ. 3.57)** περιήγηση των κατοίκων της απ' όπου και οι αεροφωτογραφίες των εικόνων του Τάσσου Πρωτοψάλτη. Μετά τις γιορτές αποφασίζεται και πραγματοποιείται η αναστύλωση **(εικ. 3.58)** του σπιτιού της γέννησης του Ε. Βενιζέλου στις Μουρνιές με μελέτη και επίβλεψη του Αρχιτέκτονα Παύλου Κακούρη.

Κατά τις εκλογές 11/5/58 **(εικ. 3.59)** η ΕΡΕ διατηρεί την Κυβέρνηση και η ΕΔΑ καθίστανται Αξιωματική Αντιπολίτευση.

Βουλευτές Χανίων Κ. Μητσοτάκης και Π. Πολυχρονίδης με τους Φιλελεύθερους, Κ. Χιωτάκης και Ι. Κοντουδάκης με την ΕΔΑ και Γ. Βολουδάκης με την ΕΡΕ.

Πραγματοποιούνται 25/5/58 τ' αποκαλυπτήρια στη Σούδα του χάλκινου ανδριάντα **(εικ. 3.60)** του Πρίγκιπα Γεωργίου έργο του Ι. Κανακάκη.

Εγκαινιάζονται οι νέοι κινηματογράφοι "Αστέρι" και "Απόλλων" ενώ έρευνα μέσω του τύπου σχετικά με τους τρόπους για την περαιτέρω τόνωση της πνευματικής και πολιτιστικής ζωής των πόλεων της Κρήτης καταλήγει 20/3/60 εις την δημοσιοποίηση του αποτελέσματος για τα Χανιά από τον καθηγητή και πρόεδρο του Χρυσοστόμου Μ. Μποτονάκη **(εικ. 3.61)** εις την προώθηση ίδρυσης στην Κρήτη του Γ΄ Πανεπιστημίου της Χώρας.

■ **(εικ. 3.57) Αεροφωτογραφίες της πόλης 18/8/57 (αρχείο βιβλιοθήκης)**

■ **(εικ. 3.59) Συνομιλία Κων/νου Καραμανλή στα Χανιά κατά την προεκλογική περίοδο την άνοιξη του 1958 (αρχείο Ιδρύματος Κ. Καραμανλή)**

■ **(εικ. 3.58) Η πατρική κατοικία του Ελ. Βενιζέλου στις Μουρνιές μετά την αποκατάσταση.**

■ **(εικ. 3.60) Αποκαλυπτήρια ανδριάντα Πρίγκιπα Γεωργίου στη Σούδα 20/3/60 (Συλλογή Ιστορικού αρχείου)**

■ **(εικ. 3.61) Μιχαήλ Μποτονάκης καθηγητής Φιλόλογος. Πρόεδρος Χρυσοστόμου.**

Τα Χανιά την δεκαετία του 1960

Το τουριστικό προϊόν της Κρήτης και της πόλης μετά τον πόλεμο είναι ασύγκριτο και μοναδικό, η περιορισμένη υποδομή είναι το πρόβλημα. Η πραγματική προβολή του τουρισμού πραγματοποιείται μέσα από τις εκδρομές **(εικ. 3.62)** του Ορειβατικού Συλλόγου (ΕΟΣ) που καθόρισαν τις τουριστικές διαδρομές και έκανε γνωστά τα βουνά **(εικ. 3.63)**, τα φαράγγια, τις παραλίες, τα σπήλαια, τα χωριά, τα ήθη και τα έθιμα της Κρήτης. Παράλληλα ανέδειξε την ορειβασία, την πεζοπορία, την αναρρίχηση **(εικ. 3.64)**, την χιονοδρομία **(εικ. 365)** ως τα βασικά στοιχεία για τον τουρισμό του Νομού και της Κρήτης. Τ' ορεινό καταφύγιο του Βόλικα **(εικ. 366)** εγκαινιάζεται τον Οκτώβριο του 1958 και η εξερεύνηση του σπηλαίου χώνου στον Ομαλό το 1961 **(εικ. 3.67)**. Πρόεδρος του ΕΟΣ 1946 – 1965 ο δικηγόρος Νικ. Παπαδάκης **(εικ. 3.68)** με βασικά στελέχη γνωστούς Χανιώτες.

Επιφανής επισκέπτης της πόλης 20/7/60 ο Ουϊνστων Τσώρτσιλ με την θαλαμηγό του Α. Ωνάση. Ο Δήμαρχος της πόλης του προσφέρει δώρα **(εικ. 3.69)** και ο Σοφ. Βενιζέλος γεύμα στ' Αστέρια. Στο χαρακτηριστικό **(εικ. 3.70)** για την εποχή εξοχικό κέντρο στις Κορακιές με την πανοραμική θέα σημερινή Λέσχη του Πεδίου Βολής με τον Ωνάση έκτοτε τακτικό θαμώνα **(εικ. 3.71).**

■ **(εικ. 3.62) Εκδρομές Ε.Ο.Σ. 1957 και 1960. (Αρχείο Α. Πλυμάκη)**

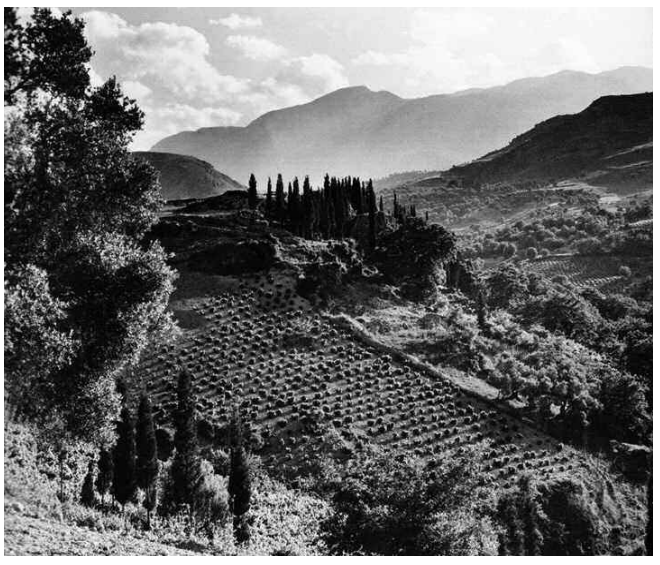

■ **(εικ. 3.63) Λάκκοι Κυδωνίας Φωτογραφία της Nellys**

■ **(εικ. 3.64) Ορειβάτες Ε.Ο.Σ. Χανίων (αρχείο Α. Πλυμάκη)**

■ **(εικ. 3.65) Χιονοδρόμοι Ε.Ο.Σ. Χανιων (αρχείο Α. Πλυμάκη)**

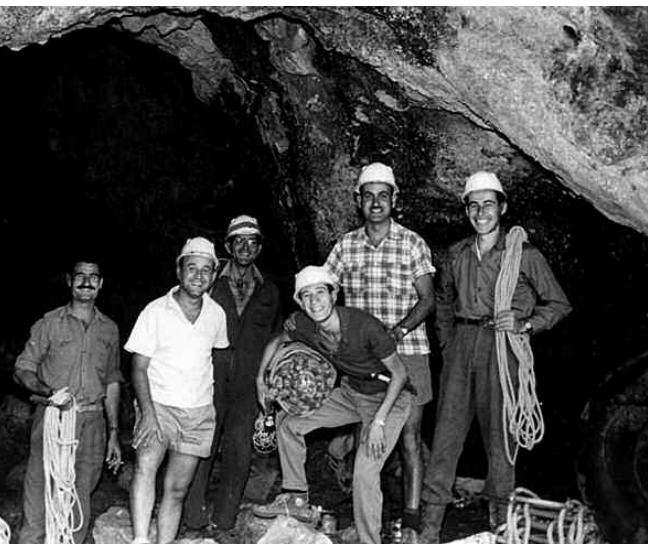

■ **(εικ. 3.67) Εξερεύνηση σπηλαίου Χώνος Ομαλού το 1961. Οδηγός Τ. Πρωτοψάλτης, Α. Πλυμάκης, Τάκης Χουλιόπουλος, Α. Κλαουράκης (αρχείο Α. Πλυμάκη).**

«ΑΘΗΝΑ·Ι·ΚΗ» 17-10-58

ΕΡΓΟΝ ΤΗΣ ΙΔΙΩΤΙΚΗΣ ΠΡΩΤΟΒΟΥΛΙΑΣ

ΚΑΤΑΦΥΓΙΟΝ ΤΩΝ ΟΡΕΙΒΑΤΩΝ ΕΙΣ ΤΟΝ ΒΟΛΙΚΑΝ ΤΩΝ ΛΕΥΚΩΝ ΟΡΕΩΝ

ΤΑ ΕΓΚΑΙΝΙΑ ΘΑ ΓΙΝΟΥΝ ΤΗΝ 26ην ΟΚΤΩΒΡΙΟΥ

ΧΑΝΙΑ, 17. (Τοῦ ἀνταποκριτοῦ μας).— Τὴν μεταποσχεὶ Κυριακὴν, 26ην Ὀκτωβρίου, τελοῦνται μὲ ἐπισημότητα τὰ ἐγκαίνια τοῦ ὀρειβατικοῦ καταφυγίου τοῦ τμήματος Χανίων τοῦ Ἑλληνικοῦ Ὀρειβατικοῦ Συνδέσμου, τὸ ὁποῖον ἀνηγέρθη εἰς τὴν κορυφὴν Βόλικας τῶν Λευκῶν Ὀρέων (ὕψους 1480 μ.).

Τὸ καταφύγιον αὐτὸ εἶναι τὸ πρῶτον ὀρεινὸν καταφύγιον ἐν Κρήτῃ, ἡ θέσις του δὲ διευκολύνει τοὺς ὀρειβάτας δι' ἀναβάσεις εἰς τὰς κορυφὰς ἐκ τῶν 40 καμπῶν τοῦ μεγαλειώδους συντρόφου τῶν Λευκῶν Ὀρέων, ὑψους ἄνω τῶν 2.000 μ. Διὰ τοὺς λόγους αὐτούς, τὸ καταφύγιον θὰ συντελέσῃ τὰ μέγιστα εἰς τὴν ἀνάπτυξιν τῆς ὀρειβασίας, ἀλλὰ καὶ τῆς χιονοδρομίας εἰς τὴν δυτικὴν καὶ ὁλόκληρον ἴσως τὴν Κρήτην.

Τὸ ἐγκαινιαζόμενον ὀρειβατικὸν καταφύγιον ἐκτίσθη ἐπὶ οἰκοπέδου παραχωρηθέντος εἰς τὸ τμῆμα Χανίων τοῦ ΕΟΣ ἀπὸ τὴν κοινότητα Κάμπων Κυδωνίας, ἐπὶ λοφίσκου εὑρισκομένου πλησίον τῆς πηγῆς Βόλικα. Εἶναι ἄνετον, δυνάμενον νὰ ἐξυπηρετήσῃ 40 ὀρειβάτας. Ἔχει πρὸς Βοσρᾶν θέαν πρὸς τὴν πόλιν Χανίων, ἐκ τῶν ἄλλων δὲ μερῶν πρὸς τὰ Λευκὰ Ὄρη.

Ἡ ἀνέγερσις τοῦ ἤρχισε τὸν Αὔγουστον 1957, διεκόπη ὀλίγον ἀργότερον, ἐπανῆρχισε τὸ θέρος ἐφέτος καὶ ἐτελείωσε τὰς ἀρχὰς Ὀκτωβρίου. Ἐστοίχισεν 150.000 δρχ. Ἐκ τοῦ ποσοῦ τούτου 110.000 συνεκεντρώθησαν ἀπὸ εἰσφορὰς τῶν μελῶν τοῦ τμήματος Χανίων —τὸ ὁποῖον εἶναι ἕνα ἀπὸ τὰ καλύτερα καὶ ζωντανότερα τῆς χώρας— ἰδιωτῶν, τοῦ Δήμου Χανίων, τοῦ Ταμείου Ἐφέδρων Πολεμιστῶν Χανίων, τοῦ Κεντρικοῦ Συμβουλίου τοῦ Ε.Ο.Σ. καὶ τῆς Γενικῆς Γραμματείας Ἀθλητισμοῦ. Εἰς 40.000 δρχ., ἐξ ἄλλου, ὑπολογίζεται ἡ προσφερθεῖσα προσωπικὴ ἐργασία μελῶν τοῦ τμήματος καὶ τὰ ὑλικά, τὰ ὁποῖα προσέφεραν τὸ Γεν. Ἐπιτελεῖον Ναυτικοῦ καὶ ἡ Ἑταιρία Τσιμέντων «Ὄλυμπος».

Π.

Τὸ ὀρειβατικὸν καταφύγιον τοῦ Βόλικα, τοῦ ὁποίου τὰ ἐγκαίνια θὰ γίνουν τὴν μεταποστὴ Κυριακήν.

■ **(εικ. 3.66) Εγκαίνια Ορειβατικού καταφυγίου Βόλικα το 1958**

■ **(εικ. 3.68) Χανιώτες Ορειβάτες την δεκαετία του 1960. Από αριστερά Α. Χατζιδάκης, Γ. Πετράκης, Ν. Ζωφάκης, Α. Χρυσουλάκης, Μιχ. Παπαγιαννάκης, Βελ. Βαμβακάς, Ασπ. Φανδρίδου, Θρ. Παπαδάκης, Νικ. Παπαδάκης Πρόεδρος, Μιχ. Βουτσαδάκης, Αντ. Γαμπάς. (Αρχείο Α. Πλυμάκη)**

■ **(εικ. 3.69) Ο Δήμαρχος Χανίων υποδέχεται τον Ουϊνστων Τσώρτσιλ 20/7/60. Α. Ωνάσης, Π. Βαρδινογιάννης, Τσώρτσιλ, Νικ. Σκουλάς (Συλλογή Ιστορικού Αρχείου)**

■ **(εικ. 3.70) Το εξοχικό κέντρο Αστέρια την δεκαετία του 1960**

■ **(εικ. 3.71) Ο Αρ. Ωνάσης με την Μαρία Κάλλας και τον καθηγητή Γεωργάκη στ' Αστέρια τον Μάρτιο του 1964**

■ **(εικ. 3.72) Η Μόνιμη Επιτροπή συγκρητισμού Κρήτης με τον Πρωθυπουργό Κων/νο Καραμανλή 17/8/60. (Συλλογή Ιστορικού Αρχείου)**

■ **(εικ. 3.73) Παραλιακή περιοχή λιμένος Χανίων με το Ιστορικό αρχείο στο παλιό Τελωνείο και το Τζαμί. (Αρχείο Ν. Σκέντζου)**

17/8/60 η μόνιμη επιτροπή συγκρητισμού στην οποία συμμετέχουν οι Δήμαρχοι της Κρήτης ο Έφορος Αρχαιοτήτων Κρήτης, και εκπρόσωπος του ΤΕΕ Κρήτης πληροφορούνται από τον Πρωθυπουργό Κ. Καραμανλή **(εικ. 3.72)** την εκπόνηση ενός ξεχωριστού σχεδίου τουριστικής ανάπτυξης για την μεγαλόνησο αλλά και την κατασκευή ξενοδοχείων στο Ηράκλειο, στα Χανιά και στο Ρέθυμνο. Πρόκειται για τα επονομαζόμενα "ΞΕΝΙΑ". Με την δημιουργία των οποίων εισάγεται στη μεταπολεμική Ελλάδα με συστηματικό τρόπο ο μοντερνισμός στην κατασκευή των Δημοσίων έργων. Ακόμη τουριστικά περίπτερα στα Χανιά, Ομαλό και Χώρα Σφακίων. Στη συνέχεια οι Αρχιτέκτονες Πρ. Βασιλειάδης και Π. Καραντινός επισκέπτονται την παλιά πόλη προκειμένου να οριστικοποιηθούν οι θέσεις για την ανέγερση του ξενοδοχείου και του τουριστικού περιπτέρου με κατάληξη την θέση του παλαιού τελωνείου πλάι στο τζαμί για το Περίπτερο **(εικ. 3.73)** και την θέση επί του Δυτικού προμαχώνα των τειχών για το Ξενοδοχείο **(εικ. 3.74).**

Κατά την ομιλία του την Κυριακή 10/7/60 εις το Ηράκλειο κατά την εγκατάσταση του ΤΕΕ/ΤΑΚ ο Υφυπουργός Οικισμού κ. Εμμ. Κεφαλογιάννης θέτει τα οικιστικά προβλήματα εις τα οποία οδηγεί η άναρχη ανάπτυξη των πόλεων εξαιτίας της αστυφιλίας για να καταλήξει *«...ότι πρέπει να συνδυαστεί η πολεοδομική ανάπτυξη με την Ελληνική παράδοση ώστε να διατηρηθεί το τοπίο και η μορφή των διαφόρων ιστορικών και αρχαιολογικών σημείων των πόλεων τα οποία είναι η ζώσα ιστορία του τόπου ...».*

■ **(εικ. 3.74) Ο Δυτικός Προμαχώνας των τειχών μετά τον πόλεμο (αρχείο Μανώλη Μανούσακα)**

■ **(εικ. 3.75) Δυτική πλευρά Ενετικών τειχών**

Τον Οκτώβριο του 1960 ο καθηγητής αναστυλώσεων Αναστ. Ορλάνδος περιέρχεται **(εικ. 3.75)** τα τείχη της πόλης με τον Αρχαιολόγο Στυλ. Αλεξίου για να εξετάσει ζητήματα σχετικά με την προστασία αναστύλωση και τουριστική των αξιοποίηση. Ενώ για το καλό της πόλης συγκροτείται η επιτροπή κοσμητείας τοπίου και πόλεως το Μάρτιο του 1961.

9/7/61 υπογράφεται η σύνδεση Ελλάδος με την κοινή αγορά ενώ υψώνεται και το τείχος στη Γερμανία.

Εγκαινιάζεται 16/7/61 το πρώτο μεταπολεμικό κέντρο παιδικής χαράς στην πλατεία Λουκάρεως της Νέας Χώρας **(εικ. 3.76)**. Δημιουργοί ο δάσκαλος Νικ. Κυριακάκης ο οποίος προστάτευσε δεντροφύτεψε και εκαλλώπισε την έκταση εις την οποία δώρισε τις εγκαταστάσεις ο Κισαμίτης επιχειρηματίας Γ. Στεφανάκης.

12 το μεσημέρι 29/9/61 κατά την λήξη του Α. Διεθνούς Κρητολογικού Συνεδρίου πραγματοποιούνται τα εγκαίνια **(εικ. 3.77)** του νέου κτιρίου του Ιστορικού Αρχείου εις το μέγαρο του Εβραίου Λεον Ισχακή ο οποίος χάθηκε και με άλλους συμπολίτες το 1944 στο ναυάγιο του Ταναϊς από τα χέρια των Ναζιστών, και πραγματοποιείται **(εικ. 3.78)** περιήγηση των συμμετεχόντων στο Συνέδριο στη μονή της Αγίας Τριάδας των Τζαγκαρόλων, με την συνοδεία των ξενόγλωσσων οδηγών της πόλης με Κρητική ενδυμασία.

Κατά την προεκλογική περίοδο στα Χανιά **(εικ. 3.79)** και στην πλατεία Αγοράς 11/10/61 ο Κ. Καραμανλής επισημαίνει την οικονομική κατάσταση της Χώρας όταν μεταξύ 1955 – 1961

■ **(εικ. 3.76) Εγκαίνια πρώτου μεταπολεμικού κέντρου παιδικής χαράς 16/7/61 στην πλατεία Λουκάρεως Νέας Χώρας. (Συλλογή Τ. Τσόντου)**

■ **(εικ. 3.77) Η κατοικία του Εβραίου Λεόν Ισχακή, στέγη του ιστορικού αρχείου Κρήτης από 29/9/61**

■ **(εικ. 3.78) Περιήγηση συμμετεχόντων στο Α΄ Διεθνές Κρητολογικό συνέδριο στη Μονή Αγίας Τριάδας. (Συλλογή Η. Παπαδάκη)**

■ **(εικ. 3.79) Από την προεκλογική περίοδο στα Χανιά 11/10/61 (αρχείο Κ. Καραμανλή)**

■ **(εικ. 3.80) Ν. Σκουλάς με Αρ. Ωνάση (Συλλογή Ιστορικού Αρχείου) Σταύρος Νιάρχος με Κ. Καραμανλή (Συλλογή Κ. Μεγαλοκονόμου)**

■ **(εικ. 3.81) Φιλοξενία Κων/νου Καραμανλή από τον Δήμαρχο Χανίων στη Νεράιδα 1/7/62. Δήμαρχος Κ. Καραμανλής, Νικ. Συτζανάκης, Π. Παπαληγούρας, Γ. Βολουδάκης πίσω ο Αν. Τσόντος, Γ. Γραμματέας Δήμου. (Συλλογή Ιστορικού Αρχείου). Παρών και ο Γ. Κεφαλογιάννης (Αρχείο Ιδρύματος Κ. Καραμανλή)**

το κατά κεφαλή εισόδημα αυξήθηκε κατά 59% «... *και μόνον αυτό αρκεί για να ζητήσω και πάλιν την ψήφο του λαού της Κρήτης, αλλά δεν περιμένω να ψηφισθώ διότι η Κρήτη είναι προσκολλημένη σε ορισμένες ιδέες και παρατάξεις ...*».

Κατά τις εκλογές 29/10/61 η ΕΡΕ είναι πρώτο κόμμα, ενώ αμφισβητείται από την Ε.Κ. η εγκυρότητα των εκλογών. Βουλευτές Χανίων Κ. Μητσοτάκης, Π. Πολυχρονίδης και Εμμ. Μπακλατζής με την Ε.Κ., Γ. Βολουδάκης με την ΕΡΕ και Κ. Χιωτάκης με το ΠΑΜΕ.

Την περίοδο 1961 – 62 εις τα Χανιά πιστεύεται ότι η εγκατάσταση ναυπηγικής βάσης στη Σούδα θα λύσει τα οικονομικά προβλήματα του τόπου και πραγματοποιείται επαφή με τους Ωνάση και Νιάρχο **(εικ. 3.80).** Τελικά αυτή ανατίθεται εις τον Σταύρο Νιάρχο και ιδρύεται στο Σκαραμαγκά. Συγχρόνως υπογράφεται από τον Υφυπουργό Άμυνας η απόφαση της απαλλοτρίωσης για την δημιουργία του πυραυλικού εκπαιδευτικού κέντρου στο Ακρωτήρι για την οποία ακολουθούν διαμαρτυρίες και αρχίζει η ανέγερση του νέου Ναού στον Άγιο Ιωάννη με τις διστάσεις του Μητροπολιτικού Ναού του Αγίου Μηνά.

Ο Κων/νος Καραμανλής έρχεται στα Χανιά 1/7/62 δεν αναφέρεται δημόσια στο πυραυλικό κέντρο, και το ΤΕΕ/ΤΔΚ διεκδικεί το αναλογούν για την Κρήτη μερίδιο 15% από τα παραγωγικά έργα της χώρας γεγονός το οποίο χαρακτηρίζεται δημοκοπία, από τον Πρωθυπουργό. Ο Δήμαρχος παρά τις διαμαρτυρίες του τύπου παραθέτει γεύμα **(εικ. 3.81)** στη Νεραΐδα με κατά νουν εκτός των άλλων και το χρέος του Δήμου 9.000.000 για τους σωλήνες της ύδρευσης.

Με την εντολή του Πρωθυπουργού, ο Υφυπουργός Δημοσίων Έργων Θεοδοσιάδης εξετάζει όλα τα θέματα αρμοδιότητας του Υπουργείου μεταξύ των οποίων, η κατασκευή ανατολικά των εργατικών κατοικιών στα Λενταριανά του συνοικισμού **(εικ. 3.82)** τρωγλοδυτών με 89 κατοικίες σε δύο τύπους.

Παράλληλα στην διπλανή έκταση 17.380 στρ. κατασκευάστηκε μαζί με άλλα σχολεία στο νομό και με αμερικανική βοήθεια το 15ο Δημοτικό Σχολείο **(εικ. 3.83)**. Παράλληλα δημιουργήθηκαν οικοδομικά τετράγωνα με 42 οικόπεδα για την στέγαση προσφύγων.

14/7/62 πραγματοποιούνται παρουσία των τοπικών αρχών τα εγκαίνια της στέγασης του μουσείου Χανίων στο ναό του Αγίου Φραγκίσκου **(εικ. 3.84)**, γεγονός το οποίο χαρακτηρίζεται επίτευγμα των πνευματικών ανθρώπων της πόλης, ενώ επισημαίνεται η έλλειψη αρχαιολόγου.

Η χορωδία Χανίων με την επανίδρυσή της (1961) μετά τον πόλεμο συμβάλλει εκτός των άλλων και στον συγκερασμό τοπίου και μουσικής **(εικ. 3.85)** τον Ιούλιο του 1962 στη λίμνη του Κουρνά.

6/8/62 θεμελιώνεται ο ναός του Αγίου Νεκταρίου **(εικ. 3.86)** ο οποίος στη συνέχεια αποτελεί την βάση των ομώνυμων ιδρυμάτων υπό την καθοδήγηση της κ. Μαρίκας Κουφάκη – Μανωλικάκη.

Το θέμα χωροθέτησης βασικών οχλουσών εγκαταστάσεων (χώρος εναπόθεσης απορριμμάτων και θέση σφαγείου) εμφανίζεται στην πόλη το καλοκαίρι του 1962.

14/10/62 πραγματοποιούνται τα εγκαίνια της Οδηγικής Στέγης **(εικ. 3.87)** με τις προσπάθειες της Εφόρου Χρυσής Μανωλικάκη και παρουσία της Αμερικανίδας εκπαιδεύτριας Εμερσον. Ακολουθούν 9/11/62 τα εγκαίνια του κτιρίου του Χημείου Χανίων **(εικ. 3.88)**,

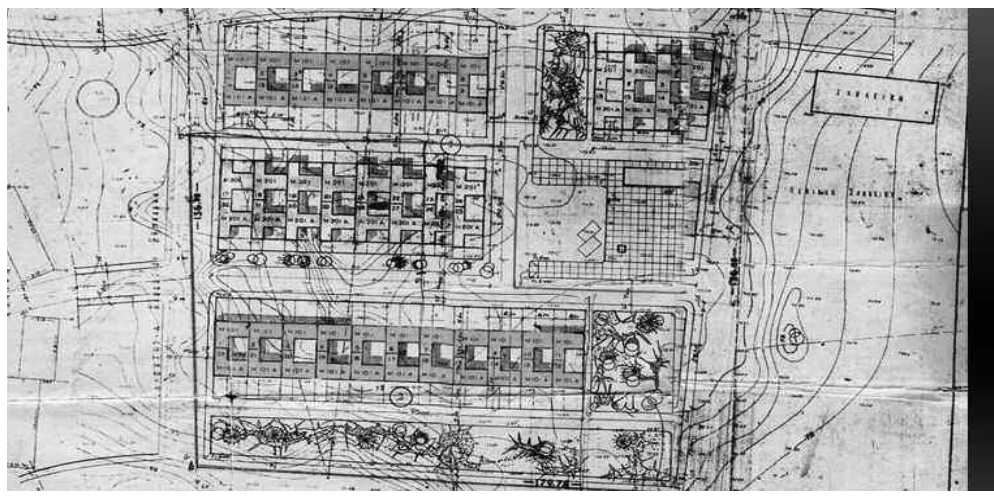

■ **(εικ. 3.82) Οικισμός τρωγλοδυτών στα Λενταριανά ανατολικά των εργατικών κατοικιών και τύποι κατοικιών. (Αρχείο Υπηρεσίας Πρόνοιας Χανίων)**

■ **(εικ. 3.83) 15ο Δημοτικό σχολείο Χανίων**

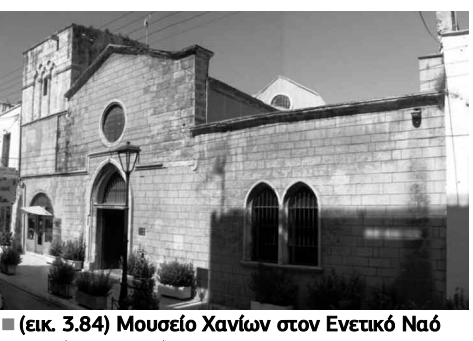

■ **(εικ. 3.84) Μουσείο Χανίων στον Ενετικό Ναό του Αγίου Φραγκίσκου,14/7/62**

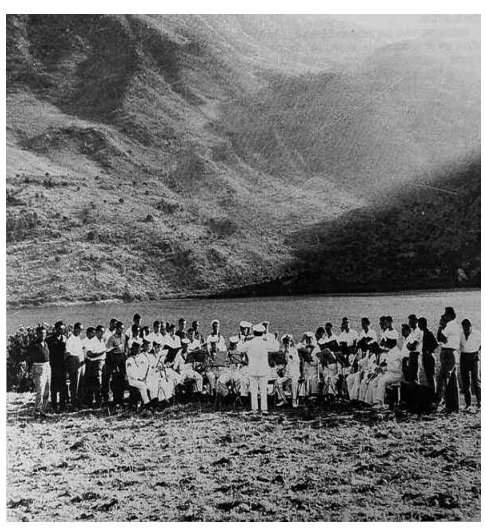

■ **(εικ. 3.85) Η χορωδία Χανίων στη λίμνη του Κουρνά. (Συλλογή Κ. Χαρωνίτη)**

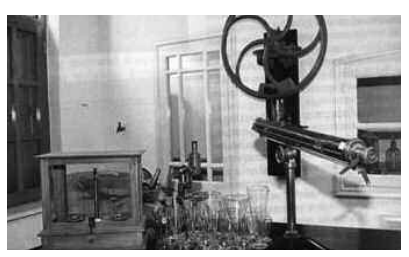

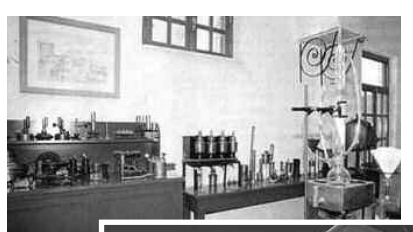

■ **(εικ. 3.88) Το Χημείο Χανίων με το συστεγαζόμενο Μουσείο**

■ **(εικ. 3.86) Η εκκλησία το Αγίου Νεκταρίου βάση των ομώνυμων Ιδρυμάτων υπό την καθοδήγηση της κ. Μαρίκας Κουφάκη – Μανωλικάκη. (Συλλογή Μ. Πετρουλάκη)**

■ **(εικ. 3.87) Εγκαίνια Οδηγικής Στέγης το 1962. (Συλλογή Η. Παπαδάκη - Λ. Μανωλικάκη)**

■ (εικ. 3.90)
Εγκαίνια βιβλιοθήκης Χανίων με την παρουσία του Δημάρχου Ν. Σκουλά και των Δημοτικών συμβούλων αλλά και του Λεωνίδα Μανωλικάκη και της συζύγου του (Αρχείο Βιβλιοθήκης - Συλλογή Μ. Μανωλικάκη-Πετρουλάκη)

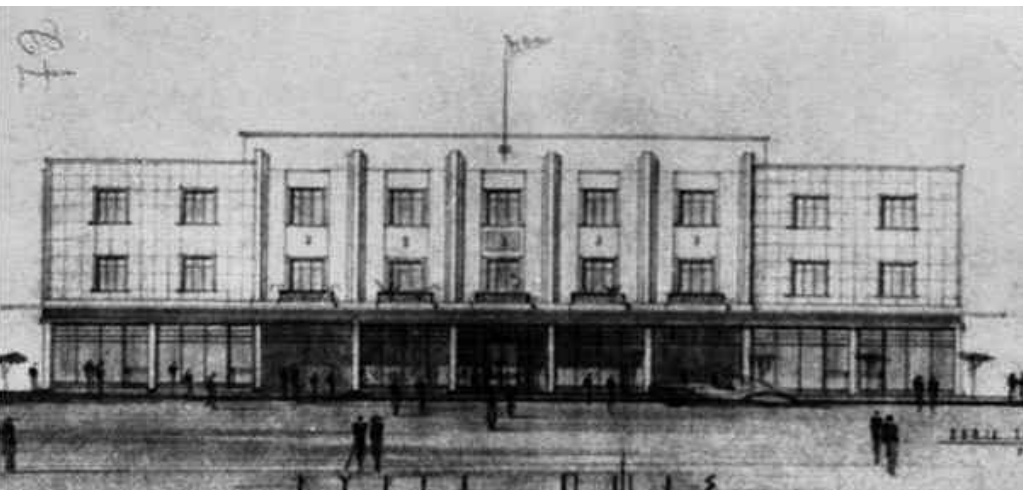

■ (εικ. 3.89) **Δημαρχείο Χανίων, σχέδιο Σάββα Κουντούρη (Συλλογή Ιστορικού Αρχείου). Βιβλιοθήκη (Αρχείο Βιβλιοθήκης). Μηχανικός Κ. Κουκούτσης. (Συλλογή Λ. Κουκούτση)**

■ (εικ. 3.91) **Άφιξη Πατριάρχη Αθηναγόρα 16/7/63 και ευλογία της εγγονής του Δημάρχου Μελπομένης (Συλλογή Ιστορικού Αρχείου)**

■ (εικ. 3.94) **Τελετή επετείου 50 χρόνων Ένωσης Κρήτης Βασιλιάς Διάδοχος πίσω από αριστερά Γ. Παπανδρέου, Σ. Βενιζέλος, Υπουργοί (Αρχείο Ιδρύματος "Ελευθέριος Κ. Βενιζέλος")**

το οποίο ιδρύθηκε το 1864 τα εργαστήρια του οποίου λειτουργούν και ως μουσείο.

Τα εγκαίνια του νέου Δημαρχείου **(εικ. 3.89)** με την Δημοτική βιβλιοθήκη και την Πινακοθήκη πραγματοποιούνται την Κυριακή 2/6/63. Η ανέγερση του Δημαρχείου αποφασίστηκε από το Δημοτικό Συμβούλιο υπό τον Δήμαρχο Ν. Σκουλά και ασχολήθηκε αρχικά ο Π.Μ. Σάββας Κουντούρης και στη συνέχεια ο Δ/ντης Τεχνικής Υπηρεσίας του Δήμου από το 1959 Κ. Κουκούτσης. Η βιβλιοθήκη **(εικ. 3.90)** λειτουργεί σε μια επιφάνεια 800 τ.μ. στο 1ο όροφο του Δημοτικού μεγάρου για την οργάνωση και λειτουργία της οποίας συνέβαλε αποφασιστικά ο Δημοτικός Υπάλληλος Λ. Μανωλικάκης.

Η άφιξη στη συνέχεια του Οικονομικού Πατριάρχη Αθηναγόρα στην Κρήτη και 16/7/63 στα Χανιά **(εικ. 3.91)** σηματοδοτεί την λαϊκή συμμετοχή για την υποδοχή του.

Στις Εθνικές εκλογές 3/11/63 υπερισχύει η Ένωση Κέντρου αλλά ο Γ. Παπανδρέου αρνούμενος κοινοβουλευτική στήριξη προκαλεί νέες εκλογές για 16/2/1964.

23/11/1963 δολοφονείται στο Ντάλλας του Τέξας ο Πρόεδρος των Η.Π.Α. Τζών Κένεντυ.

Ο Βασιλεύς Παύλος συνοδευόμενος από τον διάδοχό Κων/νο λαμπρύνει με την παρουσία του τις εκδηλώσεις για τα 50 χρόνια από την Ένωση της Κρήτης με την Ελλάδα το Δεκέμβριο του 1963 **(εικ. 3.92)**. Ο λαός των Χανίων εορτάζει την ιστορική επέτειο μαζί με την νίκη της Ένωσης Κέντρου, η Κυβέρνηση **(εικ. 3.93)** της οποίας παρισταμένη, αποθεώνεται. Δοξολογία, ύψωση της σημαίας στο Φιρκά **(εικ. 3.94),** εμπνευσμένη διάλεξη στον Απόλλωνα από τον Ν. Τωμαδάκη **(εικ. 3.95)** και επίσημο γεύμα σηματοδοτούν τον εορταστικό **(εικ. 3.96)** και ταυτόχρονα προεκλογικό περίγυρο.

12/12/63 με διάταγμα ο Χανιώτης Υπουργός Εμπορικής Ναυτιλίας Πολυχρόνης Πολυχρονίδης ιδρύει τη Δημόσια Σχολή Πλοιάρχων και Μηχανικών Εμπορικού Ναυτικού Χανίων, για την πορεία και λειτουργία της οποίας αγωνίστηκε όλη του την ζωή.

Στον απρόσμενο θάνατο **(εικ. 3.97)** του Σοφοκλή Βενιζέλου 7/2/64 συμμετέχει όλη η Χώρα και η ταφή του πραγματοποιείται πλάι στον Εθνάρχη 9/2/64 **(εικ. 3.98).**

22/3/64 έχοντας ήδη πραγματοποιηθεί στις 16/2/64 η σαρωτική νίκη της Ένωσης Κέντρου, (Βουλευτές Χανίων ΙΠ. Πολυχρονίδης, Κ. Μητσοτάκης, Ε. Μπακλατζής, Γ. Μιχελογιάννης και Ιωάν. Βαλυράκης), το Πανελλήνιο αποδίδει φόρο τιμής

■ (εικ. 3.92) **Παρουσία Βασιλέως και διαδόχου στα Χανιά 1/12/63. (Αρχείο Ιδρύματος "Ελευθέριος Κ. Βενιζέλος")**

■ (εικ. 3.93) **Πρόσβαση επισήμων 1/12/63 στο φρούριο Φιρκά Σ. Λεκανίδης, Κ. Μητσοτάκης, Μαρίκα Μητσοτάκη, Π. Πολυχρονίδης, Γ. Παπανδρέου, Σ. Βενιζέλος, Μαρ. Βενιζέλου. (Αρχείο Ιδρύματος "Ελευθέριος Κ. Βενιζέλος")**

■ (εικ. 3.97) **Ο Σοφ. Βενιζέλος νεκρός. Παρόντες Γ. Ναναδάκης, Π. Βαρδινογιάννης, Ευτ. Νικολιουδάκης. (Αρχείο Ιδρύματος "Ελευθέριος Κ. Βενιζέλος")**

■ (εικ. 3.98) **Η κηδεία του Σοφ. Βενιζέλου 9/2/63 και η ταφή του πλάι στον Εθνάρχη (Αρχείο Βιβλιοθήκης)**

■ (εικ. 3.95) **Εξερχόμενοι από τον Απόλλωνα οι Σοφ. Βενιζέλος, Γ. Παπανδρέου, Ευτύχ. Νικολιουδάκης, Νικ. Τωμαδάκης 30/11/63 (Αρχείο Ιδρύματος "Ελευθέριος Κ. Βενιζέλος")**

■ (εικ. 3.96) **Επίσημο γεύμα με την παρουσία Γ. και Α. Παπανδρέου, Κ. και Μ. Μητσοτάκη, Πολ. Πολυχρονίδη, Επισκόπου Νικ. Συτζανάκη (Αρχείο Βιβλιοθήκης)**

■ **(εικ. 3.99) Μνημόσυνο Σοφοκλή και Ελ. Βενιζέλου 22/3/64 (αρχείο Ιδρ. Ε. Κ. Βενιζέλου)**

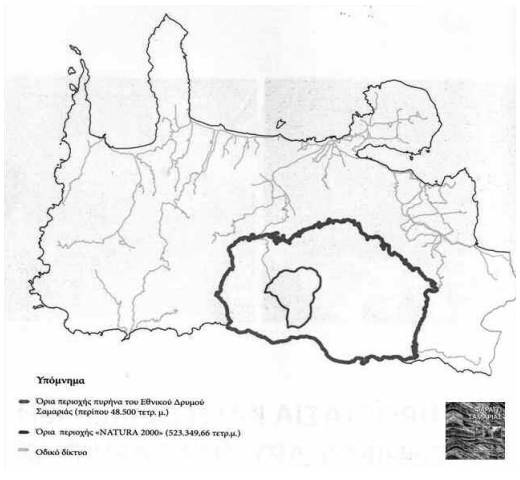

■ **(εικ. 3.100) Απαλλοτρίωση 48.480 στρ. τον Μάρτιο του 1964 για την προστασία του Εθνικού Δρυμού της Σαμαριάς (Αρχείο Νομ. Αυτοδ. Τμήμα Πολιτισμού)**

■ **(εικ. 3.101) Υπογραφή της αποφυλάκισης των πολιτικών κρατουμένων από τον Υπουργό Δικαιοσύνης Π. Πολυχρονίδη τον Απρίλιο του 1964**

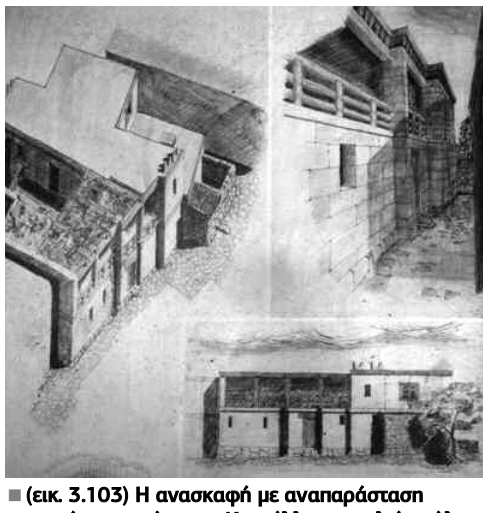

■ **(εικ. 3.103) Η ανασκαφή με αναπαράσταση μινωικής κατοικίας στο Καστέλλι της παλιάς πόλης (αρχείο ΚΕ Εφορείας Αρχαιοτήτων)**

εις την μνήμη του Ελευθέριου και Σοφοκλή Βενιζέλου **(εικ. 3.99).** Τον επετειακό λόγο εκφωνεί ο Α. Γ. Παπανδρέου.

Στις 26/3/64 πεθαίνει ο Παύλος και τον όρκο του ανώτατου Άρχοντα δίδει ο Κων/νος.

Από τις πλέον αξιόλογες κρατικές ενέργειες αποτελούν το Μάρτιο του 1964 η απαλλοτρίωση 48.480 στρ. **(εικ. 3.100)** για την προστασία και αξιοποίηση του Εθνικού Δρυμού Σαμαριάς. Ακόμη 580 στρ. στην παραθαλάσσια περιοχή των Αγίων Αποστόλων προς ανέγερση ξενοδοχειακών και λουτρικών εγκαταστάσεων.

Ο Υπουργός Δικαιοσύνης Π. Πολυχρονίδης θέτει σ' εφαρμογή τον Νόμο 2058/52 Περί μέτρων ειρηνεύσεως και απολύονται από τις φυλακές οι πολιτικοί κατάδικοι και οι πολιτικοί κρατούμενοι **(εικ. 3.101)**. Το Πάσχα του 1964 δεν βρέθηκε κανείς πολιτικός κρατούμενος στις φυλακές της Χώρας.

1/6/64 Το φέρυ μπότ Φαιστός θα εκτελέσει το παρθενικό πλου προς Χανιά. Η δρομολόγησή του εγκρίθηκε με απόφαση του Υπουργού Ναυτιλίας Π. Πολυχρονίδη.

Δημιουργούμεν μιαν νέαν περίοδον Εθνικής και Δημοκρατικής αναγέννησης τονίζει ο Γ. Παπανδρέου στα Χανιά κατά την διάρκεια γεύματος στη Χονολουλού 7/6/64 **(εικ. 3.102).**

Την ανάληψη των καθηκόντων του Επιμελητή Αρχαιοτήτων στα Χανιά αναλαμβάνει ο Αρχαιολόγος Γιάννης Τζεδάκης από το τέλος του 1963. Δημοσιοποιώντας άρθρα του για την παλιά πόλη και τα προβλήματά της αλλά και για τις αρχαιότητες και τον τουρισμό, εισηγείται την κήρυξη της ως ιστορικού διατηρητέου μνημείου η οποία και πραγματοποιείται τον Αύγουστο του 1965. Παράλληλα οι ανασκαφές στο κέντρο της στο Καστέλι **(εικ. 3.103)** με την μέριμνα και εποπτεία του οδηγούν στο συμπέρασμα ότι τα Χανιά είναι η αρχαιότερη πόλη της Ευρώπης με συνεχή ζωή 5.000 χρόνων. Το καλοκαίρι του 1964 χαρακτηρίζεται από την κορύφωση του μεταναστευτικού ρεύματος με την μετανάστευση 6.299 Κρητών από τους οποίους το 80% στη Γερμανία. Δημοτικές εκλογές 5/7/64 και Δήμαρχος της πόλης ο Στέφανος Λεκανίδης. **(εικ. 3.104)**

Κατά τις εορταστικές εκδηλώσεις από τον Χρυσόστομο για τον εορτασμό των 100 χρόνων από την γέννηση του Ελ. Βενιζέλου, τον Αύγουστο του 1964 πραγματοποιούνται τ' αποκαλυπτήρια **(εικ. 3.105)** του ανδριάντα της πλατείας Δικαστηρίων έργο του γλύπτη Βάσου Γεωργιάδη.

31/10/64 πραγματοποιούνται τα εγκαίνια της αποκατάστασης του μεγάρου του Χρυσοστόμου **(εικ. 3.106)** με ομιλία του Ευάγ. Παπανούτσου αλλά και τ΄ αποκαλυπτήρια της προτομής του Κ. Κριάρη **(εικ. 3.107)** στην πλατεία 1866 έργο του Γ. Κανακάκη από τον Δήμαρχο Νικ. Σκουλά.

Εγκαινιάζεται **(εικ. 3.108)** η κολυμβητική δεξαμενή του ΝΟΧ η οποία λειτουργεί με θαλασσινό νερό 29/8/64 ενώ ολοκληρώνονται και λειτουργούν τα πρώτα τουριστικά έργα της πόλης που γνωστοποίησε στην Επιτροπή συγκρητισμού τον Αύγουστο του 1960 ο Κ. Καραμανλής. Πρόκειται για το ξενοδοχείο Ξενία τον Απρίλιο του 1965 **(εικ. 3.109)**

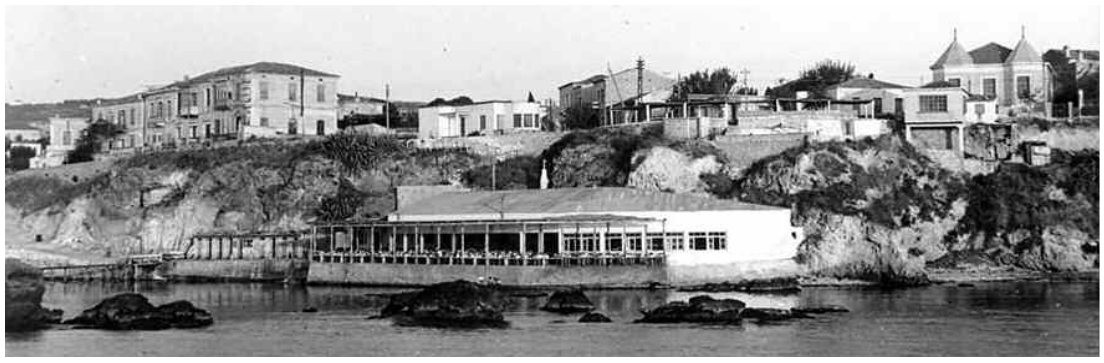

■ **(εικ. 3.102) Το κέντρο Χονολουλού παραλιακά της οδού Ελ. Βενιζέλου το 1964 (αρχείο Χρ. Μπαντιά)**

■ **(εικ. 3.104) Ο Δήμαρχος Στέφανος Λεκανίδης συνοδευόμενος από Δημ. Συμβούλους (αρχείο βιβλιοθήκης)**

■ **(εικ. 3.105) Ο ανδριάντας του Ελ. Βενιζέλου στην πλατεία Δικαστηρίων**

■ **(εικ. 3.108) Εγκαίνια 29/8/64 κολυμβητικής δεξαμενής ΝΟΧ (αρχείο Τ. Χουλιόπουλου)**

■ **(εικ. 3.106) Εγκαίνια αποκατάστασης μεγάρου Χρυσοστόμου 31/10/64 με ομιλία Ευάγ. Παπανούτσου (αρχείο συλ. Χρυσοστόμου)**

■ **(εικ. 3.107) Αποκαλυπτήρια προτομής Κ. Κριάρη από τον Δήμαρχο Ν. Σκουλά (αρχείο συλ. Χρυσοστόμου)**

■ **(εικ. 3.109) Το ξενοδοχείο Ξενία και η πισίνα τον Αύγουστο του 1965**

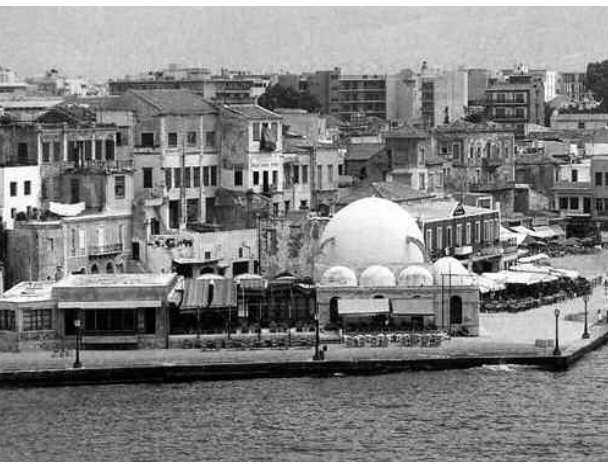

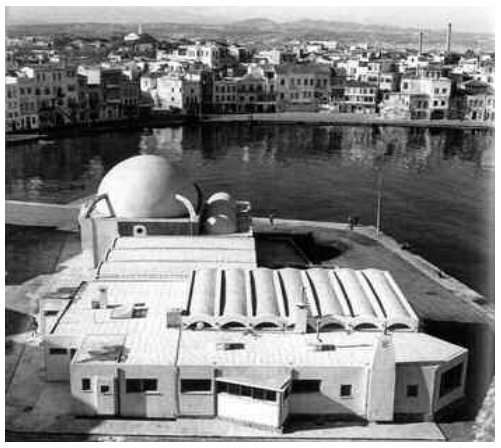

■ **(εικ. 3.110) Το λιμενικό περίπτερο με μελέτη του Αρχιτέκτονα Π. Καραντινού. (Αρχείο Α. Γιακουμακάτου)**

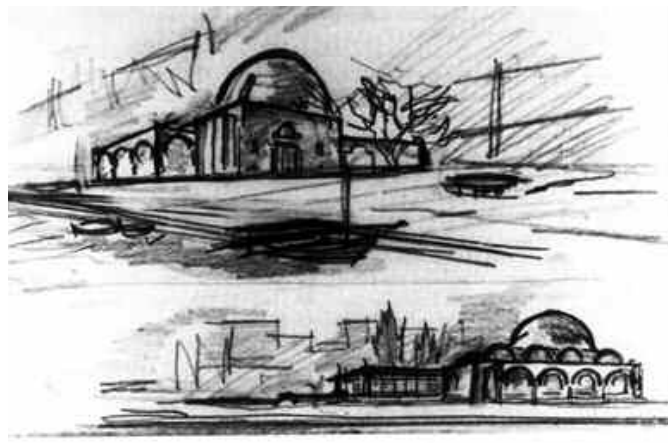

■ **(εικ. 3.111) Εργατικές κατοικίες Χαλέπας. Τοπογραφικό και τύποι κατοικιών. (Αρχείο ΟΕΚ)**

■ **(εικ. 3.112) Κατοικίες της πόλης την δεκαετία του 1960**

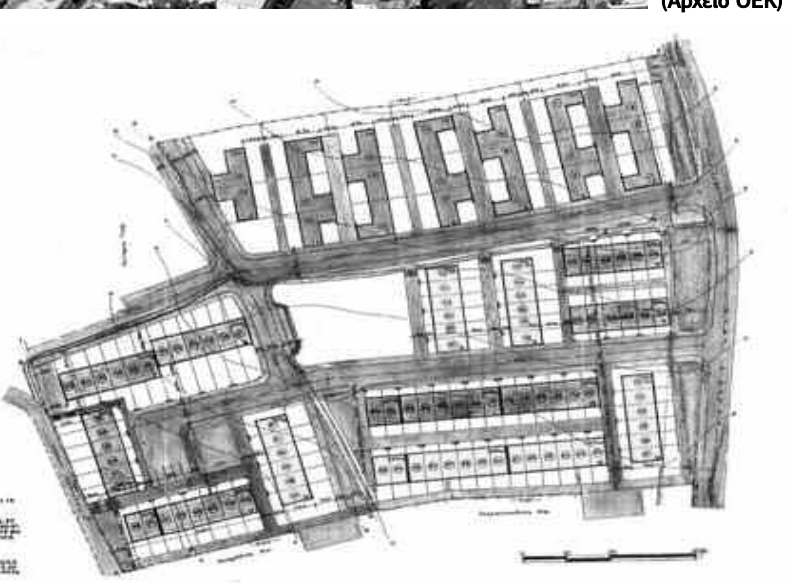

■ **(εικ. 3.113) Αποκαλυπτήρια μνημείου Ρώσων φονευθέντων κατά την κατοχή από τον Υπουργό Εξωτερικών Κωστόπουλο και τον Ρώσσο Πρεσβευτή Κοριούκιν. (Αρχείο Βιβλιοθήκης)**

και το Λιμενικό περίπτερο Χανίων τον Φεβρουάριο του 1966 **(εικ. 3.110).**

Το 1965 πραγματοποιείται από τον Ο.Ε.Κ. η δημοπράτηση για την ανέγερση 110 νέων εργατικών κατοικιών στη θέση Πύργος Χαλέπας **(εικ. 3.111)** σ' έκταση 14,5 στρ. σε τρεις τύπους, ενώ την δεκαετία του 1960 τα παιδιά της ανταλλαγής, Μικρασιάτες πρόσφυγες, συγκατα-

λέγονται πλέον στο ισχυρό, και αξιόλογο δυναμικό της πόλης.

Στον ιδιωτικό τομέα συνεχίζεται εντατικά η οικοδομική δραστηριότητα με την ανέγερση κατ' έτος περίπου 80 **(εικ. 3.112)** νέων μονόροφων κατοικιών αλλά και με προσθήκη ορόφου στις υπάρχουσες οικοδομές με τα χαρακτηριστικά αξιόλογης τοπικής μεταπολεμικής αρχιτεκτονικής. Παράλληλα όμως πιεστικά

προβάλλεται η αύξηση του συντελεστή δόμησης εις το σχέδιο πόλης.

Δημοπρατείται 28/6/65 το έργο του Εθνικού δρόμου με δαπάνη 200 εκ. δρχ. Μετά από έντονες προσπάθειες οριστικοποίησης της διατομής από τον Δήμαρχο Στ. Λεκανίδη και την βοήθεια του ΤΕΕ/ΤΔΚ. Επιταχύνεται η διάνοιξη του δρόμου Χανιά Προφήτης Ηλίας και πραγματοποιούνται τα αποκαλυπτήρια **(εικ. 3.113)** του

μνημείου υπέρ των Ρώσων φονευθέντων κατά την κατοχή εις τον Άγιο Λουκά με την παρουσία του Υπουργού Εξ. κ. Κωστοπούλου και του Ρώσου Πρεσβευτή Κοριούκιν. Ενώ στον κήπο της Αγίας Μαρίας Μαγδαληνής οργανώνεται **(εικ. 3.114)** από το Σώμα Ελληνίδων Οδηγών της πόλης η ετήσια ανθοκομική έκθεση.

Αναμορφώνεται η πλατεία Δικαστηρίων **(εικ. 3.115)** και

■ **(εικ. 3.114) Ετοιμασία ανθοκομικής έκθεσης στον κήπο της Αγίας Μαρίας Μαγδαληνής από την οδηγό Ηλέκτρα Παπαδάκη.**

■ **(εικ. 3.115) Η πλατεία Δικαστηρίων μετά τα έργα αναμόρφωσης το 1965 (αρχείο Τ. Πρωτοψάλτη)**

θεμελιώνεται **(εικ. 3.116)** το Ψυχιατρείο Χανίων δυναμικότητας 500 κλινών με μελέτη Κακούρη – Παυλάκη και στην πλατεία Αγοράς από τον Γ. Μαύρο 28/8/65 το μέγαρο της Εθνικής Τράπεζας **(εικ. 3.117)** με μελέτη του Π. Τσολάκη και κατασκευή Χ. Τζοτζολάκη – Γ. Μελάκη. Στα Χανιά την πολεοδομική και χωροταξική οργάνωση και τουριστική ανάπτυξη συντονίζει και προωθεί από το 1965 το γραφείο Χανίων της ΥΠΑΚ με την εποπτεία του ΠΜ Μανούσου Μανουσάκη στα πλαίσια της Περιφερειακής ανάπτυξης της Κρήτης. Για τα Χανιά οι πολεοδόμοι Αντώνης Τρίτσης και Θαλής Αργυρόπουλος από το 1963 εκπονούν την Πολεοδομική μελέτη και την μελέτη Τουριστικής ανάπτυξης πόλεως και ευρύτερης περιοχής. Το ΤΕΕ/ΤΔΚ διαμαρτύρεται δια την μη συμμετοχή του μεταξύ εκείνων οι οποίοι ορίστηκαν για την παρακολούθηση σύνταξης των μελετών με στόχο την δυνατότητα της μετέπειτα εφαρμογής αυτών.

Εσωτερικές έριδες της Ένωσης Κέντρου και η εμπλοκή του νεαρού Βασιλιά Κων/νου οδήγησαν στα Ιουλιανά του 1965 και η Χώρα αλλά και τα Χανιά μπαίνουν στη δίνη πολιτικής και πολιτειακής κρίσης.

Με απότιση τιμής στον τάφο του Ε. Βενιζέλου **(εικ. 3.118).** Πραγματοποιείται η έναρξη στα Χανιά το Βο Διεθνούς Κρητολογικού Συνεδρίου 12 – 18/4/66 **(εικ. 3.119).** Τελικό συμπέρασμα του οποίου η ίδρυση του Πανεπιστημίου ν΄ αποτελεί στόχο και προοπτική για την ανάπτυξη της Κρήτης.

Η Αμερικανική εταιρεία ΛΙΤΤΟΝ αναλαμβάνει να εξετάσει και ν΄ αντιμετωπίσει τα προβλήματα της Περιφερειακής Ανάπτυξης στην Κρήτη και Δυτική Πελοπόννησο με τ' απαιτούμενα κεφάλαια τα οποία αναλαμβάνει να βρει και να εισάγει στην Ελλάδα.

Στο ταραγμένο πολιτικό σκηνικό της εποχής (Ιουλιανά) η σύμβαση ΛΙΤΤΟΝ χαρακτηρίζεται ως σκανδαλώδης και τελικά αποσύρει τις προτάσεις της το Σεπτέμβριο του 1966 επειδή οι πολιτικές διαμάχες θέτουν σε κίνδυνο την επιτυχή έκβαση της σύμβασης και στρέφεται προς την Τουρκία.

8/12/66 βυθίζεται **(εικ. 3.120)** το οχηματαγωγό Ηράκλειο έξω από την νησίδα Φαλκονέρα με 225 νεκρούς και 10/4/67 ιδρύεται η Ανώνυμη Ναυτιλιακή Εταιρεία Κρήτης (ΑΝΕΚ) **(εικ. 3.121)** με δημιουργό τον Μητροπολίτη Κισάμου και Σελίνου Ειρηναίο Γαλανάκη και εμπνευστές της ιδέας τους οικονομολόγους Γιάννη Τζαμαριουδάκη και Κων/νο Αρχοντάκη **(εικ. 3.122).**

■ **(εικ. 3.116) Η μακέτα του Ψυχιατρικού Νοσοκομείου με την παρουσία του Υπουργού Υγείας Κοκκέβη, Υπουργού Οικονομικών Κων/νου Μητσοτάκη και των μελετητών Π. Κακούρη και Π. Παυλάκη (Αρχείο Π. Παυλάκη)**

■ **(εικ. 3.117) Η θεμελίωση του κτιρίου της Εθνικής Τράπεζας από τον Γ. Μαύρο 28/8/65 παρουσία και των κατασκευαστών Χ. Τζοτζολάκη και Γ. Μελάκη. (Αρχείο Ν. Μελάκη)**

■ **(εικ. 3.118) Απότιση τιμής στον τάφο του Ελ. Βενιζέλου από τους διοργανωτές του Β' Διεθνούς Κρητολογικού Συνεδρίου Ν. Τωμαδάκη Μιχ. Μποτονάκη, Ελευθ. Σταυρακάκη, Λ. Μανωλικάκη (αρχείο βιβλιοθήκης)**

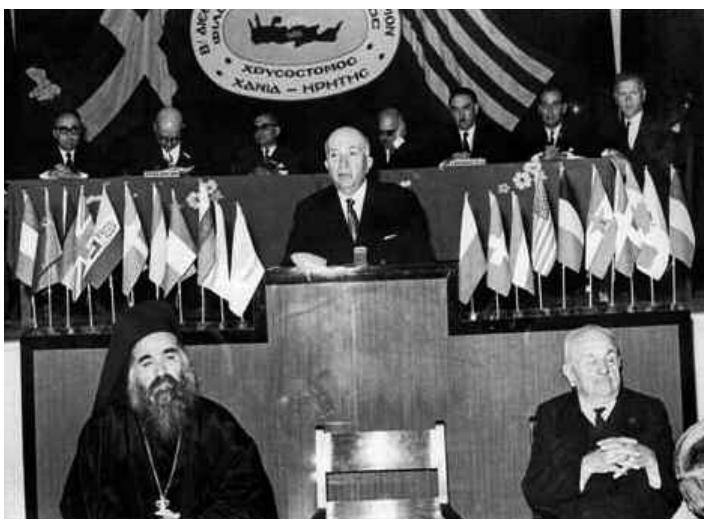

■ **(εικ. 3.119) Έναρξη Βου Διεθνούς Κρητολογικού Συνεδρίου στο βήμα ο Νομάρχης Γ. Μαρκόπουλος και οι Μιχ. Μποτονάκης, Νικ. Τωμαδάκης, Ελευθ. Σταυρακάκης, Γ. Σταυρουλάκης (αρχείο συλ. Χρυσοστόμου)**

ΠΑΡΑΤΗΡΗΤΗΣ

ΠΑΡΑΣΚΕΥΗ 9 ΔΕΚΕΜΒΡΙΟΥ 1966 — ΟΛΗ Η ΕΛΛΑΔΑ ΟΛΗ Η ΚΡΗΤΗ — ΑΡΙΘ. ΦΥΛΛΟΥ 974 — ΔΡΑΧΜΑΙ 1.50

Μεγάλη ναυτική τραγωδία πλησίον της νησίδος Φαλκονέρας

ΕΒΥΘΙΣΘΗ ΤΟ ΦΕΡΡΥ-ΜΠΩΤ ΗΡΑΚΛΕΙΟΝ

300 ΚΑΙ ΠΛΕΟΝ ΑΤΟΜΑ ΕΡΜΑΙΟΝ ΤΩΝ ΜΑΝΙΑΣΜΕΝΩΝ ΚΥΜΑΤΩΝ

Εἰς 46 ἀνέρχονται οἱ μέχρι τοῦδε διασωθέντες

ΒΑΡΥ ΠΕΝΘΟΣ ΕΙΣ ΤΟ ΝΟΜΟΝ ΜΑΣ ΚΑΙ ΕΙΣ ΤΗΝ ΥΠΟΛΟΙΠΟΝ ΕΛΛΑΔΑ

ΥΠΑΡΧΟΥΝ ΕΥΘΥΝΑΙ ΚΑΙ ΠΡΕΠΕΙ ΝΑ ΑΝΑΖΗΤΗΘΟΥΝ

Διαρκὴς ἀγωνία - Θὰ ἀνευρεθοῦν καὶ ἄλλοι ναυαγοί;

■ **(εικ. 3.120) Αναγγελία θυμάτων ναυαγίου οχηματαγωγού Ηράκλειο 9/12/66**

■ **(εικ. 3.121) Ίδρυση Ναυτιλιακής Εταιρείας Κρήτης (ΑΝΕΚ) από τον Μητροπολίτη Κισάμου και Σελίνου Ειρηναίο Γαλανάκη**

■ **(εικ. 3.122) Σύσταση επιτροπής ιδρύσεως της ΑΝΕΚ 21/12/1966. Ομιλητής ο Ιωάννης Τζαμαριουδάκης, αριστερά ο Μητροπολίτης Κισάμου και Σελίνου Ειρηναίος Γαλανάκης, ο Δήμαρχος Χανίων Στέφανος Λεκανίδης και ο Μητροπολίτης Κυδωνίας και Αποκορώνου Νικηφόρος Συτζανάκης. (Αρχείο ΑΝΕΚ)**

4

1967 – 1974
ΤΑ ΧΡΟΝΙΑ ΤΗΣ ΔΙΚΤΑΤΟΡΙΑΣ

Τα γεγονότα τα έργα και ο πολιτισμός

21/4/67 καταλύεται η δημοκρατία στην Ελλάδα καθώς ομάδα αξιωματικών εγκαθιδρύει δικτατορία.

(εικ. 4.1) Τεμάχια του αγάλματος της Ελευθερίας μετά την κατεδάφισή του

(εικ. 4.2) Τάφοι Βενιζέλων

(εικ. 4.3) Από την δίκη των Αλ. Παναγούλη, Γιάννη Κλωνιζάκη, Α. Γιώτη. (Αρχείο Γ. Κλωνιζάκη)

Κατά την διάρκεια καταιγίδας τον Ιανουάριο του 1968 κεραυνός αποκόπτει μέρος της κεφαλής **(εικ. 4.1)** και μέρος του δεξιού βραχίονα του αγάλματος της Ελευθερίας συμβάλλοντας έτσι στην εν συνεχεία πλήρη κατεδάφισή του. Ήδη εκτελούνται οι εργασίες διαμόρφωσης της ευρύτερης περιοχής των τάφων των Βενιζέλων **(εικ. 4.2),** για τις οποίες το συμβούλιο Αρχαιοτήτων, το σημερινό ΚΑΣ είχε κρίνει από το 1961 ως μη αισθητικά ανταποκρινόμενο προς τον περιβάλλοντα χώρο το άγαλμα της Ελευθερίας και είχε εισηγηθεί την μεταφορά του σε άλλο χώρο.

Τον Αύγουστο του 1968 ο Α. Παναγούλης τοποθετεί βόμβα με στόχο τον Γ. Παπαδόπουλο ο οποίος όμως σώζεται. Μεταξύ των συνδιοργανωτών της απόπειρας και ο Χανιώτης Π.Μ. Γιάννης Κλωνιζάκης. Καταδικάζεται σε 34 χρόνια φυλάκιση και παραμένει στη φυλακή μέχρι την αμνηστία του 1973 **(εικ. 4.3).**

Τον Οκτώβριο του 1968 πεθαίνει ο Γ. Παπανδρέου και στη κηδεία του στην Αθήνα πραγματοποιείται η πρώτη διαδήλωση κατά της δικτατορίας.

Ο ΑΝ 395/ΦΕΚ 95Α/4-5-68 «περί του ύψους των οικοδομών και την προσθήκη ορόφων» είχε ως αποτέλεσμα την γενίκευση της αντιπαροχής μετά την Αθήνα σε όλο τον Ελληνικό χώρο. Η πρώτη τετραώροφη πολυκατοικία με αντιπαροχή κατασκευάζεται το 1968 επί της οδού Α. Γιάνναρη (οικ. αδ. 329/68) σε ακάλυπτο οικόπεδο **(εικ. 4.4).**

(εικ. 4.4) Η πρώτη τετραώροφη πολυκατοικία στα Χανιά Α. Γιάνναρη 5α

Η δεκαετία του 70 είναι που χαρακτηρίζεται από την συστηματική κατασκευή νέων πολυκατοικιών με αντιπαροχή και αρχίζει η κατεδάφιση των χαρακτηριστικών διωρόφων κατοικιών της Κρητικής Πολιτείας και του μεσοπολέμου. Πρώτη κατεδάφιση αυτή της Τράπεζας Κρήτης **(εικ. 4.5)** προκειμένου στο οικόπεδο της να κατασκευαστεί το κτίριο των Οικονομικών Υπηρεσιών της πόλης **(εικ. 4.6)**. Μετά την κατεδάφιση ο θεμέλιος λίθος της Τράπεζας Κρήτης διατηρείται στην αυλή του Ιστορικού αρχείου **(εικ. 4.7)**, τεκμηριώνοντας την διάρκεια ζωής της σε 67 χρόνια.

Η απόκτηση από το ΤΕΕ/ΤΔΚ της κατοικίας του Βουλευτή Γερουσιαστή Στυλ. Μπιστολάκη, επί της οδού Νεάρχου 23 **(εικ. 4.8)** και εν όψει διαδικασιών για την κατεδάφιση και εκμετάλλευση του οικοπέδου της, ευαισθητοποιεί προσπάθεια για την ιστορική τεκμηρίωση των προς κατεδάφιση παρόμοιων κτισμάτων για την έστω ιστορική και εικονική διατήρησή τους.

Παράλληλα η διάσωση και προβολή των ιστορικών και αρχαιολογικών μνημείων της Δυτικής Κρήτης θα είναι το κύριο μέλημα της νεοσυσταθείσης ιστορικής και αρχαιολογικής εταιρείας Δυτικής Κρήτης τον Μάρτιο του 1969.

Κατά το αεροπορικό δυστύχημα 8/12/69 στο δρομολόγιο της ΟΑ Χανιά – Αθήνα **(εικ. 4.9)** με εκατόμβη θυμάτων, σύσσωμος ο λαός των Χανίων και όχι μόνο συμμετέχει εις το πένθος. 9/9/1970 Το πρώτο πλοίο της ΑΝΕΚ **(εικ. 4.10)** το οχηματαγωγό ΚΥΔΩΝ εισέρχεται στο λιμάνι της Σούδας και εντάσσεται στη θαλάσσια επικοινωνία Σούδα – Πειραιά.

14/10/71 πραγματοποιείται από τους ΠΜ Π. Παυλάκη και Απ. Γιώτη παρουσίαση του Γενικού **(εικ. 4.11)** κυκλοφοριακού σχεδίου της πόλεως σε συνδυασμό με τα εκτελούμενα από τον Δήμο έργα. Μεταξύ των οποίων περιλαμβάνεται **(εικ. 4.12)** η κυκλοφοριακή διαμόρφωση της Μπόλαρη, της Δημοκρατίας και της πλατείας Αγοράς **(εικ. 4.13)** με δαπάνη του Δημοσίου.

Δημιουργείται άτυπα, και λειτουργεί σε παλιά αποθήκη στην οδό Σουρμελή πίσω από το Λιμενικό Περίπτερο **(εικ. 4.14)** το γραφείο της παλιάς πόλης, υπό την εποπτεία της Εφορείας Βυζαντινών Αρχαιοτήτων Κρήτης από το Ηράκλειο με την αλληλογραφία να διακινείται

(εικ. 4.5) Η οδός Τζανακάκη από την πλατεία Αγοράς με την Τράπεζα Κρήτης. (Αρχείο Γ. Φθενάκη - Αιμ. Κλάδου-Μπλέτσα)

(εικ. 4.6) Το κτίριο Οικονομικών Υπηρεσιών στη θέση της Τράπεζας Κρήτης

■ **(εικ. 4.7) Ο θεμέλιος λίθος της Τράπεζας Κρήτης**

■ **(εικ. 4.10) Το οχηματαγωγό ΚΥΔΩΝ εισέρχεται στο λιμάνι της Σούδας 9/9/1970.**

■ **(εικ. 4.8) Η κατοικία του Βουλευτή Γερουσιαστή Νικ. Μπιστολάκη Νεάρχου 23**

ΕΘΝΙΚΗ ΦΩΝΗ
ΚΑΘΗΜΕΡΙΝΟΣ 6 ΣΕΛΙΔΕ
'Ο πλήρης κατάλογο
τῶν ἐπιβατῶ
τοῦ ἀεροσκάφου
Τὰ ὀνόματα τῶν ἀπωλεσθέντω
ΤΡΑΓΙΚΟΝ δυστύχημα
ΕΠΛΗΞΕΝ ΚΑΙ ΠΑΛΙΝ
ΤΑ ΧΑΝΙΑ
Κατέπεσε
συντριβὲν
τὸ ἀεροπλάνον τῆς
γραμμῆς εἰς Κερατέ

■ **(εικ. 4.9) Δημοσιοποίηση της αεροπορικής τραγωδίας της πόλης 9/12/69**

μέσω του ΚΤΕΛ. Συντάσσονται από το ΤΕΕ/ΤΔΚ **(εικ. 4.15)** η μελέτη αποκατάσταση της εξωτερικής πλευράς του φρουρίου Φιρκά, και η μελέτη αποκατάστασης και διαμόρφωσης του Βυζαντινού τείχους Καστελίου **(εικ. 4.16).** Η υλοποίηση των μελετών μετά την έγκριση τους από το ΥΠΠΟ με χρηματοδότηση του ΕΟΤ συμβάλλει εις τα πρώτα έργα εις την παλιά πόλη, αλλά και εις την δημιουργία του οικοδομικού συνεργείου της Εφορείας Βυζ. Αρχαιοτήτων για την εκτέλεση παρόμοιων έργων. Στη συνέχεια **(εικ. 4.17)** με την συμβολή του Ναυστάθμου Κρήτης,

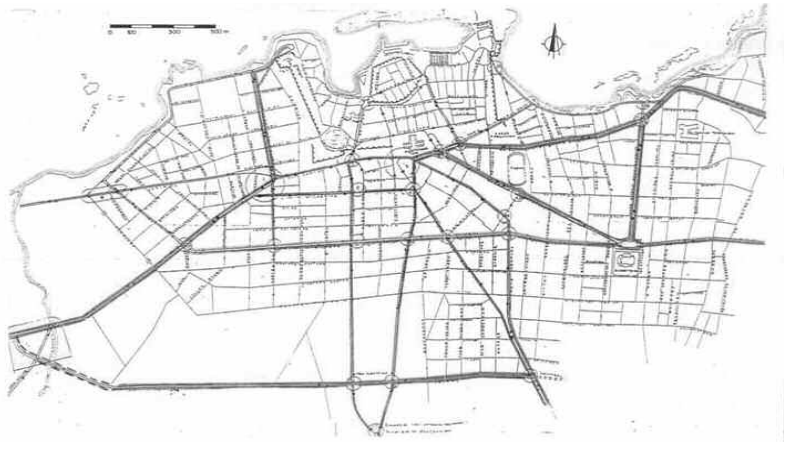

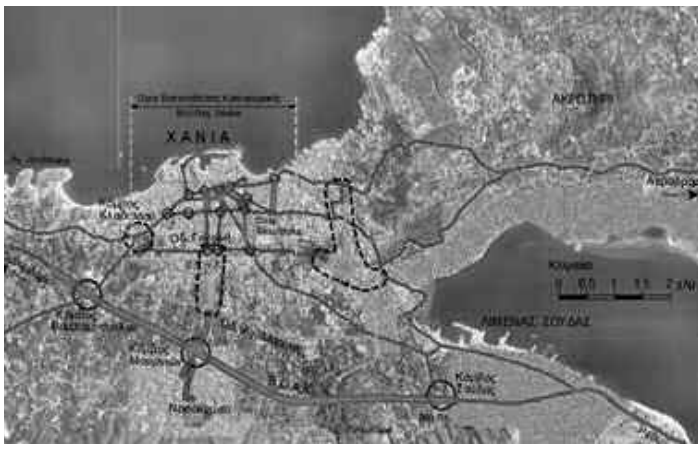

■ **(εικ. 4.11) Οριζοντιογραφία κυκλοφοριακής διάταξης μονόδρομων της πόλης (αρχείο Π. Παυλάκη)**

■ **(εικ. 4.12) Κυκλοφοριακή διαμόρφωση της Μπόλαρη**

■ **(εικ. 4.13) Κυκλοφοριακή διαμόρφωση πλατείας αγοράς και κεντρικών δρόμων πόλης (αρχείο Π. Παυλάκη)**

■ **(εικ. 4.15) Σχέδια από την μελέτη του ΤΕΕ/ΤΔΚ για την αποκατάσταση της εξωτερικής πλευράς του φρουρίου Φιρκά**

■ **(εικ. 4.17) Ιδρυτικά μέλη του Ναυτικού Μουσείου Κρήτης το 1973. Από αριστερά Ναύτης, Γήσης Παπαγεωργίου, Αλέκος Μαλεφάκης, Γιάννης Μπριντάκης, Νικόστρατος Βαρδάκης, Ι. Σαρτζετακης, Αποστ. Βέττας, Αιμιλία Κλάδου-Μπλέτσα, Ναύαρχος Γιαννόπουλος, Αξιωματικός Ναυστάθμου Νικ. Πιμπλής, Ναύτης**

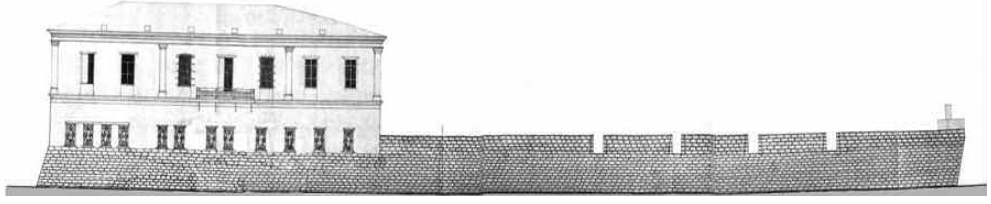

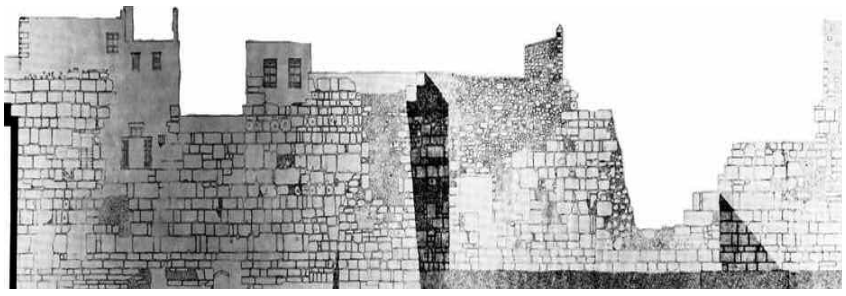

■ **(εικ. 4.16) Σχέδιο και εικόνες από την μελέτη του ΤΕΕ/ΤΔΚ για την αποκατάσταση εξωτερικής πλευράς του Βυζαντινού φρουρίου**

■ **(εικ. 4.14) Η στέγη του γραφείου της παλιά πόλης το 1973**

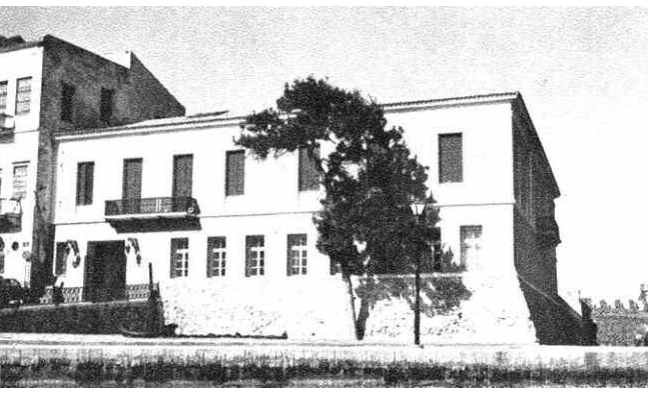

■ (εικ. 4.18) Πρόσοψη Ναυτικού Μουσείου

■ (εικ. 4.19) Γενική άποψη φρουρίου Φιρκά

■ (εικ. 4.20) Υπαίθριο θέατρο Ε.Θ.Ε.Κ. το 1974 στην αυλή του φρουρίου Φιρκά. (Αρχείο ΕΘΕΚ)

■ (εικ. 4.21) παράσταση της Ε.Θ.Ε.Κ. με την θυσία του Αβραάμ και τον Αλέξη Μινωτή το 1974. (Αρχείο ΕΘΕΚ)

■ (εικ. 4.22) Κινηματογράφος Ελληνίς και ξενοδοχείο Αφών Πολάκη.

■ (εικ. 4.23) Μετασκευή Αυστριακής Πρεσβείας σε ξενοδοχείο το Δώμα.

■ (εικ. 4.24) Ξενοδοχείο Κρήτη εντός της Ανατολικής τάφρου των τειχών

■ (εικ. 4.25) Κινηματογράφος Ρεγγίνα εντός της Ανατολικής τάφρου

ιδιωτών και του τοπικού τύπου η ίδρυση του Ναυτικού Μουσείου **(εικ. 4.18)** συμπλήρωσε το 1973 την θέση αυτή της παλιάς πόλης ως το πρώτο έργο **(εικ. 4.19)** ανάπλασης και ανάδειξης το οποίο φιλοξενεί τον Ιούλιο του 1974 την νεοϊδρυθείσα ΕΘΕΚ **(εικ. 4.20)** στο πρώτο της έργο την θυσία του Αβραάμ του Βιτζέτζου Κορνάρου με πρωταγωνιστή τον Αλέξη Μινωτή **(εικ. 4.21).**

Εις την οικοδομική δραστηριότητα της πόλης την επταετία 1967 - 1974 εκτός από 125 πολυκατοικίες σημαντική θέση κατέχει και η κατασκευή ξενοδοχείων όπως το ξενοδοχείο Ελληνίς με κινηματογράφο των αδελφών Πολάκη **(εικ. 4.22),** και η μετασκευή του κτιρίου που στέγαζε την Αυστριακή Πρεσβεία επί Κρητικής Πολιτείας σε ξενοδοχείο με ιδιαιτερότητα το Δώμα **(εικ. 4.23).**

Κατασκευάζεται το 5όροφο ξενοδοχείο Κρήτη, Κύπρου και Ν. Φωκά εντός της ανατολικής τάφρου των τειχών **(εικ. 4.24)** και ο κινηματογράφος Ρεγγίνα **(εικ. 4.25).**

Στην παραλιακή ζώνη της παλιάς πόλης το ξενοδοχείο Λουκία των Αφών Παπαδάκη **(εικ. 4.26).**

Ενώ προχωρούν οι εργασίες εις το ξενοδοχείο στον ανατολικό μυχό του Ενετικού λιμανιού **(εικ. 4.27).**

Ολοκληρώνονται οι εγκαταστάσεις του Ναυτικού Ομίλου Χανίων **(εικ. 4.28)** και πραγματοποιούνται τα εγκαίνια 9/8/72.

■ (εικ. 4.28) Ολοκλήρωση εγκαταστάσεων Ναυτικού Ομίλου και πραγματοποίηση εγκαινίων 9/8/72 (αρχείο Τ. Χουλιόπουλου)

■ (εικ. 4.26) Ξενοδοχείο Λουκία στην παραλία του λιμανιού

■ (εικ. 4.27) Η κατασκευή ξενοδοχείου στον ανατολικό μυχό του λιμανιού

■ (εικ. 4.29) Δημόσια περιοχή Αγίων Αποστόλων.

■ (εικ. 4.30) Εγκαίνια έκθεσης ζωγραφικής του Ανδρέα Γεωργιάδη στο Χρυσόστομο τον Νοέμβριο του 1969 Γ. Μαναράκης, Α. Πετρουλάκης, Α. Γεωργιάδης (αρχείο Χρυσοστόμου)

■ (εικ. 4.31) Στρατευμένοι φοιτητές για την καταστολή του φοιτητικού κινήματος τον Φεβρουάριο του 1973, πρώτος αριστερά ο Χανιώτης Βασίλης Πεντάρης. (Αρχείο Βασίλη Πεντάρη)

■ (εικ. 4.32) Εικόνες της έκθεσης Βυζαντινής τέχνης στο Χρυσόστομο το 1973

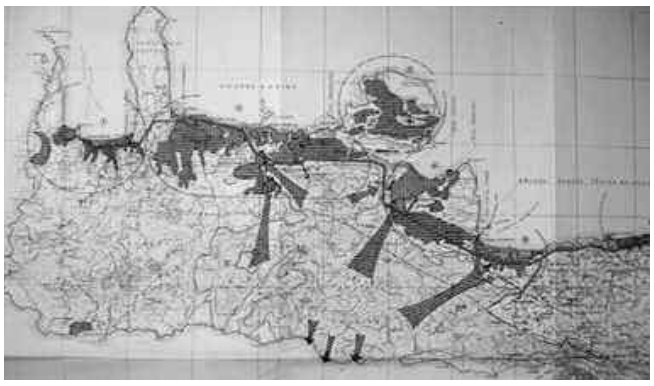

■ (εικ. 4.33) Διάλεξη του Πολιτικού Μηχανικού Π. Παυλάκη στο Εμποροβιομηχανικό Επιμελητήριο 12/5/74 με θέμα το Υδατικό Δυναμικό. (Αρχείο Π. Παυλάκη)

■ (εικ. 4.34) Σ.Ο.Δ.Υ. Προφήτη Ηλία

Εκτελούνται τα έργα υποδομής των Αγίων Αποστόλων **(εικ. 4.29)** και αποφασίζεται η διερεύνηση του τρόπου αξιοποίησης της περιοχής σε κοινή σύσκεψη των φορέων και σωματείων της πόλης στο ΤΕΕ/ΤΔΚ.

Δημοσιεύεται το ΝΔ δια του οποίου ιδρύεται το Πανεπιστήμιο Κρήτης και έδρα του ορίζεται το Ρέθυμνο.

Στο μέγαρο του Χρυσοστόμου οργανώνονται σημαντικές εκθέσεις όπως η έκθεση ζωγραφικής του καθηγητή της σχολής Καλών Τεχνών Ανδρέα Γεωργιάδη του Κρητός **(εικ. 4.30)** τον Νοέμβριο του 1969. Αλλά και η 1η και η 2η Παγκρήτιος έκθεση Καλών Τεχνών το 1971 και 1973.

18/2/73 δημοσιεύεται η επιστολή του Χανιώτη τεταρτοετούς φοιτητή του Πολυτεχνείου Βασίλη Πεντάρη και Προέδρου Κρητών φοιτητών ο οποίος εκλήθη προς στράτευση με 36 ακόμη φοιτητές για την καταστολή του φοιτητικού κινήματος όπου μεταξύ άλλων αναφέρει «... *Από αύριον θα διαφοροποιηθώμεν από τους συναδέλφους μας εξωτερικά και μόνον. Η συνείδησίς μας μένει στρατευμένη υπέρ των ιδανικών της πατρίδας ... η πατρίς μας θα παραμείνει χώρα των αιωνίων εφήβων, όσο οι νέοι της θα διατηρούν αιώνια τα ιδανικά της ...*» **(εικ. 4.31)**

Από τον Απρίλιο του 1973 ενισχύεται η Υπηρεσία Αρχαιοτήτων της Δυτικής Κρήτης με τον νεαρό Αρχαιολόγο Μιχάλη Ανδριανάκη.

Η νέα αίθουσα εκθέσεων του Χρυσοστόμου εγκαινιάζεται με την πρώτη στα Χανιά έκθεση Βυζαντινής τέχνης φορητών εικόνων **(εικ. 4.32)** στα πλαίσια της 32ης επετείου της μάχης της Κρήτης.

Εις την αίθουσα του Εμποροβιομηχανικού Επιμελητηρίου το 12/5/74 ο ΠΜ Παύλος Παυλάκης πραγματοποιεί την πρώτη εκδήλωση, διάλεξη, με θέμα το Υδατικό Δυναμικό της Δυτικής Κρήτης και τις δυνατότητες αξιοποίησής του **(εικ. 4.33)**. Ενώ η δημιουργία του οικοδομικού συνεταιρισμού Δημοσίων Υπαλλήλων (ΣΟΔΥ) συμβάλλει εις τον καθορισμό νέας περιοχής κατοικίας στον Προφήτη Ηλία **(εικ. 4.34)**.

Από 24 μέχρι 30/5/74 ο Μάνος Χατζιδάκης **(εικ. 4.35)** με το συγκρότημά του παρουσιάζει στους τέσσερις νομούς της Κρήτης το Πολύτροπο .

Τον Ιούλιο του 1974 ανατρέπεται με πραξικόπημα ο Πρόεδρος της Κύπρου Μακάριος. Και 20/7 οι Τούρκοι εισβάλουν στην Κύπρο. 29 παλικάρια **(εικ. 4.36)** της Α΄ Μοίρας καταδρομών που εδρεύει στο Μάλεμε θυσιάζονται την νύκτα 21 – 22 Ιουλίου στη Μαρτυρική Κύπρο. Η Τουρκία καταλαμβάνει μέρος της Κύπρου και ο Κων/νος Καραμανλής **(εικ. 4.37)** καλείται από το εξωτερικό και δημιουργεί Κυβέρνηση Εθνικής Ενότητας.

■ (εικ. 4.35) Ο Μάνος Χατζηδάκης παρουσιάζει στην Κρήτη το Πολύτροπο. (Αρχείο ΕΘΕΚ)

■ (εικ. 4.36) 21 – 22 Ιουλίου 1974 θυσιάζονται στην Κύπρο 29 παλικάρια της Α΄ Μοίρας καταδρομών Μάλεμε (αρχείο Π. Κλάδου)

■ (εικ. 4.37) Ο Κων/νος Καραμανλής 24/7/74 ορκίζεται Πρωθυπουργός

5

1974 – 1981
ΤΑ ΠΡΩΤΑ ΧΡΟΝΙΑ ΜΕΤΑ ΤΗΝ ΔΙΚΤΑΤΟΡΙΑ

Η πόλη και τα γεγονότα

*Με την παρουσία και 1.200 Γερμανών **(εικ. 5.1)** 6/10/74 πραγματοποιούνται τα εγκαίνια του νεκροταφείου στο Μάλεμε (εικ. 5.2) 33 χρόνια μετά την μάχη της Κρήτης όπου σύμφωνα με τον Γερμανό Πρέσβη **(εικ. 5.3)** η απεραντοσύνη του τοπίου δίνει στους 4.800 Γερμανούς πεσόντες ειρήνη και πατρίδα.*

■ **(εικ. 5.1) Παρουσία 1.200 Γερμανών εις τα εγκαίνια 6/10/74 του Γερμανικού νεκροταφείου. (Συλλογή Ιστορικού Αρχείου)**

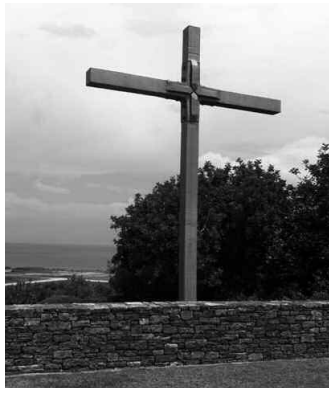

■ **(εικ. 5.2) Γερμανικό νεκροταφείο Μάλεμε**

■ **(εικ. 5.3) Ευρύτερη περιοχή Γερμανικού νεκροταφείου**

Στις ελεύθερες εκλογές του Νοεμβρίου (της 17/11/74) πρώτο κόμμα η ΝΔ Βουλευτές Χανίων Στ. Παπαδόπετρος με την Ν.Δ., Β. Πεντάρης, Π. Πολυχρονίδης και Ν. Βενιζέλος με την Ε.Κ. Νέες Δυνάμεις. **(εικ. 5.4 , 5.5)**

Το Δεκέμβριο παρουσιάζεται στο Χρυσόστομο η έκθεση ζωγραφικής των **(εικ. 5.6)** νέων ζωγράφων της πόλης Μανουσάκη, Παυλάκη, Αυγέρου, Νταγαδάκη, ένα ελπιδοφόρο νέο ξεκίνημα.

Τελειώνοντας το 1974 έχει συμπληρωθεί η νέα μορφή του κέντρου της πόλης **(εικ. 5.7)** ενώ η μεταβολή που παρατηρείται στα χαρακτηριστικά της έξω από τα τείχη της παλιάς είναι εμφανής **(εικ. 5.8).** Αποτέλεσμα της βασικής ενασχόλησης των Μηχανικών την δεκαετία του 1970 σύμφωνα με την οποία η Αρχιτεκτονική των Αρχιτεκτόνων να μην μπορεί ν΄ αναιρέσει την Αρχιτεκτονική των εργολάβων και ο Χανιώτης λάτρης της πόλης γιατρός και ποιητής Κώστας Χιωτάκης **(εικ. 5.9)** να επισημαίνει με τους στίχους του *«... Αδελφέ, Αρχιτέκτονα, Πολεοδόμε, Οικοδόμε, συνταίριασε το ζάλο σου, στο ρυθμό πορείας της ιστορίας, στης ανάγκης τους δρόμους ...»*.

30/3/75 πραγματοποιούνται οι πρώτες μετά την δικτατορία Δημοτικές και Κοινοτικές εκλογές. Δήμαρχος Χανίων ο Δικηγόρος Αντώνης Μαρής **(εικ. 5.10).**

7/6/75 η Βουλή ψηφίζει το νέο Σύνταγμα της Ελλάδος και αμέσως μετά υποβάλλεται η αίτηση για την ένταξη της Χώρας στην Ευρωπαϊκή Κοινότητα **(εικ. 5.11).**

23/8/75 εκδίδεται η απόφαση για τους πρωταίτιους του πραξικοπήματος του 1967 **(εικ. 5.12)** η οποία και μετατρέπεται σε ισόβια κάθειρξη.

18/9/75 **(εικ. 5.13)** ο Δήμαρχος Χανίων Αντώνης Μαρής απονέμει το χρυσό μετάλλιο της πόλης στον Σπύρο Μουστακλή, ως ελάχιστο δείγμα θαυμασμού και εκτίμησης για όσα δεινά υπέστη με τον αγώνα του εναντίον της δικτατορίας.

30/9/75 εις την Διεθνή έκθεση της Θεσσαλονίκης και με την ομιλία του για την πορεία της οικονομίας, ο Κων/νος Καραμανλής εξαγγέλλει την κατάρτιση του πενταετούς προγράμματος οικονομικής ανάπτυξης 1976 – 1980 για το οποίο επισημαίνει οτι *«...είναι ανάγκη να εξασφαλισθεί η ενεργός συμμετοχή των παραγωγικών τάξεων και εργαζομένων απ' όλα τα στά-*

■ **(εικ. 5.4) Υποψήφιοι εκλογών 17/11/74 Ένωσης Κέντρου νέες δυνάμεις Πολ. Πολυχρονίδης, Γιάννης Κλωνιζάκης, Βασίλης Πεντάρης με την συμπαράσταση του Αλέκου Παναγούλη. (Αρχείο Γ. Κλωνιζάκη)**

■ **(εικ. 5.5) Οι υποψήφιοι εκλογών 17/11/74 ΠΑΣΟΚ με τον Ανδρέα Παπανδρέου, Αντώνης Γκαζής, Σήφης Βαλυράκης, Γ. Βολουδάκης, Ανδρ. Αρχοντάκης. (Αρχείο Βιβλιοθήκης)**

■ **(εικ. 5.6) Οι νεώτεροι ζωγράφοι της πόλης Μανουσάκης, Παυλάκης, Αυγέρος, Νταγαδάκης το 1974 (αρχείο Γ. Αυγέρου)**

■ **(εικ. 5.7) Το κέντρο της πόλης την δεκαετία του 1970**

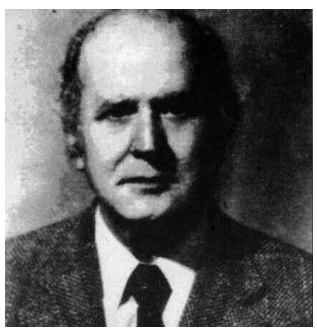

■ **(εικ. 5.9) Κωνσταντίνος Χιωτάκης γιατρός, ποιητής, δημοτικός σύμβουλος, βουλευτής**

■ **(εικ. 5.10) Ορκωμοσία δημοτικής αρχής της πόλης μετά την δικτατορία. Δήμαρχος ο Αντώνης Μαρής (αρχείο βιβλιοθήκης)**

ΠΛΑΤΕΙΑ ΑΓΟΡΑΣ

ΤΖΑΝΑΚΑΚΗ

■ (εικ. 5.8) Οι μεταμορφώσεις της πόλης με την αύξηση του συντελεστή δόμησης και την εφαρμογή της αντιπαροχής. (Αρχείο Χ. Μπαντιά)

ΤΖΑΝΑΚΑΚΗ

ΠΛΑΤΕΙΑ ΔΙΚΑΣΤΗΡΙΩΝ

(Αρχείο Χ. Μπαντιά)

ΕΛ. ΒΕΝΙΖΕΛΟΥ & ΑΡΧΟΝΤΑΚΗ

ΠΑΝΕΛΛΗΝΙΟ

ΕΦΗΜΕΡΙΣ

ΧΑΝΙΑ ΠΑΡΑΣΚΕΥΗ 24 ΙΑΝΟΥΑΡΙΟΥ 1975
ΟΔΟΣ ΦΩΤΙΑΔΟΥ ΠΑΣΣΑ ΑΡΙΘΜΟΣ 22
ΠΕΡΙΟΔΟΣ Α' ΕΤΟΣ Α' ΑΡΙΘΜΟΣ ΦΥΛ. 109
ΤΗΛΕΦΩΝΑ: ΔΙΕΥΘΥΝΣΕΩΣ 20415 ΔΙΑΧΕΙΡΙΣΕΩΣ 24074

Τὸ Τεχνικὸν Ἐπιμελητήριον ἐκθέτει τὰς ἀπόψεις του γιὰ μιὰ σωστὴ οἰκονομικὴ ἀνάπτυξι τῆς Δυτ. Κρήτης

ΤΑ ΠΡΟΤΕΙΝΟΜΕΝΑ ΕΡΓΑ

ΤΟ ΤΜΗΜΑ Δυτικῆς Κρήτης τοῦ Τεχνικοῦ Ἐπιμελητηρίου τῆς Ἑλλάδος ἐκτιμῶντας τὸν ρόλο τῶν τεχνικῶν ὡς εἰδικῶν καὶ κοινωνικὰ συνειδητῶν ἐπιστημόνων ἀλλὰ καὶ ὑπευθύνων φορέων στὴν παραγωγικὴ διαδικασία ἀπεφάσισε σὲ ὁλομέλεια νὰ μελετήσῃ καὶ νὰ πάρῃ ὑπεύθυνη θέση στὸν προγραμματισμὸν τῆς οἰκονομικῆς ἀναπτύξεως τῆς περιοχῆς καὶ ἰδιαίτερα σὲ ὅ,τι ἀφορᾶ τὸν προγραμματισμό, τὴν μελέτη καὶ τὴν ἐκτέλεσιν τῶν Δημοσίων Ἔργων.

ΔΙΑ τὸν λόγο αὐτὸ καὶ συνέστησε εἰδικὴ ἐπιτροπὴ τῆς ὁποίας τὰ πρῶτα συμπεράσματα ὡς τὰ ἐνέκρινε ἡ ὁλομέλεια τοῦ τμήματος συνελθοῦσα τὴν 22-1-1975, εἶναι τὰ ἀκόλουθα:

Ἀρχίζουν οἱ ἀπολογίες τῶν βασανιστῶν

ΣΤΙΣ ΛΕΗΛΑΣΙΕΣ

...ειλὴ νὰ δημεύσῃ

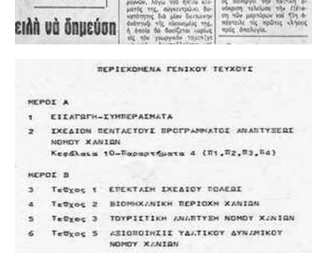
ΠΕΡΙΕΧΟΜΕΝΑ ΓΕΝΙΚΟΥ ΤΕΥΧΟΥΣ

ΜΕΡΟΣ Α

1 ΕΙΣΑΓΩΓΗ-ΣΥΜΠΕΡΑΣΜΑΤΑ

2 ΣΧΕΔΙΟΝ ΠΕΝΤΑΕΤΟΥΣ ΠΡΟΓΡΑΜΜΑΤΟΣ ΑΝΑΠΤΥΞΕΩΣ ΝΟΜΟΥ ΧΑΝΙΩΝ
Κεφάλαια 10-Παραρτήματα 4 (Π1,Π2,Π3,Π4)

ΜΕΡΟΣ Β

3 Τεῦχος 1 ΕΠΕΚΤΑΣΗ ΣΧΕΔΙΟΥ ΠΟΛΕΩΣ

4 Τεῦχος 2 ΒΙΟΜΗΧΑΝΙΚΗ ΠΕΡΙΟΧΗ ΧΑΝΙΩΝ

5 Τεῦχος 3 ΤΟΥΡΙΣΤΙΚΗ ΑΝΑΠΤΥΞΗ ΝΟΜΟΥ ΧΑΝΙΩΝ

6 Τεῦχος 5 ΑΞΙΟΠΟΙΗΣΙΣ ΥΔΑΤΙΚΟΥ ΔΥΝΑΜΙΚΟΥ ΝΟΜΟΥ ΧΑΝΙΩΝ

7 Τεῦχος 6 ΣΥΓΚΟΙΝΩΝΙΑΚΑ ΕΡΓΑ ΝΟΜΟΥ ΧΑΝΙΩΝ

■ **(εικ. 5.14) ΤΕΕ/ΤΔΚ πενταετές πρόγραμμα 1976 – 1980**

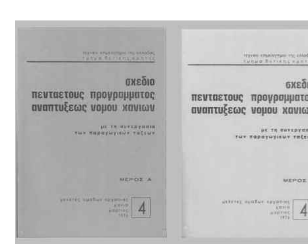

δια της κατάρτισης και εφαρμογής του.» Εις τα Χανιά την διαδικασία εκπόνησης του προγράμματος αναλαμβάνει η νεοεκλεγείσα 20/7/75 Διοίκηση του ΤΕΕ/ΤΔΚ με την συμμετοχή του συνόλου των Μηχανικών υπό την προεδρία του ΠΜ Γιώργου Κατσανεβάκη.

Τον Μάιο του 1976 το πενταετές πρόγραμμα (1976 – 1980) είναι έτοιμο **(εικ. 5.14)** και υποβάλλεται σε μεγάλο αριθμό αποδεκτών για ενημέρωση, ενώ στη συνέχεια χρησιμοποιείται για την διεκδίκηση έργων και πιστώσεων.

Ψηφίζεται ο ιδρυτικός νόμος για το Πνευματικό Κέντρο Χανίων (320/12-5-76) και διεκδικείται η παραχώρηση του χώρου για την ανέγερση του μεγάρου που θα στεγάσει τις δραστηριότητές του με την μέριμνα των Πολυχρόνη και Χαρίδημου Πολυχρονίδη.

ΠΛΑΤΕΙΑ ΔΙΚΑΣΤΗΡΙΩΝ

■ (εικ. 5.11) Υποβολή της αίτησης 12/6/75 για την ένταξη της Χώρας στην Ευρωπαϊκή Κοινότητα

■ (εικ. 5.12) Από την δίκη των πρωταιτίων του πραξικοπήματος του 1967 (αρχείο ΕΡΤ)

■ (εικ. 5.13) Απονομή χρυσού μεταλλίου της πόλης 18/9/75 στον Σπύρο Μουστακλή, όρθιοι Α. Μαρής, Π. Κλάδος, Μ. Ξανθουδάκης, καθήμενοι Σ. Μουστακλής, Α. Τσάκωνας (αρχείο Π. Κλάδου)

Η αρχιτεκτονική κληρονομιά

Η προγραμματιζόμενη κατασκευή κτίσματος στην θέση παλαιοτέρου, με την χρήση καφενείου στο αίθριο του διοικητικού δικαστικού μεγάρου της Πλατείας Δικαστηρίων, του Διευθυντηρίου μεγάρου της Κρητικής πολιτείας **(εικ. 5.15)**, οδηγεί στην δημοσίευση της ιστορίας του στον τοπικό τύπο με κατάληξη την κήρυξή του από την Έφορο Ν. Μνημείων Ελλάδος κ. Κάντω Φ. Ησυχάκη ως ιστορικώς διατηρητέου μνημείου (ΦΕΚ 796/Β/17-6-76). Ακολουθεί η αφαίρεση των ξυλοτύπων από το αίθριο και η διαμόρφωση σε καφενείο τμήματος του ισογείου της ΒΑ πτέρυγας. Πρώτη ενέργεια προστασίας ιστορικού κτίσματος της Κρητικής πολιτείας εις την πόλη. Δεδομένου ότι με το νέο σύνταγμα (άρθρο 24 παρ. 6) η προστασία του φυσικού και πολιτιστικού περιβάλλοντος αποτελεί υποχρέωση του κράτους 30/7/76 πραγματοποιείται η ανάθεση της μελέτης προστασίας και ανάδειξης της παλιάς πόλης **(εικ. 5.16)** με χρηματοδότηση του ΕΟΤ.

20/1 – 15/2/77 παρουσιάζεται στα Χανιά και στην αίθουσα του Χρυσοστόμου η έκθεση του ΤΕΕ "Η Αρχιτεκτονική κληρονομιά η προστασία της κοινωνική ανάγκη" **(εικ. 5.17)**. Στα πλαίσια της λειτουργίας της έκθεσης πραγματοποιείται από το ΤΕΕ/ΤΔΚ 2/2/77 διάλεξη με θέμα "Τα Χανιά έξω από τα τείχη" με τα στοιχεία της πόλης την Κρητική Πολιτεία.

Το κείμενο της διάλεξης δημοσιεύεται στον τοπικό τύπο και ακολουθούν σκέψεις και απόψεις για την αρχιτεκτονική κληρονομιά της πόλης από τον γιατρό, και λάτρη της πόλης Κ. Χιωτάκη «... *Τα Χανιά δεν είναι μια οποιαδήποτε πολιτεία είναι τέμενος και η διάλεξη ξύπνησε καημούς φούσκωσε λαχτάρες σ' όσους αγάπησαν την κοσμοξακουστή πολιτεία, σαν μάνα σαν κάτι δικό τους και προβλημάτισε ...*»

Στη συνέχεια η εφημερίδα Χ. Νέα αρχίζει μια παρουσίαση περιοχών και κτιρίων της παλιάς και νέας πόλης **(εικ. 5.18).** Μέσα από φωτογραφίες που δημοσιεύονται μαζί με μικρά ιστορικά κείμενα ο αναγνώστης έχει την ευκαιρία να μάθει κάτι για την πόλη, που ίσως αγνοεί, αλλά και να διαπιστώσει ότι στο όνομα της δήθεν ανάπτυξης όχι σπάνια καταστρέφεται αυτό που με τόση επιμέλεια σ' άλλες χώρες διαφυλάσσεται η αρχιτεκτονική κληρονομιά του τόπου.

23/4/77 ο Αρχιτέκτων Άρης Κωνσταντινίδης στο Χρυσόστομο συμπληρώνει με διάλεξη την αξία της Αρχιτεκτονικής παράδοσης, ενώ το ΤΕΕ/ΤΔΚ έχοντας στην κατοχή του από το 1973 την κατοικία του Βουλευτή Γερουσιαστή Νικ. Μπιστολάκη και στη συνέχεια του γιού του Στέλιου **(εικ. 5.19)** έργο του Μιχάλη Σαββάκη, αποφασίζει (απ.15/14-9-77) να το διατηρήσει για την στέγαση του διασφαλίζοντας συνέχεια εις τον πολιτισμό και την ανάπτυξη της πόλης και έτσι *ένα παλιό κτίριο δεν θα γίνει πολυκατοικία* αναφέρεται στον τοπικό τύπο. Ακολουθεί η πρώτη εκδοτική πρωτοβουλία του ΤΕΕ/ΤΔΚ "Τα Χανιά έξω από τα τείχη" **(εικ. 5.20).** Η έκδοση δέχεται θετικά σχόλια και διατίθεται πρωταρχικά στα Γυμνάσια της πόλης και τις Επιθεωρήσεις Δημοτικής Εκπαίδευσης.

Παράλληλα με έγγραφό του το ΤΕΕ/ΤΔΚ (318/6-6-77) στο ΥΠΠΟ προτείνει την κήρυξη 22 κτιρίων της πόλης έξω από τα τείχη της παλιάς, με τη σύμφωνη γνώμη των ιδιοκτητών και με στόχο την προστασία τους ως ιστορικά κτίρια αντιπροσωπευτικά της Αρχιτεκτονικής κληρονομιάς. **(εικ. 5.21)**

■ **(εικ. 5.15) Αρχή κατασκευής κτίσματος στο αίθριο του Διοικητικού Δικαστικού μεγάρου και τελική διαμόρφωση σε καφενείο τμήματος του ισογείου**

■ **(εικ. 5.16) Η παλιά πόλη Χανίων (αρχείο γραφ. Παλιάς Πόλης)**

■ **(εικ. 5.17) Από την έκθεση του ΤΕΕ και τις εκδηλώσεις στο Χρυσόστομο 20/1 – 15/2/77**

ΠΑΛΙΑ ΚΑΙ ΝΕΑ ΧΑΝΙΑ

'Αρχιτεκτονικὴ κληρονομιὰ

ΤΙ ΚΑΤΑΣΤΡΑΦΗΚΕ ΚΑΙ ΤΙ ΑΠΕΜΕΙΝΕ

Τὸ κτίριο τῆς Τραπέζης Κρήτης

■ **(εικ. 5.18) Δημοσίευμα εφημερίδας Χανιώτικα Νέα 8/2/77 για την Αρχιτεκτονική κληρονομιά**

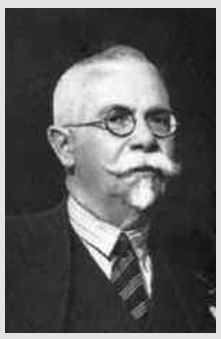

■ **(εικ. 5.19) Διατήρηση κατοικίας Βουλευτή Γερουσιαστή Νικ. Μπιστολάκη και του γιού του Στέλιου ως στέγη του ΤΕΕ/ΤΔΚ**

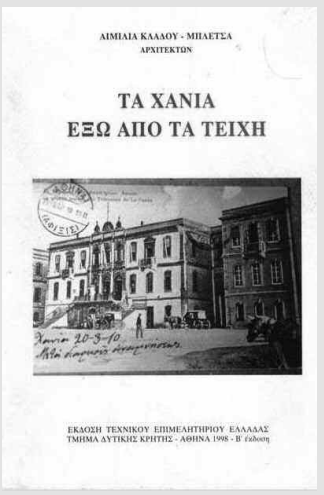

■ **(εικ. 5.20) ¨Τα Χανιά έξω από τα τείχη¨ έκδοση του ΤΕΕ/ΤΔΚ**

Τί ἔμεινε καὶ τί μποροῦμε νὰ διασώσουμε ἀπὸ
τὴν ἀρχιτεκτονικὴ κληρονομιὰ τῶν Χανίων
ΜΙΑ ΠΡΟΤΑΣΗ ΠΟΥ ΠΡΕΠΕΙ ΝΑ ΥΛΟΠΟΙΗΘΕΙ

■ **(εικ. 5.21) Δημοσίευση της πρότασης του ΤΕΕ/ΤΔΚ για την κήρυξη ως διατηρητέων χαρακτηριστικών κτισμάτων της πόλης Χανιώτικα Νέα φ.3176/3-5-78**

Το Πολυτεχνείο

Από το 1976 επίσημη γλώσσα σε όλες τις βαθμίδες της εκπαίδευσης έχει καθιερωθεί η Δημοτική ενώ μεγάλη προσδοκία της πόλης αποτελεί η δημιουργία ενός σύγχρονου νέου Ανώτατου Εκπαιδευτικού Ιδρύματος Έρευνας, Τέχνης και Τεχνολογίας του Πολυτεχνείου της Κρήτης.

Μελέτη, ομάδας επιστημόνων του ΤΕΕ/ΤΔΚ με τον τίτλο Πολυτεχνείο Κρήτης συμβολή στην ίδρυση Χανιά 1976, επί κεφαλής του οποίου είναι ο ΠΜ Μανούσος Μανουσάκης **(εικ. 5.22)**, υποβάλλεται σε 100 περίπου αποδέκτες για ενημέρωση. Ενώ στο συνοδευτικό έγγραφο (809/9-12-76) επισημαίνεται *« ... Για να μην θεωρηθούμε πολύ προοδευτικοί και έξω από την Ελληνική πραγματικότητα, θέτουμε σαν στόχο μας το Πολυτεχνείο της Κρήτης, να μπορέσει να φθάσει στην επόμενη δεκαετία την στάθμη που είχε το Πολυτεχνείο της Άγκυρας πριν από μια εικοσαετία (1956). Η διαπίστωσή μας λυπηρή και ενοχλητική δημιουργεί ένα μεγάλο ρεαλισμό στην πρότασή μας και μια ευθύνη στην πολιτεία, για ένα σωστό ξεκίνημα ενός σύγχρονου Πνευματικού Ιδρύματος. Και δεν λησμονούμε ποτέ ότι ο προθάλαμος της Εθνικής μας αξιοπρέπειας και ανεξαρτησίας είναι η σωστή και αληθινή παιδεία ...»*.

Την υπερψήφιση του νομοσχεδίου για την ίδρυση του Πολυτεχνείου Κρήτης (3-2-77) εξήτησε ο εισηγητής της πλειοψηφίας Σπυρ. Ταλιαδούρος αλλά και ο εισηγητής της μειοψηφίας Π. Πολυχρονίδης.

« ... Για να μην θεωρηθούμε πολύ προοδευτικοί και έξω από την Ελληνική πραγματικότητα, θέτουμε σαν στόχο μας το Πολυτεχνείο της Κρήτης, να μπορέσει να φθάσει στην επόμενη δεκαετία την στάθμη που είχε το Πολυτεχνείο της Άγκυρας πριν από μια εικοσαετία (1956). Η διαπίστωσή μας λυπηρή και ενοχλητική δημιουργεί ένα μεγάλο ρεαλισμό στην πρότασή μας και μια ευθύνη στην πολιτεία, για ένα σωστό ξεκίνημα ενός σύγχρονου Πνευματικού Ιδρύματος. Και δεν λησμονούμε ποτέ ότι ο προθάλαμος της Εθνικής μας αξιοπρέπειας και ανεξαρτησίας είναι η σωστή και αληθινή παιδεία ...».

■ **(εικ. 5.22) Μελέτη του ΤΕΕ/ΤΔΚ για το Πολυτεχνείο Κρήτης, με επικεφαλής τον Π.Μ. Μανούσο Μανουσάκη**

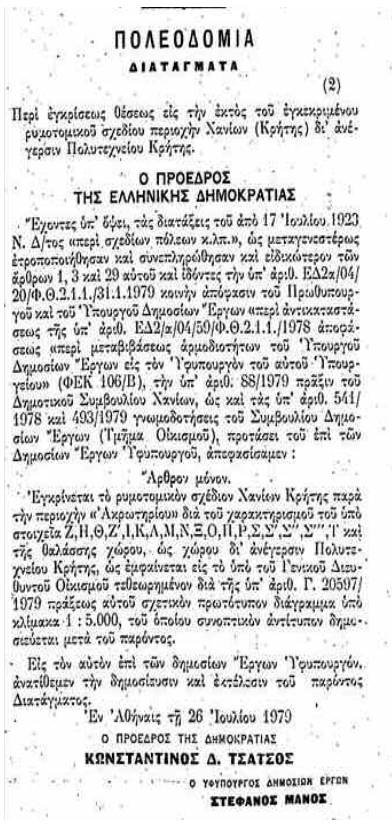

ΠΟΛΕΟΔΟΜΙΑ

ΔΙΑΤΑΓΜΑΤΑ

(2)

Περί εγκρίσεως θέσεως εἰς τὴν ἐκτὸς τοῦ ἐγκεκριμένου ρυμοτομικοῦ σχεδίου περιοχὴν Χανίων (Κρήτης) δι' ἀνέγερσιν Πολυτεχνείου Κρήτης.

Ο ΠΡΟΕΔΡΟΣ
ΤΗΣ ΕΛΛΗΝΙΚΗΣ ΔΗΜΟΚΡΑΤΙΑΣ

Ἔχοντες ὑπ' ὄψει, τὰς διατάξεις τοῦ ἀπὸ 17 Ἰουλίου 1923 Ν. Δ/τος περὶ σχεδίων πόλεων κ.λπ.», ὡς μεταγενεστέρως ἐτροποποιήθησαν καὶ συνεπληρώθησαν καὶ εἰδικώτερον τῶν ἄρθρων 1, 3 καὶ 29 αὐτοῦ καὶ ἰδόντες τὴν ὑπ' ἀριθ. ΕΔ2α/04/20/Φ.Θ.2.1.1./31.1.1979 κοινὴν ἀπόφασιν τοῦ Πρωθυπουργοῦ καὶ τοῦ Ὑπουργοῦ Δημοσίων Ἔργων «περὶ ἀντικατάστάσεως τῆς ὑπ' ἀριθ. ΕΔ2/α/04/50/Φ.Θ.2.1.1./1978 ἀποφάσεως «περὶ μεταβιβάσεως ἁρμοδιοτήτων τοῦ Ὑπουργοῦ Δημοσίων Ἔργων εἰς τὸν Ὑφυπουργὸν τοῦ αὐτοῦ Ὑπουργείου» (ΦΕΚ 106/Β), τὴν ὑπ' ἀριθ. 88/1979 πρᾶξιν τοῦ Δημοτικοῦ Συμβουλίου Χανίων, ὡς καὶ τὰς ὑπ' ἀριθ. 541/1978 καὶ 493/1979 γνωμοδοτήσεις τοῦ Συμβουλίου Δημοσίων Ἔργων (Τμῆμα Οἰκισμοῦ), προτάσει τοῦ ἐπὶ τῶν Δημοσίων Ἔργων Ὑφυπουργοῦ, ἀποφασίσαμεν :

Ἄρθρον μόνον.

Ἐγκρίνεται τὸ ρυμοτομικὸν σχέδιον Χανίων Κρήτης παρὰ τὴν περιοχὴν «Ἀκρωτηρίου» διὰ τοῦ χαρακτηρισμοῦ τοῦ ὑπὸ στοιχεῖα Ζ,Η,Θ,Ζ',Ι,Κ,Λ,Μ,Ν,Ξ,Ο,Π,Ρ,Σ,Σ',Σ'',Σ''',Τ καὶ τῆς θαλάσσης χώρου, ὡς χώρου δι' ἀνέγερσιν Πολυτεχνείου Κρήτης, ὡς ἐμφαίνεται εἰς τὸ ὑπὸ τοῦ Γενικοῦ Διευθυντοῦ Οἰκισμοῦ τεθεωρημένον διὰ τῆς ὑπ' ἀριθ. Γ. 20597/1979 πράξεως αὐτοῦ σχετικὸν πρωτότυπον διάγραμμα ὑπὸ κλίμακα 1 : 5.000, τοῦ ὁποίου συνοπτικὰν ἀντίτυπον δημοσιεύεται μετὰ τοῦ παρόντος.

Εἰς τὸν αὐτὸν ἐπὶ τῶν δημοσίων Ἔργων Ὑφυπουργόν, ἀνατίθεμεν τὴν δημοσίευσιν καὶ ἐκτέλεσιν τοῦ παρόντος Διατάγματος.

Ἐν Ἀθήναις τῇ 26 Ἰουλίου 1979

Ο ΠΡΟΕΔΡΟΣ ΤΗΣ ΔΗΜΟΚΡΑΤΙΑΣ
ΚΩΝΣΤΑΝΤΙΝΟΣ Δ. ΤΣΑΤΣΟΣ

Ο ΥΦΥΠΟΥΡΓΟΣ ΔΗΜΟΣΙΩΝ ΕΡΓΩΝ
ΣΤΕΦΑΝΟΣ ΜΑΝΟΣ

■ **(εικ. 5.23) Η θέση εγκατάστασης του Πολυτεχνείου Κρήτης με το από 26/7/79 διάταγμα έγκρισης της θέσης για την ανέγερση του**

Τελικά το Πολυτεχνείο της Κρήτης ιδρύθηκε με τον νόμο 545/ΦΕΚ 46Α/17-2-77 ως τεχνολογικό Πανεπιστήμιο με την επωνυμία "Πολυτεχνείο Κρήτης".

Κατά την πραγματοποιούμενη συνεδρίασης της ΔΕ του Πολυτεχνείου 29/9/77 στα Χανιά με την συμμετοχή και τοπικών παραγόντων γίνεται αποδεκτή η πρόταση για την απόκτηση στην εξαιρετικώς κάλλους περιοχή, ύψωμα του Προφήτη Ηλία, πλάι στο σημαντικότερο νεώτερο μνημείο της πόλης και της Κρήτης 3.500 στρ. **(εικ. 5.23)** για την θέση της εγκατάστασης του Ιδρύματος.

Προς και μετά την ένταξη στην Ε.Ο.Κ.

Το ενδιαφέρον του Δικηγορικού Συλλόγου για την ενημέρωση σχετικά με την ένταξη στην ΕΟΚ οδηγεί 26/1/77 στο βήμα του Χρυσοστόμου ως ομιλητή τον καθηγητή Πανεπιστημίου Κων/νο Σημίτη και 23/3/77 τον τέως Υπουργό Αθ. Κανελλόπουλο. Ο Σπύρος Πλασκοβίτης 29/1/77 αναπτύσσει το θέμα Δημοκρατία και τέχνη στην Ελλάδα ενώ 5/2/77 ο Ευάγ. Παπανούτσος το θέμα Οι σημερινοί νέοι και η εκπαίδευση.

20 χρόνια μετά τον θάνατο του Νίκου Καζαντζάκη τον Μάρτιο του 1977 πραγματοποιούνται ομιλίες και στιγμιότυπα για την ζωή και το έργο του, ενώ η ΕΘΕΚ αφιερώνει την παράσταση του Κούρου στην μνήμη του **(εικ. 5.24).**

Την παράσταση στο Φιρκά παρακολουθούν το καλοκαίρι (14/8/77) και οι σύνεδροι του συμποσίου "Σοσιαλισμός και Πολιτισμός" της Ο.Α.Κ. μεταξύ των οποίων ο Γάλλος ηγέτης Φρανσουά – Μιτεράν **(εικ. 5.25).**

Σημαντικές και οι πραγματοποιούμενες εκδηλώσεις για τον εορτασμό της 36ης επετείου της μάχης της Κρήτης με συναυλίες από τον Μίκη Θεοδωράκη στο Γαλατά (2/6) και στο στάδιο (3/6) **(εικ. 5.26).**

20/11/77 Εθνικές εκλογές. Η ΝΔ πρώτη, ενώ αξιωματική αντιπολίτευση αναλαμβάνει το ΠΑΣΟΚ Βουλευτές Χανίων Κ. Μητσοτάκης με το κόμμα Νεοφιλελευθέρων, Νικ. Βενιζέλος με την ΕΔΗΚ και Σ. Βαλυράκης και Σ. Μιχελογιάννης με το ΠΑΣΟΚ.

Η προστασία και ανάδειξη της λαϊκής τέχνης και παράδοσης επικεντρώνει την μέριμνα του Λυκείου των Ελληνίδων υπό την Δ/νση της Χρυσής Μανωλικάκη **(εικ. 5.27)** τους πρώτους μήνες του 1978 με σειρά διαλέξεων ενώ στη συνέχεια αποτελεί βασική του δραστηριότητα. Το 1979, έτος της Ελληνικής λαϊκής παράδοσης ακολουθούν θέσεις και προτάσεις μέσω του τύπου από τους Ανέστη Μακρυδάκη, Μιχ. Γρηγοράκη, Λ. Μανωλικάκη, και Α. Πλυμάκη.

Κατά τον Κων/νο Μητσοτάκη ελλειμματικός και ανειλικρινής ο κρατικός προϋπολογισμός του 1978. Ανάγκη εθνικής επιβίωσης, αποτελεί η αύξηση της παραγωγικότητας για τον εκσυγχρονισμό της οικονομίας. Ενώ ο Πρωθυπουργός της Πορτογαλίας Σοάρες προτείνει ένα νέο σχέδιο Μάρσαλ για την Ελλάδα Ισπανία Πορτογαλία.

10/5/78 Προσχώρηση του Κων/νου Μητσοτάκη στη ΝΔ και ανάληψη του Υπουργείου Συντονισμού.

Ο Κ. Καραμανλής στα πλαίσια επταήμερης περιοδείας του στα νησιά του Ανατολικού Αιγαίου και την Κρήτη φθάνει 16/9 στα Χανιά **(εικ. 5.28)** όπου σε απάντηση προσφώνησης του Δημάρχου κ. Α. Μαρή στην πλατεία Αγοράς μεταξύ άλλων επισημαίνει *«... Δεν*

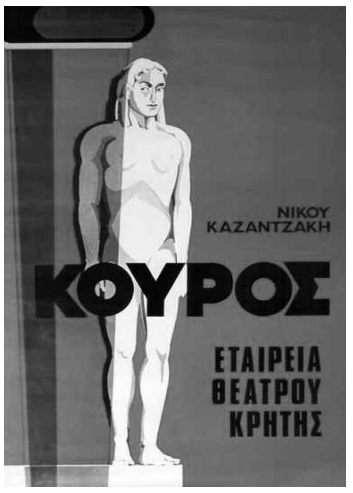

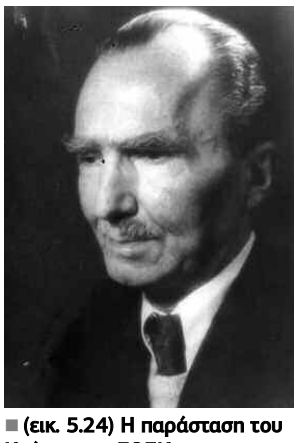

■ **(εικ. 5.24) Η παράσταση του Κούρου της ΕΘΕΚ**

■ **(εικ. 5.25) Την παράσταση του Κούρου παρακολουθεί ο Γάλλος ηγέτης Φρανσουά Μιτεράν μαζί ο Γ. Ναναδάκης, Αλ. Παπαδερός και η Κα Παπαδερού (αρχείο Τ. Πρωτοψάλτη)**

■ **(εικ. 5.26) Συναυλία Μίκη Θεοδωράκη στο στάδιο Χανίων 3/6/77 (αρχείο Τάσου Πρωτοψάλτη)**

■ **(εικ. 5.28) Ο Κων/νος Καραμανλής απευθύνεται στο λαό των Χανίων 16/9/78, πίσω οι Κ. Μητσοτάκης, Μ. Κεφαλογιάννης. (Αρχείο Βιβλιοθήκης)**

■ **(εικ. 5.27) Διοικητικό συμβούλιο Λυκείου Ελληνίδων το 1968 με πρόεδρο την Χρυσή Μανωλικάκη. Διακρίνονται οι κυρίες επάνω αριστερά Ρωρώ Σπυροπούλου, Μαρίκα Μουντοκαλάκη, Καίτη Βιρβιδάκη, Μαρία Μαρή, κάτω Ευαγγελία Μαντωνάκη, Μερόπη Μαρκαντωνάκη, Χρυσή Μανωλικάκη, Ανθούλα Αντωνακάκη, Στέλλα Φορτσάκη, Μαρία Μανιουδάκη, Μυρσίνη Βαρδάκη. Η προστασία και ανάδειξη της λαϊκής τέχνης και παράδοσης επικεντρώνει το ενδιαφέρον του Λυκείου. (Συλλογή Λ. Μανωλικάκη)**

■ **(εικ. 5.29) Η Ορκωμοσία Δημάρχου και του Δημοτικού συμβουλίου από τις εκλογές 22/10/78. Πρώτη σειρά Γ. Πισσαδάκης, Α. Σχετάκης, Δ. Κλωνιζάκη, Γ. Κλωνιζάκης, Μητροπολίτης Ειρηναίος, Π. Καλαϊτζάκης. (Συλλογή Κ. Καλαϊτζάκη)**

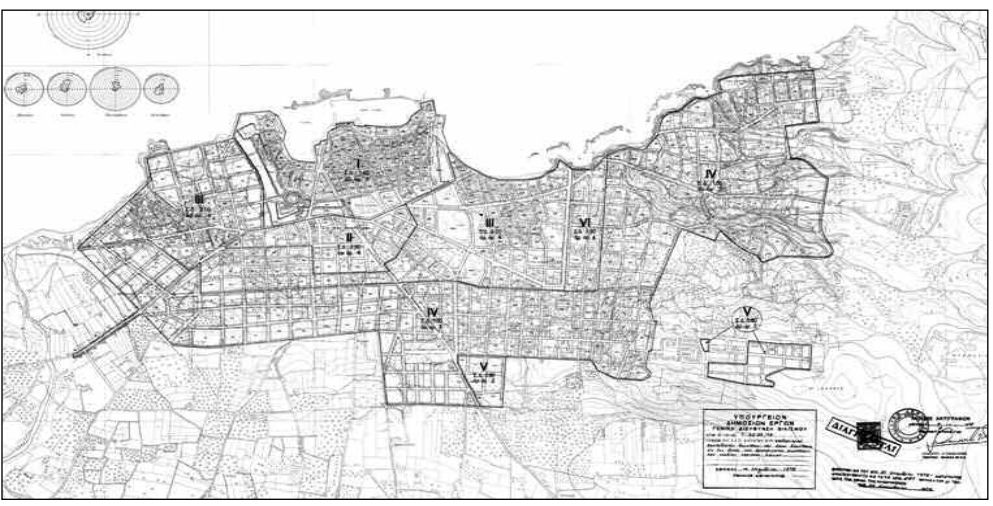

■ **(εικ. 5.30) Οι νέοι συντελεστές δόμησης (ΠΔ 687/78) στο σχέδιο της πόλης.**

■ **(εικ. 5.31) Η Δημόσια σχολή Μηχανικών Εμπορικού ναυτικού με σχολές από 28/11/78 πλοιάρχων και ραδιοτηλεγραφητών. Πρώτη σειρά Π. Καλαϊτζάκης, αξιωματικός, Γ. Κλωνιζάκης, Μητροπολίτης Ειρηναίος, Εμμ. Κεφαλογιάννης, Γ. Χαραλαμπόπουλος, αξιωματικός. (Αρχείο Κ. Καλαϊτζάκη)**

ήρθα εδώ για να μοιράσω υποσχέσεις ούτε να επηρεάσω το φρόνημα σας το πολιτικό... ήρθα για να ενημερωθώ για τα προβλήματα που απασχολούν την μεγαλόνησο και να τ' αντιμετωπίσω στο μέτρο του δυνατού ...». Από το ΤΕΕ/ΤΔΚ δίδεται υπόμνημα στον Πρωθυπουργό όπου επισημαίνονται τ' απαραίτητα και βασικά αναπτυξιακά έργα του Νομού, Πολυτεχνείο Κρήτης, Βιομηχανική περιοχή, Υδάτινο Δυναμικό, Τουριστική Ανάπτυξη, Συγκοινωνιακά έργα.

Κατά τις Δημοτικές και κοινοτικές εκλογές 22/10/78 Δήμαρχος Χανίων εκλέγεται ο ΠΜ Γιάννης Κλωνιζάκης **(εικ. 5.29)**. Ενώ με Προεδρικό Διάταγμα καθορίζονται οι νέοι συντελεστές δόμησης της πόλης οι οποίοι ισχύουν μέχρι σήμερα (ΠΔ.687/ΦΕΚΔ/28-12-78). **(εικ. 5.30)**

Στη Δημόσια Σχολή Μηχανικών Εμπορικού Ναυτικού στο Βλητέ 28/11/78 ιδρύονται και Σχολές Πλοιάρχων και Ραδιοτηλεγραφητών **(εικ. 5.31).**

Και το Υποκατάστημα του ΙΚΑ αποκτά δική του στέγη **(εικ. 5.32).**

Με αφορμή την 2η Σύνοδο των Μεσογειακών Χωρών για τα εσπεριδοειδή θεμελιώνεται **(εικ. 5.33)** 6/3/79 από τον Υπουργό Γεωργίας Γιάννη Μπούτο το κτίριο Γεωργικής Έρευνας Χανίων.

Η έκθεση Αρχαιοτήτων στο Λούβρο με θέμα *"Αιγαίο Νησιωτική Ελλάδα τρεις χιλιάδες χρόνια Ελληνικής τέχνης"* αποτέλεσε κύριο πολιτιστικό γεγονός για το Παρίσι 24/ 4/79 προβάλλοντας, εκτός των άλλων, την πόλη μας με τα αρχαιολογικά της ευρήματα.

Ο Αντιπρόεδρος της Ευρωπαϊκής Κοινότητας ο Κορσικανός Φρανσινά – Ξαβιέ – Ορτολί επισκέπτεται **(εικ. 5.34)** την Κρήτη 28 – 29/4/79 μεταβαίνει εις τον Ομαλό και παρακάθεται σε γεύμα στο Φουρνέ *«... είμαι ενθουσιασμένος από την Κρήτη. Δεν έχω δει ίσως ποτέ στη ζωή μου ένα τόσο όμορφο τοπίο σαν αυτό που διέσχισα σήμερα ... έχετε εύφορη γη και σε λίγο άφθονο νερό ...».*

Πράγματι 31/5/79 κατά την διάρκεια ειδικής τελετής στον κινηματογράφο Ρεγγίνα **(εικ. 5.35)** υπογραφεται από τον Υπουργό Συντονισμού Κ. Μητσοτάκη και τον Πρόεδρο της Ευρωπαϊκής Τράπεζας Επενδύσεων Υβ λε Μπορζ, η σύμβαση για την αξιοποίηση του Υδατικού δυναμικού

■ **(εικ. 5.32) Το κτίριο του ιδιωτικού μαιευτηρίου στέγη του Ι.Κ.Α. από 1/9/79**

■ **(εικ. 5.33) Το κέντρο Γεωργικής Έρευνας Χανίων**

■ **(εικ. 5.34) Ο Αντιπρόεδρος της Ευρωπαϊκής Κοινότητας Φρανσουά Ξαβιέ Ορτολί επισκέπτεται την Κρήτη. (Εφημ. "Κήρυκας")**

■ **(εικ. 5.35) Υπογραφή σύμβασης για την αξιοποίηση του υδατικού δυναμικού. (Εφημ. "Κήρυκας" - Π. Παυλάκης)**

■ **(εικ. 5.36) Υπογραφή 28/5/79 της ένταξης της Χώρας στην Ε.Ο.Κ.**

Δυτικής Κρήτης προϋπολογισμού 3 δις. δρχ. Για την εκτέλεση του έργου συστήνεται ο τοπικός μη κερδοσκοπικός Ο.Α.Δ.Υ.Κ. για το Δημόσιο συμφέρον (ΠΔ.383/79).

28/5/79 υπογράφεται **(εικ. 5.36)** η ένταξη της Χώρας στην ΕΟΚ και 29/6/79 υπερψηφίζεται εις την Βουλή, η συμφωνία ένταξης.

18/10/79 στο Δημαρχείο υπογράφεται **(εικ. 5.37)** το συμβόλαιο αγοράς των πρώτων 1.000 στρ. στο ύψωμα του Προφήτη Ηλία για το Πολυτεχνείο παρουσία των Υπουργών Συντονισμού και Παιδείας Μητσοτάκη και Βαρβιτσιώτη.

Τελικά εξαγοράστηκαν 1.518 στρ. και απαλλοτριώθηκαν ακόμη 1.305 στρ. συνολικά 2.823 στρ.

Το έργο της ΔΕ του 1977 του Πολυτεχνείου συμπληρώνεται με την φροντίδα απόκτησης των παλαιών φυλακών **(εικ. 5.38)** και του Διοικητηρίου (Μεραρχία) στην παλιά πόλη και την διαδικασία σύνταξης μελετών, τόσο για τις αρχικές εγκαταστάσεις του Ιδρύματος όσο και για την αναστύλωση των παλιών κτιρίων. Αλλά και στη νομοθέτηση καινοτομιών οι οποίες το διαφοροποιούν από τα άλλα Α.Ε.Ι. της Χώρας που διέπονται από τον Νόμο του 1930.

Η Βελτίωση του βιοτικού επιπέδου συμβάλλει στην ανάπτυξη της οικοδομικής δραστηριότητας νόμιμης και αυθαίρετης. Η αυθαίρετη δόμηση **(εικ. 5.39)** ιδιαίτερα αυξημένη παρατηρείται στις παραθαλάσσιες περιοχές της πόλης για λόγους καθαρά εμπορικούς **(εικ. 5.40)** και επιχειρηματικούς.

Ενώ κατοικίες με ιδιαίτερη αρχιτεκτονική κτίζονται στην χαρακτηριστική περιοχή της Monte Vardia και τον Προφήτη Ηλία με πανοραμική θέα. Μεταξύ αυτών το Κάστρο **(εικ. 5.41)** του γιατρού Αδ. Αρχοντάκη του Κάστρο, επικεντρώνει το ενδιαφέρον και την φροντίδα του (1976 – 1977) μετά τις φυλακές κατά την δικτατορία.

4/10/78 υπογραφεται η σύμβαση ανάθεσης της μελέτης γενικής ανάπτυξης περιοχής Χανίων Σούδας Ακρωτηρίου και τον γενικό συντονισμό αναλαμβάνει ο Πολεοδόμος Αντώνης Τρίτσης **(εικ. 5.42).**

1/10/79 μετά από έκρηξη στη Σούδα **(εικ. 5.43)** από την ανατίναξη του μότορσιπ Πανορμίτης με 1 νεκρό και 139 τραυματίες και 200.000.000 ζημιές χαρακτηρίζεται επείγουσα η προτεραιότητα του χωροταξικού σχεδίου της Σούδας, ενώ ο ΟΟΣΑ ιδρύει το Ινστιτούτο Μεσογειακών Σπουδών **(εικ. 5.44).**

Παράγοντες της Ευρωπαϊκής Κοινότητας επισκέπτονται την πόλη συμβάλλοντας στην προβολή της. 9/3/80 ο Γενικός Γραμματέας των Ευρωπαϊκών Κοινοτήτων Εμίλ Νοέλ.

■ **(εικ. 5.37) Υπογραφή 18/10/79 στο Δημαρχείο του συμβολαίου αγοράς των πρώτων 1.000 στρ. για το Πολυτεχνείο. (Συλλογή Κ. Καλαϊτζάκη).**

■ **(εικ. 5.38) Τουρκικές φυλακές και Διοικητήριο (Μεραρχία) στην παλιά πόλη. (Συλλογή Ιστορικού Αρχείου)**

■ **(εικ. 5.39) Αυθαίρετη δόμηση στην παραλιακή περιοχή του Σταυρού. (Μελέτη τουριστικής ανάπτυξης Αργυροπούλου-Τρίτση 1967)**

■ **(εικ. 5.42) Αντώνης Τρίτσης Αρχιτέκτων και Πολιτικός**

■ **(εικ. 5.41) Το κάστρο του ¨Κάστρο¨ η κατοικία του γιατρού Ανδρ. Αρχοντάκη. (Αρχείο Νομαρχιακής Αυτοδιοίκησης Χανίων τμήματος Πολιτισμού).**

■ **(εικ. 5.40) Αυθαίρετη και λοιπή δόμηση στην περιοχή του Γλάρου (αρχείο Μ. Μανούσακα)**

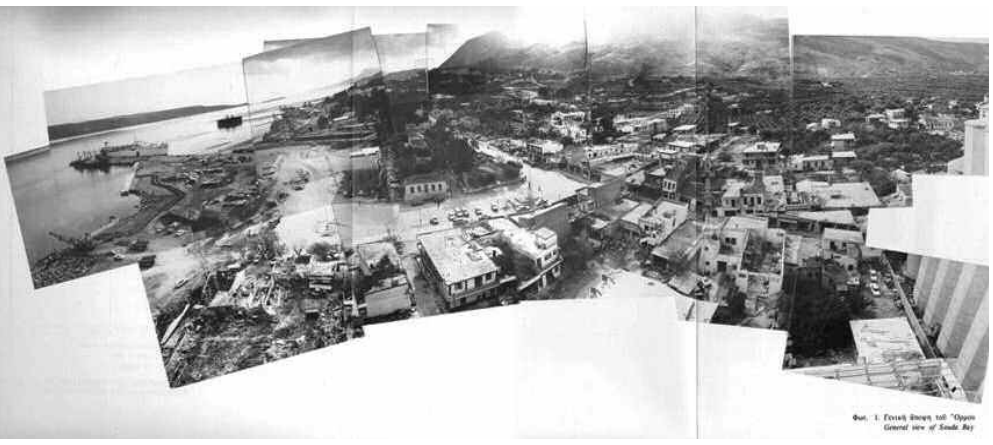

■ **(εικ. 5.43) Η περιοχή της Σούδας το 1979 (Μελέτη γενικής ανάπτυξης Χανίων-Σούδας-Ακρωτηρίου 1982)**

■ **(εικ. 5.44) Ινστιτούτο Μεσογειακών Σπουδών (ΜΑΙΧ)**

■ **(εικ. 5.45) Απότιση τιμής 1/4/80 στον τάφο του Ελ. Βενιζέλου από την Πρόεδρο του Ευρωπαϊκού Κοινοβουλίου Σιμόν Βεϊλ. (Εφημ. "Κήρυκας")**

■ **(εικ. 5.46) Απότιση τιμής 20/10/80 στον τάφο του Ελ. Βενιζέλου από τον Πρόεδρο του Σοσιαλιστικού Κόμματος της Γερμανίας Βίλλυ Μπράντ (Εφημ. "Κήρυκας")**

■ **(εικ. 5.47) Απονομή 17/4/80 στο Ξυλόσκαλο από τον Πρόεδρο του συμβουλίου της Ευρώπης Κάρατσεκ του διπλώματος Α΄ κατηγορίας στον Εθνικό Δρυμό της Σαμαριάς. Το δίπλωμα παραλαμβάνει ο υπουργός Συντονισμού Κ. Μητσοτάκης (αρχείο Τ. Πρωτοψάλτη)**

1/4/80 η Πρόεδρος του Ευρωπαϊκού Κοινοβουλίου Σιμόν Βεϊλ **(εικ. 5.45)** η οποία μετά την κατάθεση στεφάνου στον τάφο του Ε. Βενιζέλου αναφέρει «.. *αισθάνομαι βαθειά συγκίνηση γιατί ο Ελευθέριος Βενιζέλος υπήρξε ένας μεγάλος Ευρωπαίος πριν την Ένωση της Ευρώπης ...*». Ακολουθεί λίγο αργότερα και η επίσκεψη του Βίλλυ Μπράντ **(εικ. 5.46)** Προέδρου του Σοσιαλιστικού Κόμματος της Δυτικής Γερμανίας.

Κατά την διάρκεια ειδικής τελετής 17/4/80 στο Ξυλόσκαλο **(εικ. 5.47)** απονέμεται στον Εθνικό Δρυμό της Σαμαριάς από τον Γενικό Γραμματέα του Συμβουλίου της Ευρώπης κ. Κάρατσεκ το δίπλωμα Α΄ κατηγορίας.

15/5/80 ο Κ. Καραμανλής ορκίζεται Πρόεδρος της Δημοκρατίας με διάδοχό του στην Κυβέρνηση της ΝΔ τον Γ. Ράλλη, και Υπουργό των Εξωτερικών τον Κ. Μητσοτάκη.

Πολύ χαρακτηριστική **(εικ. 5.48)** και σ' ορισμένα εκθέματα πολύ συνταρακτική η έκθεση με φωτογραφίες της Γερμανικής κατοχής στο Δημαρχείο Χανίων 17/5/80 από τον δημοσιογράφο Β. Μαθιόπουλο.

Στη συνέχεια η αξιοποίηση του Δημοτικού κινηματογράφου στον κήπο αποτελεί μια νέα προσπάθεια για την πολιτιστική κίνηση της πόλης, όπως και η παράσταση του ημικρατικού θεάτρου Κρήτης στο Φιρκά με τον Κατζούρμπο του Γ. Χορτάτζη **(εικ. 5.49).**

Από 1/6/80 αρμοδιότητες Πολεοδομικών Εφαρμογών ασκούνται από το Δήμο Χανίων, ενώ ο Υπουργός Πολιτισμού Ανδρέας Ανδριανόπουλος ανακοινώνει στον Δήμαρχο Χανίων 10/8/80 την κήρυξη ως διατηρητέων των αντιπροσωπευτικών κτισμάτων της αρχιτεκτονικής κληρονομιάς της πόλης (ΦΕΚ 795/Β/80) που είχε ζητήσει το ΤΕΕ/ΤΔΚ 6/6/77.

Στο Ναυτικό Όμιλο πραγματοποιείται 28/10/80 το 1ο Παγκρήτιο Προσκοπικό Συνέδριο **(εικ. 5.50)** για το οποίο μεταξύ των άλλων συμβάλλουν και οι Γιάννης Καντάρας, Α. Γαμπάς και Τ. Χουλιόπουλος.

Το Δημοτικό Συμβούλιο **(εικ. 5.51)** Χανίων σε συνεδρίαση 4/12/80 που κράτησε μέχρι το πρωί της επομένης αποφάσισε με 13 ψήφους υπέρ και 11 κατά την ίδρυση της Δημοτικής επιχείρησης Ύδρευσης Αποχέτευσης της ΔΕΥΑΧ. Στόχος η περαιτέρω πορεία των έργων ύδρευσης – αποχέτευσης για τα οποία η αποχέτευση αποτελεί το θέμα του αιώνα σύμφωνα με τον τύπο για την πόλη.

Από 1/1/1981 η Ελλάδα πλήρες μέλος της ΕΟΚ και 19/2/81 στο Δημαρχείο υπογράφεται το συμβόλαιο αγοράς του χώρου του καθολικού νεκροταφείου. **(εικ. 5.52)**

Τον Μάρτιο ο Πρωθυπουργός Γ. Ράλλης **(εικ. 5.53)** θέτει τον θεμέλιο λίθο του έργου του υδάτινου δυναμικού. Το καλοκαίρι (12-7-81) παρουσία των Υπουργών Μητσοτάκη και Ανδριανόπουλου μετά από πλήρη αποκατάσταση εγκαινιάζεται η επαναλειτουργία του Μουσείου Χανίων στο Ναό του Αγίου Φραγκίσκου **(εικ. 5.54).**

Ταυτόχρονα κοινοποιείται στο Δήμο η απόφαση παραχώρησης 15.814,20 τ.μ. από το στρατόπεδο Τζομπανάκη για την δημιουργία

■ **(εικ. 5.48) Έκθεση 17/5/80 στο Δημαρχείο φωτογραφιών από τα Γερμανικά αρχεία.**

■ **(εικ. 5.49) Παράσταση του ημικρατικού θεάτρου Κρήτης 30/5-2/6/80 με τον Κατζούρμπο τον Γ. Χορτάτζη στο θέατρο του Φιρκά.**

■ **(εικ. 5.52) Υπογραφή 19/2/81 στο Δημαρχείο του συμβολαίου αγοράς του Φράγκικου νεκροταφείου από τον Δήμαρχο Γ. Κλωνιζάκη παρουσία του ΥΧΟΠ Γ. Πλυτά. (Αρχείο Κ. Καλαϊτζάκη)**

■ **(εικ. 5.53) Ο Πρωθυπουργός Γ. Ράλλης 22/3/81 θέτει τον θεμέλιο λίθο του έργου αξιοποίησης του Υδατικού δυναμικού. Δίπλα ο Μανώλης Σπανουδάκης, πίσω και αριστερά Π. Παυλάκης, Εμμ. Κεφαλογιάννης, Κ. Μητσοτάκης, Γ. Χαραλαμπόπουλος και άλλοι. (Αρχείο Π. Παυλάκη)**

■ (εικ. 5.50) 1ο Παγκρήτιο προσκοπικό συνέδριο 28/10/80 στο Ναυτικό Όμιλο και οι επικεφαλής των προσκόπων της πόλης Γιάννης Καντάρας, Αντώνης Γαμπάς και Τάκης Χουλιόπουλος. (Αρχείο Τ. Χουλιόπουλου-Τ. Τσόντου)

ΑΠΟ ΤΟ ΔΗΜΟΤΙΚΟ ΣΥΜΒΟΥΛΙΟ

Ὑλοποιεῖται ἡ ἀπόφαση γιὰ τήν ἵδρυση Δημ. Ἐπιχείρησης Ὕδρευσης-Ἀποχέτευσης

ΣΥΣΤΗΘΗΚΕ ΕΙΔΙΚΗ ΕΠΙΤΡΟΠΗ

Μετά από όκτώ συνεδριάσεις μέ αντικείμενο συζήτησης τό Νόμο 1069)80, τό Δημοτικό Συμβούλιο Χανίων, στή προχθεσινή του συνεδρίαση πού κράτησε μέ χρι τίς 2.30 τό πρωί, ἀποφάσισε μέ 13 ψήφους ὑπέρ καί 11 κατά, τή δημιουργία ἀπό τό Δή δυνατόν γρηγορότερο.

Η πλειοψηφία τών δημοτικών συμβούλων ἀποδέχτηκε πώς μόνο μέ τήν ἵδρυση τής Δημοτικής Ἐπιχείρησης θά λυνόταν αὐτό τό τεράστιο πρόβλημα κι ἔτσι μέ τήν προχθεσινή ἀπόφασή του τό Δημοτικό Συμβούλιο Χανίων προχώρησε στήν ἵδρυση τής Δημοτικής Ἐπιχείρησης.

Μετά τήν ἀναγγελία τού ἀποτελέσματος τής ψηφοφορίας οἱ δημοτικοί σύμβουλοι κ.κ. Παν. Καλα'ι'τζάκης, Καραφός, Κάρακος, Νανοδάκης, Σφακιωτάκης

Συνέχεια στήν 8η σελ

■ (εικ. 5.51) Δημοσιοποίηση της ίδρυσης της ΔΕΥΑΧ 5/12/80

■ (εικ. 5.55) Εγκαίνια θερμαινόμενης πισίνας Ν.Ο.Χ. 20/7/81. Από αριστερά Κων/νος Μητσοτάκης, Γ. Χαραλαμπόπουλος, Αχιλ. Καραμανλής, Β. Πεντάρης, Αναστ. Τσόντος. (Συλλογή Τ. Τσόντου)

πάρκου και 2.000 τ.μ. για το μέγαρο του Πνευματικού Κέντρου της πόλης ενώ 20/7/81 εγκαινιάζεται η θερμαινόμενη πισίνα του κολυμβητηρίου **(εικ. 5.55).**

Με την απονομή του χρυσού μεταλλίου **(εικ. 5.56)** η πόλη τιμά τον διακεκριμένο Κρητικό συγγραφέα Παντελή Πρεβελάκη στο Χρυσόστομο 20/9/81.

Τον Οκτώβριο 18/10/81 το ΠΑΣΟΚ κερδίζει τις Εθνικές εκλογές. Βουλευτές Χανίων Σ. Βαλυράκης – Σ. Μιχελογιάννης – Μ. Σκουλάκης και με την Ν.Δ. ο Κ. Μητσοτάκης. Μια καινούρια εποχή ξεκινά για την Ελλάδα **(εικ. 5.57)** την Κρήτη και τα Χανιά **(εικ. 5.58).**

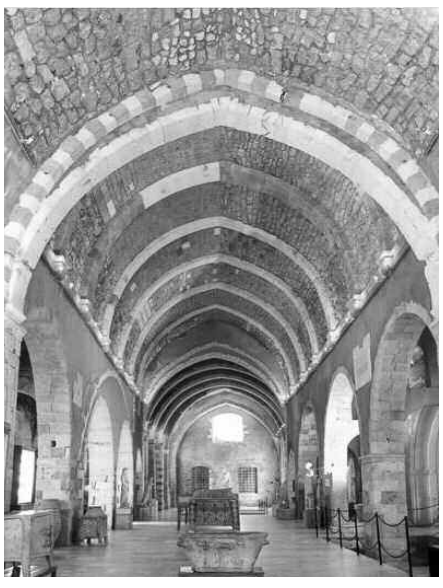

■ (εικ. 5.54) Εγκαίνια επαναλειτουργίας Μουσείου Χανίων 12/7/81 παρουσία των Υπουργών Μητσοτάκη και Ανδριανόπουλου και του αρχαιολόγου Γ. Τζεδάκη. (Εφημ. "Κήρυκας")

■ (εικ. 5.56) Απονομή από τον Δήμαρχο Χανίων Γιάννη Κλωνιζάκη του χρυσού μεταλλίου της πόλης στον Παντελή Πρεβελάκη. (Αρχείο Βιβλιοθήκης)

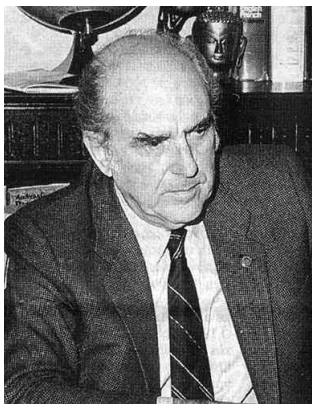

■ (εικ. 5.57) Ο νικητής των Εθνικών εκλογών της 18/10/81 Ανδρέας Γ. Παπανδρέου

■ (εικ. 5.58) Η νέα Κυβέρνηση του ΠΑΣΟΚ

6

1982 – 2013
ΤΑ ΤΕΛΕΥΤΑΙΑ 31 ΧΡΟΝΙΑ

Τα πεπραγμένα της πόλης

Τα τελευταία 31 χρόνια, 1982 – 2013 για τα Χανιά, αυτή η περίφημη μεταπολίτευση ή και περίοδος λήθης και αλήθειας, δεν αντιμετωπίζεται ως ιστορία για τα 100 χρόνια της πόλης. Χρειάζεται ακόμη χρόνος για ν' αποτιμηθεί με πληρότητα.

Είναι όμως γεγονός ότι αυτή η περίοδος επειδή οδήγησε στην οικονομική κρίση, έχει δαιμονοποιηθεί, παρά το ότι κατά την διάρκεια της υπήρξαν και σημαντικά επιτεύγματα. Τα έχουμε βιώσει οι περισσότεροι και τα βιώνουμε με ιδιαιτερότητες, ευαισθησία και προβληματισμό και αναφέρονται στη συνέχεια ως τα πεπραγμένα της πόλης προκειμένου να ολοκληρωθεί και η ζωή της για 100 χρόνια. Σε 2.722 δολ. ανέρχεται το κατά κεφαλή ΑΕΠ το 1974 με 73 χρόνια το προσδόκιμο επιβίωσης, και 31.670 δολ. το 2008, 24 χρόνια αργότερα, με 79,5 χρόνια αντίστοιχα το προσδόκιμο επιβίωσης. Η βελτίωση της υποδομής της πόλης με τα έργα ύδρευσης, αποχέτευσης και οδοποιίας αλλά και της άμεσης προστασίας του περιβάλλοντος με την οργάνωση και λειτουργία των εγκαταστάσεων του βιολογικού καθαρισμού **(εικ. 6.1),** και της διαχείρισης των στερεών αποβλήτων **(εικ. 6.2),** χρεώνονται σ' αυτή την περίοδο. Ακόμη η κατασκευή και λειτουργία νέου Νοσοκομείου **(εικ. 6.3)** και των κτιριακών συγκροτημάτων του κέντρου ψυχικής υγείας και του Ι.Κ.Α. **(εικ. 6.4),** ο πολλαπλασιασμός της σχολικής στέγης, με την ανέγερση νέων σχολείων **(εικ. 6.5),** η κατασκευή και λειτουργία του αεροσταθμού **(εικ. 6.6)**, και του ΒΙΟΠΑ **(εικ. 6.7).**

Την έγκριση του ΓΠΣ Χανίων Σούδας και τμημάτων των περιαστικών Δήμων συμπλήρωσε η εν συνεχεία έγκριση των Πολεοδομικών εφαρμογών επέκτασης του σχεδίου της πόλης.

Ακολουθεί η δημιουργία από τον στεγαστικό συνεταιρισμό (ΣΟΔΥ) της οικιστικής περιοχής του Κουμπελή **(εικ. 6.8).** Ενώ από τον ΟΕΚ η ενίσχυση της εργατικής κατοικίας στη θέση Νταμάρια Λενταριανών **(εικ. 6.9)** με 73 νέες κατοικίες και των έργων υποδομής και επίσης στο Κόκκινο Μετόχι **(εικ. 6.10)** με 11 πολυκατοικίες και τα έργα υποδομής.

Το Πολυτεχνείο της Κρήτης **(εικ. 6.11)** οργάνωσε τις εγκαταστάσεις του προστατεύοντας και αναδεικνύοντας και το φυσικό περιβάλλον της περιοχής του **(εικ. 6.12).**

Μετά την υποδοχή των πρώτων φοιτητών το 1984, αναπτύσσει μέχρι σήμερα σπουδές και έρευνα σε προηγμένες τεχνολογίες συμβάλλοντας στην

■ (εικ. 6.1) Εγκαταστάσεις βιολογικού καθαρισμού της πόλης

■ (εικ. 6.2) Εγκαταστάσεις διαχείρισης στερεών αποβλήτων. (Αρχείο ΔΕΔΙΣΑ)

■ (εικ. 6.3) Νοσοκομείο Χανίων

■ (εικ. 6.5) Νέα σχολικά κτίρια

■ (εικ. 6.4) Κτιριακές εγκαταστάσεις ψυχικής υγείας και Ι.Κ.Α.

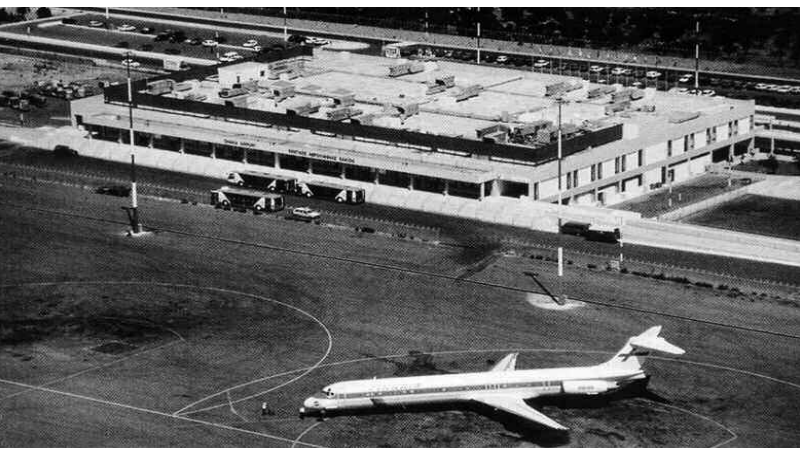

■ (εικ. 6.6) Αεροδρόμιο Χανίων

■ (εικ. 6.7) Β.Ι.Ο.Π.Α.

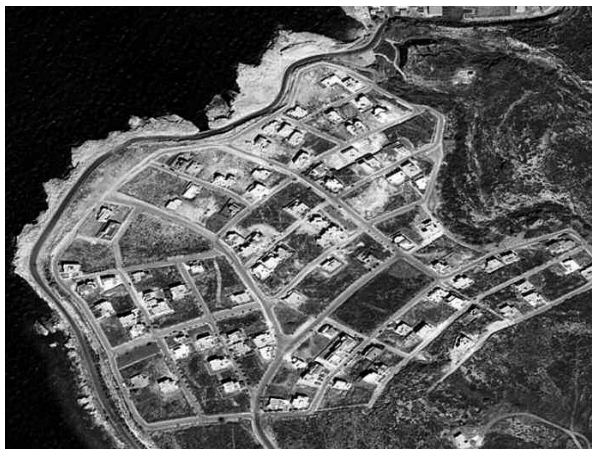

■ (εικ. 6.8) Σ.Ο.Δ.Υ. Κουμπελή

■ (εικ. 6.9) Εργατικές κατοικίες στη θέση Νταμάρια Λενταριανών. Γενική διάταξη και τύποι κατοικιών

■ (εικ. 6.5) Νέα Σχολικά κτίρια

ΚΟΥΜΠΕΛΗ

ΣΟΔΥ ΠΡΟΦΗΤΗ ΗΛΙΑ

ΝΕΑ ΧΩΡΑ

■ (εικ. 6.11) Πολυτεχνείο Κρήτης. Γενική διάταξη εγκαταστάσεων

■ (εικ. 6.12) Φυσικό πάρκο Πολυτεχνείου (Ενημερωτική πινακίδα πάρκου).

■ (εικ. 6.10) Εργατικές κατοικίες στη θέση Κόκκινο Μετόχι. Γενική διάταξη και τύποι κατοικιών

■ **(εικ. 6.14) Παλιά πόλη Χανίων (αρχείο Γραφ. Παλιάς Πόλης)**

■ **(εικ. 6.15) Δράσεις και παρεμβάσεις στην παλιά πόλη (αρχείο Γραφ. Παλιάς Πόλης)**

Ιστορική γιά τά Χανιά καί τήν Παιδεία ἡ ἔναρξη τῆς λειτουργίας τοῦ Πολυτεχνείου Κρήτης

ΑΡΧΙΖΟΥΝ ΤΑ ΜΑΘΗΜΑΤΑ - ΣΥΝΕΧΙΖΟΝΤΑΙ ΟΙ ΕΓΓΡΑΦΕΣ

Ιστορική καί γιά τά Χανιά καί γιά τήν Παιδεία, χαρακτηρίστηκε ἀπό τό Δήμαρχο Χανίων κ. Κατσανεβάκη καί ἀπό τόν πρόεδρο τῆς Διοικούσας Ἐπιτροπῆς τοῦ Πολυτεχνείου Κρήτης κ. Θαλῆ Ἀργυρόπουλο ἡ χθεσινή μέρα, κατά τήν ὁποία ἄρχισε καί τυπικά ἡ λειτουργία τοῦ Πολυτεχνείου στά Χανιά.

Στή χθεσινή τελετή τῶν ἐγκαινίων, πού δέν εἶχε ἐπίσημο χαρακτήρα, παραβρέθηκαν τά μέλη τῆς Διοικούσας Ἐπιτροπῆς τοῦ Πολυτεχνείου, εἰκοσι περίπου καθηγητές καί πολλοί φοιτητές.

Οἱ ὑπόλοιποι καθηγητές τοῦ Πολυτεχνείου θά ἔρθουν σήμερα καί στίς ὑπόλοιπες μέρες στά Χανιά, ἐνώ ἡ ἡμερομηνία γιά τήν ἐπίσημη τελετή τῶν ἐγκαινίων τοῦ πρώτου Ἀνώτατου Ἐκπαιδευτικοῦ Ἱδρύματος τῶν Χανίων, θά ἀνακοινωθεῖ ἐγκαιρα ἀπό τή Διοικοῦσα Ἐπιτροπή του.

Μιλώντας ὁ πρόεδρος τῆς Διοικούσας Ἐπιτροπῆς τοῦ Πολυτεχνείου Κρήτης, καθηγητής κ. Θαλῆς Ἀργυρόπουλος ἐπισημανε ὁτι τά ἐπίσημα ἐγκαινια τοῦ Πολυτεχνείου θα γίνουν ἀργότερα μέ τή συμμετοχή καί τοῦ Χανιώτικου λαοῦ. «Σήμερα (χθές), εἶπε, ὑποδεχτήκαμε τούς φοιτητές καί ἀρχισαν οἱ ἐγγραφές ἐνώ ἀπό αὔριο (σήμερα) ἀρχίζουν τά τακτι-

Συνέχεια στήν 8η σελίδα

Η Αίγυπτος υποστηρίζει

■ **(εικ. 6.13) Ανακοίνωση της έναρξης λειτουργίας του Πολυτεχνείου**

■ **(εικ. 6.17) Έργα κοινωνικής ανάπτυξης (αρχείο Γραφ. Παλιάς Πόλης)**

■ **(εικ. 6.16) Έργα υποδομής (αρχείο Γραφ. Παλιάς Πόλης)**

οικονομική άνοδο της πόλης, της Κρήτης και της Χώρας. **(εικ. 6.13)**

Παράλληλα ο πολιτισμός είναι ένα εργαλείο που εμπλουτίζει τις συνειδήσεις, ευνοεί τον κατευνασμό των παθών, δημιουργεί αυτοπεποίθηση και διαπλάθει κοινωνική συνοχή. Τα τελευταία 31 χρόνια διατηρεί έντονη την παρουσία του στα Χανιά σε φάσεις και εξέλιξη και με την αρχιτεκτονική να εικονοποιεί την παρουσία του.

Η παλιά πόλη **(εικ. 6.14)**, η μεσαιωνική πόλη, η Τουρκόπολη, η εσωτερική πόλη, τα παλιά Χανιά, ως οικιστική ενότητα, αλλά και με τα επί μέρους κτίσματα της αντιμετωπίζεται πλέον ως αδιάσπαστο τμήμα της ιστορίας του τόπου. Επιδέχτηκε σειρά δράσεων και παρεμβάσεων **(εικ. 6.15)** με στόχο την προστασία και την ανάδειξη των κτισμάτων της και με προτεραιότητα εις την αντιμετώπιση των προβλημάτων του κοινωνικού χώρου **(εικ. 6.16)** και της ανάπτυξης **(εικ. 6.17).** Ενώ συνεχίστηκαν και συνεχίζονται οι εργασίες ανάδειξης των Ενετικών οχυρώσεων **(εικ. 6.18)** και του Βυζαντινού τείχους **(εικ. 6.19).**

Με τον αναπτυξιακό Νόμο 1262/82 χαρακτηριστικά κτίσματα της παλιάς πόλης αλλά και της νέας, κυρίως Προξενεία **(εικ. 6.20)** της Κρητικής Πολιτείας στη Χαλέπα μετατρέπονται σε μικρά ξενοδοχεία με ιδιαιτερότητα.

Το ΜΟΠ της Κρήτης συνέβαλλε στην αποκατάσταση του σπιτιού του Βουλευτή Γερουσιαστή Μανούσου Κούνδουρου **(εικ. 6.21)** σε Πολύκεντρο νεολαίας με εξαιρετική δραστηριότητα και του Μηχανικού της Κρητικής Πολιτείας Μιχάλη Σαββάκη σε κατοικία **(εικ. 6.22)** του εκάστοτε Μητροπολίτη Κυδωνίας και Αποκορώνου (Δεσποτικό). Παράλληλα η αποθήκη Κούνδουρου **(εικ. 6.23)** αποτέλεσε σε πρώτη φάση αποκατάστασης, στέγη για μια δεκαετία για το θεατρικό Χανιώτικο εργαστήρι **(εικ. 6.24)** και στη συνέχεια για τον θεατρικό χώρο Δημ. Βλησίδη **(εικ. 6.25)** με έναρξη της δραστηριότητας του, 750 χρόνια από την ανοικοδόμηση της πόλης από τους Ενετούς (1252 – 2002) με την Κρητῒδα **(εικ. 6.26)** του Αντωνιάδη σε θεατρική διασκευή Πολυχρόνη Κουτσάκη. Το σπίτι του Βουλευτή Γερουσιαστή Νικόλαου Μπιστολάκη **(εικ. 6.27)** με την αποκατάστασή του στεγάζει από 19/9/87 το ΤΕΕ/ΤΔΚ. Η αξιοποίηση του κτιρίου των πρώτων μεταπολεμικών χρόνων της παλαιάς ηλεκτρικής **(εικ. 6.28),** σε αθλητικό κέντρο της γειτονιάς είναι από τις πρώτες επιτυχείς μετασκευές ιστορικών κτισμάτων της πόλης.

Την χρήση της Ανατολική τάφρου ως χώρου αθλοπαιδιών συμπλήρωσε, για τις ανάγκες του εορτασμού των 50 χρόνων από την μάχη της Κρήτης (1941 – 1991) η τοποθέτηση υπαίθριου θεάτρου **(εικ. 6.29)** στη Νοτιοανατολική γωνία της και το οποίο παρέμεινε στη συνέχεια μέχρι πρόσφατα, που αντικαταστάθηκε με νεότερη κατασκευή για τις πολιτιστικές ανάγκες της πόλης.

■ **(εικ. 6.18) Αποκαταστάσεις ενετικών οχυρώσεων (αρχείο Γραφ. Παλιάς Πόλης)**

■ (εικ. 6.19) Αποκαταστάσεις Βυζαντινού τείχους (αρχείο Γραφ. Παλιάς Πόλης)

ΕΛ. ΒΕΝΙΖΕΛΟΥ 111

ΗΡ. ΠΟΛΥΤΕΧΝΕΙΟΥ 2

■ (εικ. 6.21) Αποκατάσταση και χρήση του σπιτιού του Βουλευτή Γερουσιαστή Μανούσου Κούνδουρου

ΕΛ. ΒΕΝΙΖΕΛΟΥ 150

■ (εικ. 6.20) Αποκατάσταση και χρήση κτισμάτων Κρητικής Πολιτείας

Α. ΠΑΠΑΝΔΡΕΟΥ & Α. ΓΙΑΝΝΑΡΗ

■ (εικ. 6.22) Αποκατάσταση και χρήση του σπιτιού του Μηχανικού της Κρητικής Πολιτείας Μιχάλη Σαββάκη

ΕΛ. ΒΕΝΙΖΕΛΟΥ 164

ΜΑΡΙΔΑΚΗ 2

■ (εικ. 6.23) Αποκατάσταση και χρήση αποθήκης Κούνδουρου

■ (εικ. 6.25) Δημήτρης Βλησίδης δημοσιογράφος Δημοτικός σύμβουλος

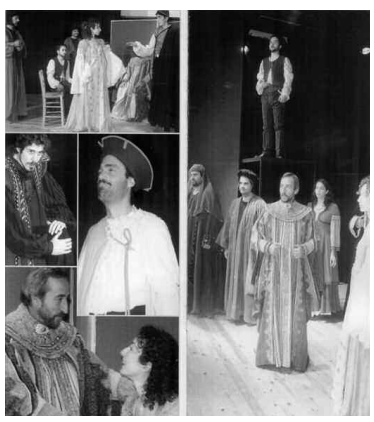

■ (εικ. 6.26) Θεατρική διασκευή της Κρητίδας του Αντωνιάδη (αρχείο Ν. Κουτσάκη)

■ (εικ. 6.24) Παραστάσεις από το Χανιώτικο θεατρικό εργαστήρι

ΝΕΑΡΧΟΥ 23

■ (εικ. 6.27) Εγκαίνια στέγης ΤΕΕ/ΤΔΚ Μ. Λουκάκης, Χ. Σοφιανός, Πρόεδρος ΤΕΕ, Σήφης Μιχελογιάννης, Γ. Κατσανεβάκης και άλλοι. (Συλλογή Χ. Σοφιανού)

■ (εικ. 6.28) Αποκατάσταση και χρήση παλιάς ηλεκτρικής

■ (εικ. 6.29) Υπαίθριο θέατρο ανατολικής τάφρου

■ (εικ. 6.30) Αποκατάσταση συγκροτήματος φυλακών παλιάς πόλης

ΠΡΙΝ

■ (εικ. 6.31) Αποκατάσταση πρώην Γαλλικής σχολής. (Αρχείο Τ. Μπολουδάκη)

■ (εικ. 6.32) Ανακαίνιση περιπτέρου κήπου

ΜΕΤΑ

■ (εικ. 6.34) Εικόνα από την ζωή της Φιλόκαλης Χανιώτισσας (αρχείο Λυκείου Ελληνίδων)

■ (εικ. 6.33) Ανακαίνιση αίθουσας Λυκείου Ελληνίδων (αρχείο Λυκείου Ελληνίδων)

■ (εικ. 6.35) Μεγάλο Αρσενάλι πριν την αποκατάσταση (αρχείο Γραφ.παλιάς πόλης)

■ (εικ. 6.36) Μεγάλο Αρσενάλι μετά την αποκατάσταση (αρχείο Γραφ. παλιά πόλης)

Το Πολυτεχνείο Κρήτης στερέωσε και αποκατέστησε για τις ανάγκες του το μνημειακό συγκρότημα των φυλακών **(εικ. 6.30)** στην παλιά πόλη και το κτίριο της πρώην Γαλλικής Σχολής στη Χαλέπα **(εικ. 6.31).**

Ανακαινίστηκε το αναψυκτήριο **(εικ. 6.32)** του μεσοπολέμου στο Δημοτικό κήπο, με την προσθήκη και παιδικής βιβλιοθήκης στο ισόγειο, και η αίθουσα του Λυκείου των Ελληνίδων **(εικ. 6.33)** παρουσιάζοντας εκτός των άλλων και εικόνες της Χανιώτικης κοινωνίας του 20ου αιώνα **(εικ. 6.34)** με την φροντίδα της φιλοκαλλης Χανιώτισσας.

Η πόλη εντάχθηκε στο Εθνικό Πολιτιστικό δίκτυο της Χώρας το 1994 με την ομόφωνα αποδεκτή πρόταση της αρχιτεκτονικής μητέρας των τεχνών.

Στη συνέχεια **(εικ. 6.35)** το κέντρο Αρχιτεκτονικής της Μεσογείου το γνωστό σ' όλους Κ.Α.Μ. προέκυψε ως αμιγής επιχείρηση του Δήμου (ΦΕΚ Β/1119/16-12-96) και στεγάζεται **(εικ. 6.36)** από 29/4/2002 στο υποδειγματικά αναστυλωμένο μεγάλο Αρσενάλι, συμβάλλοντας εκτός των άλλων και στην ανάδειξη και προβολή του έργου των Αρχιτεκτόνων της πόλης **(εικ. 6.37)** της Κρήτης και της Μεσογείου. Στην πολιπολιτισμικότητα της πόλης συμβάλλει η αναστύλωση και επαναλειτουργίας της Εβραϊκής συναγωγής Etj Hayyim **(εικ. 6.38)** και στη Σπλάτζια η αποκατάσταση εκκλησίας **(εικ. 6.39)** και μιναρέ του Χουγκιάρ τζαμί, παράλληλα με την αναμόρφωση της πλατείας **(εικ. 6.40)**

■ **(εικ. 6.37) Έκθεση αρχιτεκτονικού έργου Γιώργου και Μένη Βαρουδάκη το 2002 στο ΚΑΜ με την παρουσία και της «μασκότ» Θεώνης.**

και του Ενετικού Ναού του Αγίου Ρόκκου. Ενώ μετά την υποδειγματική αναστύλωση του φάρου **(εικ. 6.41)** του λιμανιού της πόλης η φωτοδότησής του 31/8/2006 στέλνει μηνύματα ζωής και πολιτισμού σ' όλο τον κόσμο. Η αποκατάσταση του ιστορικού Χρυσοστόμου **(εικ. 6.42)**, με τα νεοκλασικά καταστήματα του Κούνδουρου **(εικ. 6.43)** κατάλληλα επισκευασμένα να στεγάζουν την Πινακοθήκη του Δήμου, και την εκκλησία του San Salvador με την μοναδική συλλογή Βυζαντινών εικόνων **(εικ. 6.44)** αποτελούν σημαντική συμβολή στα πολιτιστικά δρώμενα.

Ενώ η αδιαμφισβήτητη εικαστική πραγματικότητα της πόλης και η λειτουργία της Γκαλερί της Βάσως Μυλωνογιάννη δημιούργησαν και πυρήνα συλλεκτών.

Από τα Νεώρια του ΜΟΡΟ **(εικ. 6.45)** στον ανατολικό μυχό του λιμανιού, το ένα λειτουργεί ως χώρος πολιτισμού στεγάζοντας και τον Ιστιοπλοϊκό Όμιλο και το άλλο μόνιμη έκθεση αρχαίας ναυπηγικής τέχνης, ενώ το μεσαίο συνεχίζει την τοπική ναυπηγική παράδοση.

Ο εκσυγχρονισμός του Κολυμβητηρίου Χανίων **(εικ. 6.46)** και η διαμόρφωση και χρήση της οδού Πειραιώς παράλληλα της Δυτικής τάφρου **(εικ. 6.47)** και ως ποδηλατοδρόμου από τις πλέον επιτυχείς ενέργειες στην πόλη. Από το 1989 το Ινστιτούτο Κρητικού Δικαίου (ΙΚΔ) στεγάζεται και λειτουργεί στο σπίτι του Δικηγόρου της Κρητικής Πολιτείας Εμμ. Παπαγιαννάκη **(εικ. 6.48).**

Η 5η Πανελλήνια Ορειβατική Συγκέντρωση **(εικ. 6.49)** στο Λάκκο Καλλέργη των Λευκών Ορέων το 1998 συγκέντρωσε 1.000 άτομα με τους νεαρούς σκιέρ της πόλης να έχουν κατά πολύ ξεπεράσει τους 2 της δεκαετίας του 50 που διέθεταν και τον απαραίτητο εξοπλισμό **(εικ. 6.50).**

■ **(εικ. 6.38) Η Εβραϊκή συναγωγή της πόλης. (Σχέδιο αρχιτέκτονα Σπ. Ρογκάν)**

■ **(εικ. 6.41) Αποκατάσταση φάρου λιμανιού (αρχείο Γραφείου παλιάς πόλης)**

■ **(εικ. 6.43) Αποκατάσταση καταστημάτων Κούνδουρου (αρχείο Γραφείου παλιάς πόλης)**

■ **(εικ. 6.40) Ναός Αγίου Ρόκου (αρχείο Γραφείου παλιάς πόλης)**

■ **(εικ. 6.46) Κολυμβητήριο Χανίων το 1992 (αρχείο Τ. Χουλιόπουλου)**

■ **(εικ. 6.39) Εκκλησία και μιναρές (Χουγκιάρ Τζαμί) (αρχείο Γραφείου παλιάς πόλης)**

■ **(εικ. 6.42) Αποκατάσταση Χρυσοστόμου (αρχείο Γραφ. παλιάς πόλης)**

■ **(εικ. 6.45) Νεώρια Μορο στον ανατολικό μυχό του λιμανιού (αρχείο Γραφείου παλιάς πόλης)**

■ **(εικ. 6.47) Διαμόρφωση και χρήση οδού Πειραιώς και ως ποδηλατοδρόμο. (Εφημ. "Χανιώτικα νέα")**

■ **(εικ. 6.48) Ινστιτούτο Κρητικού Δικαίου Νεάρχου 15. (Σχέδιο αρχιτέκτονα Γ. Κακάρογλου)**

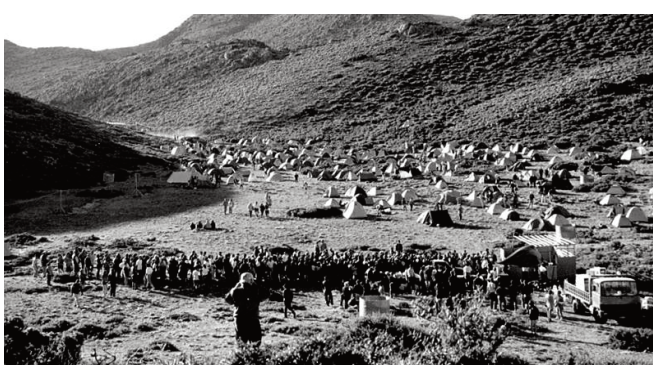

■ **(εικ. 6.49) 5η Πανελλήνια Ορειβατική συγκέντρωση στο Λάκκο Καλλέργη το 1998 (αρχείο Α. Πλυμάκη)**

■ **(εικ. 6.50) Οι νεαροί σκιέρ της πόλης το 1998 (αρχείο Τ. Χουλιόπουλου)**

■ (εικ. 6.51)
Υποδοχή της νέας χιλιετίας με την μηχανή του χρόνου και εκδηλώσεις για μικρούς και μεγάλους (αρχείο Ν. Κουτσάκη)

■ (εικ. 6.52) Η ίδρυση του Ιδρύματος Ερευνών και Μελετών Ελευθ. Κ. Βενιζέλος, (Αρχείο Ε. Κ. Βενιζέλος)

■ (εικ. 6.53) Το σπίτι του Ελευθ. Βενιζέλου και οι εγκαταστάσεις του ιδρύματος με το όνομά του

■ (εικ. 6.55) **Πνευματικό κέντρο Χανίων**

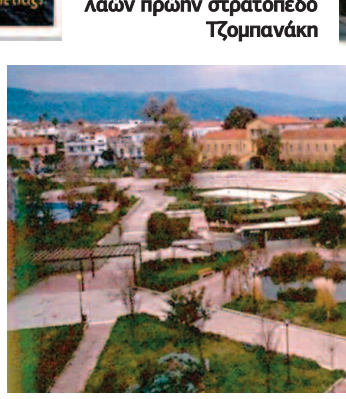

■ (εικ. 6.54) **Το πάρκο Ειρήνης και φιλίας των λαών πρώην στρατόπεδο Τζομπανάκη**

Με το σύνθημα Χανιά 2000, χθες σήμερα αύριο **(εικ. 6.51)** σταυροδρόμι Πολιτισμών η πόλη υποδέχτηκε την νέα χιλιετία στην πλατεία αγοράς με την μηχανή του χρόνου και εκδηλώσεις για μικρούς και μεγάλους.

Το Εθνικό Ίδρυμα Ερευνών και μελετών Ελευθέριος Κ. Βενιζέλος **(εικ. 6.52)** από το 2000 αποτελεί ένα ίδρυμα πανελλήνιας και διεθνούς εμβέλειας, κέντρο μελέτης **(εικ. 6.53)** του έργου και της εποχής του μεγαλύτερου πολιτικού της νεότερης Ελλάδος, ενώ η Βουλή των Ελλήνων παραμένει αρωγός εις το έργο του.

Η ολοκλήρωση **(εικ. 6.54)** και λειτουργία του Πάρκου Ειρήνης και Φιλίας των Λαών διευρύνει το πράσινο της πόλης, και συμπληρώνεται με τον Ιταλικό στρατώνα με το Πολεμικό Μουσείο, και το Πνευματικό Κέντρο **(εικ. 6.55),** για το οποίο εκτός των άλλων συνέβαλαν αποφασιστικά οι Πολυχρόνης και Χαρίδημος Πολυχρονίδης.

Το Μουσείο Τυπογραφίας στο ΒΙΟΠΑ, από το 2005 **(εικ. 6.56)** αποτέλεσμα ιδιωτικής μέριμνας και προσεγμένης φροντίδας, συγκεντρώνει το ενδιαφέρον ντόπιων, και ξένων επισκεπτών **(εικ. 6.57)** τόσο σαν ιδέα και στήσιμο όσο και σαν ξενάγηση.

Το Μουσείο σχολικής ζωής **(εικ. 6.58)** ιδρύθηκε το 2006 από την Νομαρχιακή Αυτοδιοίκηση μετά από πρωτοβουλία και πρόταση εκπαιδευτικών και στεγάζεται στο παλιό Δημοτικό σχολείο στα Νεροκούρου. Ενώ από το 2009 το Ινστιτούτο Επαρχιακού τύπου (ΙΕΤ) στην Αγία Σοφία αποτελεί μια καινοτόμο πρωτοβουλία εκπαίδευσης **(εικ. 6.59)** μη κερδοσκοπικού χαρακτήρα.

■ (εικ. 6.56)
Εγκαίνια μουσείου τυπογραφίας το 2005 (αρχείο βιβλιοθήκης). Χ. Μαρκογιαννάκης, Ν. Κακαουνάκης, Γ. Γαρεδάκης, Σ. Νικηφοράκης, Γ. Κατσανεβάκης, Ειρηναίος Γαλανάκης, Κωνσταντίνος Μητσοτάκης

■ (εικ. 6.58) **Το Μουσείο σχολικής ζωής (αρχείο Μουσείου)**

■ (εικ. 6.57) **Το μουσείο τυπογραφίας στο ΒΙΟΠΑ.**

■ (εικ. 6.59) **Ινστιτούτο επαρχιακού τύπου**

ΤΣΟΝΤΟΥ ΒΑΡΔΑ 29

ΚΑΠΟΔΙΣΤΡΙΟΥ 20

ΕΛ. ΒΕΝΙΖΕΛΟΥ 32

■ (εικ. 6.61) Σύγχρονα κτίσματα της πόλης

ΗΡ. ΠΟΛΥΤΕΧΝΕΙΟΥ 43

ΔΑΣΚΑΛΟΓΙΑΝΝΗ 2 & Ν. ΦΩΚΑ

■ (εικ. 6.60) Κτίσματα της πόλης του μεσοπολέμου

Χαρακτηριστικά κτίσματα του μεσοπολέμου **(εικ. 6.60)** και άλλα νεώτερα επισκευάζονται και διατηρούνται για τις ανάγκες της πόλης αλλά και με άλλα σύγχρονα **(εικ. 6.61)** εικονοποιούν την παρουσία της. Ενώ ο δημόσιος χώρος βρίσκεται στο προσκήνιο της νεότερης γενιάς αρχιτεκτόνων της πόλης (p Public).

Στη συνέχεια η πλούσια Αρχιτεκτονική κληρονομιά οδήγησε στην δημιουργία προγραμμάτων επιμόρφωσης και καταγραφής αλλά και διαδρομών περιήγησης, τοπικών και ευρύτερων. Ακόμη στάσεις θέας και αναπόλησης.

Έγιναν και καταστροφές όπως σ' όλες τις πόλεις κρυμμένες πίσω από την δικαιολογία της δημιουργίας αξιών που θα υποκαταστήσουν τις παλιές προς το νέο το καινούριο. Όμως η συμβίωση του σήμερα με το χθες αποτελεί την ιδιαιτερότητα της πόλης και έγκειται στην ζωντανή συνεχή και ιστορική διαστρωμάτωση η οποία την χαρακτηρίζει και παραμένει αδιαμφισβήτητος μάρτυρας της ύπαρξης και της ζωής της τα 100 τελευταία χρόνια.

Και τα Χανιά ιστορική πρωτεύουσα της Κρήτης, παρ' όλες τις μεταβολές **(εικ. 6.62)** δεν έπαψε ποτέ να είναι αυτό που ο καθ' ένας μας θέλει να σκέπτεται και να πιστεύει ότι είναι η δική του πόλη, με τα προβλήματά της αλλά και με αυτή την ακαταμάχητη γοητεία που συνεχίζουν ν' ασκούν τα κτίσματά της εκατό χρόνια, χαρακτηριστικά σύμβολα της παρουσίας της ανάμεσα στα οποία σύμφωνα και με τους στίχους της Εμυς Παπαβασιλείου

το γιασεμί της χειτονιάς χιονίζει όνειρα
και το βλέμμα συναντά τ' άγγιγμα του ήλιου
στις κορυφές των Λευκών Ορέων.

■ (εικ. 6.62) Διαχρονική θέα και αναπόληση της πόλης (Αρχείο Χρήστου Μπαντιά)

ΒΙΒΛΙΟΓΡΑΦΙΑ

1. Άγιοι Απόστολοι. Σύλλογος Δασκάλων και νηπιαγωγών Νομού Χανίων Ημερολόγιο 2010
2. Αμουτζόπουλος Θ. Περάκης Εμμ. Γενικός οδηγός Ν. Χανίων. Εκδόσεις Πετράκη-Νέα εποχή Χανιά 1954
3. Ανδριανάκης Μιχάλης Η παλιά πόλη των Χανίων. Αδάμ. Αθήνα 1977
4. Ανδριανάκης Μιχάλης. Η μάχη της Κρήτης και η παλιά πόλη Χανίων. Εν Χανίοις τόμος 5ος Περίοδος 3η Χανιά 2011
5. Ανδριώτης Νίκος εισαγωγή Βενιζελισμός και πρόσφυγες στην Κρήτη ημερίδας (Ηράκλειο 5 Νοεμβρίου 2005) Εθνικό ίδρυμα Ερευνών & Μελετών Ελευθέριος Βενιζέλος Δήμος Ηρακλείου. Ηράκλειο-Χανιά 2008
6. Αντρέας Αρχοντάκης ο Κάστρο. Νομαρχιακή Αυτοδιοίκηση Χανίων. Τμήμα Πολιτισμού Χανιά 2009
7. Βαλκανικοί πόλεμοι. Η αυγή του Ελληνικού 20ου αιώνα 1912-1913 ΤΑ ΝΕΑ 2012
8. Γιακουμακάτος Ανδρέας. Στοιχεία για την Νεότερη Ελληνική Αρχιτεκτονική Πάτροκλος Καραντινός. Μορφωτικό ίδρυμα Εθνικής Τράπεζας Αθήνα 2003
9. Δαρδαβάσης Θ. Η οργάνωση της κεντρικής διοίκησης για την υγειονομική Δημόσια Υγεία και Κοινωνική Πολιτική. Ο Ελευθέριος Βενιζέλος και η εποχή του σελ. 99-110 εκδόσεις Παπαζήση
10. Δρακάκη Μαρία. Το Μουσείο σχολικής ζωής Ν. Χανίων. Εν Χανιοίς τόμος 2ος περίοδος 3η Χανιά 2008
11. Ελευθέριος Βενιζέλος και Ελληνική πόλη. Πολεοδομικές πολιτικές και κοινωνικοπολιτικές ανακατατάξεις. Πρακτικά συνεδρίου (Χανιά 24-27/10/2002). Εθνικό ίδρυμα Ερευνών και Μελετών «Ελευθέριος Βενιζέλος» Ε.Μ.Π. σχολή Αρχιτεκτόνων Μηχανικών, ΤΕΕ, Αθήνα 2005
12. Ίδρυμα Ροκφέλλερ L.G. Allbauch-G Soda. Η Κρήτη υποδειγματική έρευνα 1948-1957 Γεωργία -Κτηνοτροφία-βιομηχανία-διατροφή-συγκοινωνίες-υγεία-κατοικία. Τροχαλία 1997
13. Ι.Λ.Α.Ε.Κ. Η Κρήτη στην ταραγμένη Δεκαετία 1940-1950 Μάχη της Κρήτης, κατοχή, αντίσταση, Εμφύλιος Χανιά 2012
14. Καρτάκη Δημήτρη Στοιχεία θεάτρου Κρήτης (ΕΘΕΚ) ίδρυση-δράση-μετεξέλιξη έκδοση Νομαρχιακής Αυτοδιοίκησης Χανίων-Εταιρεία θεάτρου Κρήτης 2009
15. Καραμανλής Κων/νος Αρχείο γεγονότα και κείμενα ίδρυμα Κ. Καραμανλής εκδοτική Αθήνας τόμοι 12
16. Κλάδου-Μπλέτσα Αιμιλία. Τα Χανιά έξω από τα τείχη. ΤΕΕ τμήμα Δυτικής Κρήτης Αθήνα 1978, 1998 (Β' έκδοση)
17. Κολοβός Ηλίας. Τα Οθωμανικά μνημεία των Χανίων. Εν Χανίοις τόμος 5ος Περίοδος 3η. Χανιά 2011
18. Α.Σ. Καλλιγάς-Α.Γ. Ρωμανός. Μελέτη προστασίας και ανάδειξης Μεσαιωνικής πόλεως Χανίων
19. Κουνενάκη Πέγκυ. Η τέχνη και ο τόπος. 52 σύγχρονοι Χανιώτες καλλιτέχνες. Χανιά 2004
20. Μανούσακας Μανώλης. Τζαμιά τεκέδες και τουρμπέδες στο Νομό Χανίων. Χανιά 2012
21. Μαθιόπουλος Βάσος. Εικόνες κατοχής. Εφημερίδα ΤΑ ΝΕΑ (αναδημοσίευση 1980)
22. Μαχαιρίδης Χρήστος. Το άγαλμα της Ελευθερίας της Κρήτης. Εθνικό Ίδρυμα Ερευνών και μελετών Ε. Βενιζέλος. Εκδόσεις έρεισμα Χανιά 2003
23. Μάχη της Κρήτης. Εφημερίδα ΝΕΑ 2004
24. Μητσοτάκη Ζωή. Φλωρεντίνη Καλούτση και η τέχνη της Κρήτης. Από την μινωϊκή ως την σύγχρονη εποχή. Αθήνα 1999
25. Μητσοτάκη Ζωή. Ένας αιώνας μιας όμορφης πόλης. Φωτοαφήγηση Λύκειο Ελληνίδων Χανίων, Δήμος Χανίων, ΤΕΔΚ Νομού Χανίων 2010
26. Μικρά Ασία Χαίρε Δόξα και Συμφορά. Εφημ. Χανιώτικα Νέα Ίδρυμα Αγία Σοφία Χανιά 1999
27. ΜΕΛΙΝΑ ΥΠΠΟ Μια πόλη μια εποχή. Εκπαιδευτικό πρόγραμμα Αθήνα 2003
28. Μπλαζουδάκη-Σταυρουλάκη Α. Τα Χανιά στην ποίηση του Κ. Χιωτάκη. Χανιά 1987 Ετήσια έκδοση δήμου Χανίων Χρονιά 15η
29. Μπριντάκη Γεωργίου 27/5/1941-23/5/1945 Στον πόλεμο και στην Ειρήνη Μάχη της Κρήτης - κατοχή - απελευθέρωση. Η επόμενη μέρα. Χανιά 1996
30. Ναξάκη Καρυώτη Μαρί. Δεσμοί που ενώνουν τη Σκωτία με την Κρήτη ένα χρονικό. Ελλάδα 2012
31. Ντουντουλάκη Πόπη-Τζανάκης Γ. Η ιστορία του Γηροκομείου Χανίων. Χανιά 1987 ετήσια έκδοση Δήμου Χανίων. Χανιά 15η
32. Παναγιωτάκη Γεωργίου. Η μάχη της Κρήτης. 8η έκδοση Ηράκλειο 2007
33. Παπαβασιλείου Έμυ. Στο μαύρο καθρέπτη. Γαβριηλίδης 2004
34. Πλυμάκη Αντώνη. Το αγρίμι της Κρήτης. Χανιά 2001
35. Πολυτεχνείο Κρήτης. Συνοπτική έκθεση του Εκπαιδευτικού και Οργανικού έργου της Διοικούσας Επιτροπής από τον Ιανουάριο του 1982 μέχρι τον Απρίλιο του 1983. Χανιά 1983
36. Σαββόπουλος Δ. Του 60 οι εκδρομές. Sui Generis Publications A.E. 2009
37. Σβολόπουλος Κ. Καραμανλής 1907-1998 Μια πολιτική βιογραφία Ίκαρος 2011
38. Σημαντηράκη Ζαχαρένια. Η δημοτική αγορά Χανίων 80 χρόνια 1913-1993. Δήμος Χανίων 1993
39. Σκουλάς Νικόλαος. Απολογισμός και πεπραγμένα κατά την διετή δημαρχιακή περίοδο 1937-1939 και ύδρευση Χανίων.
40. Σοφοκλής Ε. Βενιζέλος. Η πολιτική διαδρομή, το πρόσωπο η εποχή. Μουσείο Μπενάκη, Εθνικό Ίδρυμα Ερευνών και μελετών Ελ. Κ. Βενιζέλος. Χανιά Αθήνα 2009
41. Σταθάκης Γεωργ. Το δόγμα Τρούμαν και το σχέδιο Μάρσαλ η ιστορία της Αμερικανικής βοήθειας στην Ελλάδα. Βιβλιόραμα 2004
42. Το Σχέδιο Μάρσαλ στην Ελλάδα Ιούλιος 1948-Ιανουάριος 1952 Ο πλήρης απολογισμός της βοήθειας προς την Ελλάδα. Συνετάγη και εδημοσιεύθη υπό της ειδικής Οικονομικής αποστολής του Οργανισμού κοινής ασφαλείας.
43. Τζομπανάκη Χρυσούλα. Η αρχιτεκτονική στην Κρήτη. Περίοδος Νεωτέρων Χρόνων τομ. 1 19ος αιώνας και περίοδος αυτονομίας. Ηράκλειο 2005
44. Τσίβης Γιάννης Δημ. Χανιά 1252-1940. Γαβριηλίδης 2004
45. Το φαράγγι της Σαμαριάς καταφύγιο ζωής ορμητήριο ελευθερίας. Φορέας διαχείρισης Εθνικού Δρυμού Σαμαριάς Νομαρχιακή Αυτοδιοίκηση Χανίων 2008
46. Φεσσά Εμμανουήλ Ελένη. Η ιδεολογική κρίση της νεοελληνικής Αρχιτεκτονικής 1827-1940 Αθήνα 1987
47. Φιλολογικός σύλλογος «Ο Χρυσόστομος» Η Κρήτη στις αρχές του αιώνα μας. ΥΠΠΟ Αθήνα 1988
48. Χαλκιαδάκη Αναστ. «Βιομηχανική αρχαιολογία στο Νομό Χανίων» Αθήνα 1997
49. Χανιά 1952. Η ανασυγκρότηση. Εφημερίδα Νέος Κήρυκας εκδόσεις Μπανούση
50. Χανιά ταξιδιωτικές και συγκοινωνιακές ιστορίες του Νομού Χανίων. Ροδολίβος 2008
51. Χαρωνίτη Κλειώ, Χορωδία Χανίων 1928-1998. Χανιά 1998
52. Χατζηβασιλείου Ευάνθης. Η άνοδος του Κων/νου Καραμανλή στην εξουσία 1954-1956. Πατάκης Αθήνα 2001

* Οι φωτογραφίες που δεν αναφέρουν πηγή περιλαμβάνονται στο αρχείο της Αιμιλίας Κλάδου-Μπλέτσα.

ΣΥΝΕΤΑΙΡΙΣΤΙΚΗ
ΤΡΑΠΕΖΑ ΧΑΝΙΩΝ

ΧΑΝΙΑ•ΡΕΘΥΜΝΟ•ΗΡΑΚΛΕΙΟ•ΛΑΣΙΘΙ•ΑΘΗΝΑ

Δεν είμαστε όλοι ίδιοι

Υπάρχει μία τράπεζα που είναι σύμμαχος των επιχειρήσεων που υλοποιούν το όραμά τους.

Υπάρχει μία τράπεζα που πιστεύει στην ανάπτυξη μέσα από την εμπιστοσύνη και τη δημιουργία ευκαιριών.

Υπάρχει μία τράπεζα που υπερασπίζεται την ποιότητα ζωής των νοικοκυριών.

Υπάρχει μία τράπεζα που στηρίζει τη δύναμή της στο ήθος και την αξία των ανθρώπων της.

Αυτή είναι η Συνεταιριστική Τράπεζα Χανίων.
Γιατί, δεν είμαστε όλοι ίδιοι.